Ioannis Guinthe

RII ANDERNACI, *Argentor*

MEDICI, COMMENTARIUS DE

Balneis, & aquis medicatis in

tres Dialogos distinctus.

Cum indice, post Dedicationem.

ARGENTORATI.

Cum Privilegijs Imperatoris & Regis
Galliarum. . 1565.

See the end. 3. &

A V T O R L E C T O R I

Quot sint fossilium species, quas ipsa natura
Misturas iungat, quotq; quibusq; modis.
Quid fontes acidos reddat, quæ causa perennis
Existat calidæ, quæue tepentis aquæ:
Quot numero sacri fontes, & aquæ medicatæ,
Ex his quid potio, balnea quid ualeant:
Balnea dulcis aquæ, quid præstent, balnea lymphæ
Incoctis herbis, radicibusue simul:
Insuper ex oleo, uino, seu lacte parata,
Indicat exiguus ampliter iste liber.
Si quod erit mendum scripturæ, candide lector,
Corrigito: desit, liuor & inuidia.

Ad Clarissimum

ANTISTITEM D. IOAN-

NEM ARCHIEPISCOPVM TRE-

uericum, & principem
Electorem.

IOANNIS GVINTHERII ANDER-

naci medici, Præfatio.

DMIRANTI MIHI
sæpenuerò, Prin-
ceps honoratissi-
me, quot & quanta
DEVS OPT. MAX.
secūdæ ualetudinis

conseruandæ, & aduersæ recuperan-
dæ beneficia, auxiliaq; generi huma-
mano pro sua immensa bonitate, &
clementia sit largitus, maximæ om-
nium uidentur aquarum medicata-
rum è terræ uisceribus scaturigines.

Nam ut cætera remedia siue ex her-
bis, siue ex fructibus, siue ex arboris

P R A E F A T I O.

bus, siue ex alijs rebus procreata, summas hominibus utilitates adferant, tamen hæ multò illis gratiores, cōmodiores, et efficaciores existunt, ut quæ ægros in quauis propemodum ætate, temperamento, & sexu grauissimè afflicto, desertosq; à medicis & desperatos, si non ad integrā sanitatem, certè ad meliorem ualitudinem sæpe reducunt, præsertim si dexter illarum usus accedat. Non enim satis est nouisse, quam fontes isti originem, uires & facultates habeant, sed etiam intelligere cōuenit, qui nam ex eis ad potū, qui uerò ad balneas, aut qui ad utrunq; sint idonei: item quibus singuli naturis, quibusq; morbis peculiariter prosint, aut incommodent: nec non quo anni tempore, qua cœli tēpestare, quot & quibus quotidie horis illis utendum sit: adhæc quo pacto ægrī antequam se ad eos conferant, præparari,

PRÆFATIO.

rari, quàmque uitæ regulam & præ-
 scriptionem, dum ipsis insident, la-
 uantque aut bibunt, & postea etiã ob-
 seruare debeant: quia profectus bal-
 nearum non statim, sed tempore ex-
 pletur. Quantum enim horum ob-
 seruatio ad prosperum cum in alijs
 medicinæ generibus, tum etiam in
 aquis medicatis experiundis, succes-
 sum euentumque ualeat: quantũ rur-
 sus eorundem neglectus, detrimẽti,
 & infortuni adferre soleat, nullus
 non uel mediocris iudicij homo po-
 test animaduvertere. Quippe in ob-
 scuro non est, plerosque ualetudina-
 rios, qui temerè sine periti medici
 consilio quasuis aquas, tanquam sa-
 lutiferam illam piscinã Bethsaïdan,
 diuinis præditam uiribus accedunt,
 non sanitatem speratam, sed novos
 morbos, prioribus deteriores, ne di-
 cam perniciẽ ipsam domum repor-
 tare: præsertim, cum illis abusi fue-

P R A E F A T I O.

rint. Qua de causa uolui hunc Com
mentarium, cuius rudimentum ali
quod antea uidisti, in iuniorum me
dicorum gratiam, et communem o
mnium utilitatem conscribere, ex
quo breuiter & facile, quarum aqua
rum balneas, aut potiones, aut utras
que consulere, quasque uictus ratio
nes singulis ualetudinarijs praescri
bere debeant. Quamuis enim com
plures patrum, et nostra memoria tu
latina, tum uulgari oratione de bal
neis naturalibus libros ædiderint:
tamen parum, aut nihil de uero ipsa
rum usu mentione dignum literis
prodiderunt. non dico quod fons
tes acidos, salulascque omnino praeter
rierint: cum tamen inter medicatas
aquas non infimum locum obtine
ant, ut qui etiam summis affectibus
tum internis, tum externis, magis
quam credi possit, opitulentur.
Quod etsi antea longo usu & experi
entia

P R A E F A T I O

entia explorarim: tamen ut certius quiddam accuratiusq; de eis memoriae proderem, malui, si non omnes, certè nobilissimos quosq; rursus in hac mea grandiore ætate ipsemet accedere, inquirere, & examinare, quàm superioribus meis experientis, & aliorum narrationibus fidem adhibere. Ad quam rem perficiendam Georgius Agricola & Reinerus Solenander, aliq; nostri temporis uiri eruditi quidam, non parùm adiumenti scriptis suis mihi attulerunt, ne quenquã sua laude fraudẽ. ingenui enim pectoris est candidè fateri, per quos profecerit. Porro cùm sæpius accidere soleat, ut medicatarum aquarum copia destituamur, cogitaui me etiam operæ precium facturum, si rationem & modum indicarim, quo aliæ in illarum locum ex rebus fossilibus fingi, substituiq; possint: adhæc quo pacto interdum

P R A E F A T I O.

balnea ex aqua dulci, uel simplici, uel
ea, cui herbae, radices, similiaque sint
incocta, uel ex alijs humoribus, & in
quem usum parari queant. Placuit
igitur Commentariū istum in tres
Dialogos distinguere, ut primus
balneas naturales, & factitias: secun-
dus deinde acidularum, salinarumque
usum: tertius lauacrorū ex aqua dul-
ci, alijsque humoribus differētijs con-
tineat. Quicquid autem laboris, stu-
dij & operæ in hisce omnibus, quæ
publicæ utilitatis causa à me suscepta
sunt, experiundis, illustrandis, & di-
uulgandis insumpserim, Antistes
amplissime, id omne tibi dedicandū
& sub clarissimo tuo nomine publi-
candum censui. primum quod te ex
honoratissima, nobilissimaque fami-
lia à Leyen ortū, à primis adulescen-
tia annis literis humanioribus, se-
quentique ætate grauioribus disci-
plinis homine ingenuo dignis, non
tantum

PRÆFATIO.

tantum in Gallijs, sed etiam in Italia feliciter institutum, tantoque ingenio præditum cognouerim, ut etiam res abditas, & miracula naturæ intelligas. deinde quod nunc etiam in excelso dignitatis gradu constitutus, omnes eruditos probosque viros, qui aliquid de literis iudicare possint, singulari quadam beneuolentia & amore foueas, & complectaris: quod in me superiore anno re ipsa ampliter declarasti, dum me tantis beneficijs ornares, ut si uicissim non officijs, fide & obseruantia perpetua illis respondeam, æxagisias crimen meritò incurrere uidear. Proinde te rogo Princeps clarissime, ut hosce meos labores, una cum auctore, tuendos, defendendosque æquo benignoque animo suscipias, dum maius otium ad uetera studia recolenda, consecutus fuero. Vale Argentinæ Kalend. Septemb.

INDEX IN TRES HO

SCE DE BALNEIS ET AQVIS

medicatis dialogos.

A

A	Cidula unde fiant prope Meyen	148
112. 113	iuxta Montebaur	144
Acidula in Ante	in Mülhen è regione Con	
gast	129 fluentia	144
in Bassenheim	133 Pönterborn uocata	134
in Bellerthal	131 Tyllerborn dicta	
prope Brubach	146 in ualle Saurenthal è re	
prope Eyrensfeld	130 gione oppidi Bacha	
iuxta castru Bureghheim	rach	146
140	in Oberkyngen	126
in comitatu Spiegelberg	in Vuestphalia iuxta Do	
142	um nouam	142
in Deynach	128 prope Wunnigen	132
in Gebersweiler	130 Acidula ad ripam Ah	139
Haylborn dicta	155 ad ripam Bronll	137
in Kerlich	133 apud Andernacum	134
Kesselbron dicta	133. 138 apud Aegram Boëmia	24
in Rissingen	148 in uicis Cussen	139
iuxta Kronenberg	147 iuxta Cobern	132
in Leünigen	130 in comitatu Hanoënsi & fi	
in Lonquich	131 nibus Cattorum	147
in Mendich	133. 138 in ducatu Vuirtembergens	
in Mertesdorff	131 si	125
	prope	

INDEX.

prope Nidderlanstein &	96.97.98 99.100.101.
balneas Embenses 145	102. 103. 104. 105. 106.
apud Rhetos 128	107. 108. 109.
apud Rotemburgum 127	Aquæ medicatæ si non rur-
in sylva Arduenna iuxta	sus excernantur quid
vicum Spah 149	agendum 37
apud Tarbellios in Daun	Aquæ medicatæ calidæ po-
140	tionis usus 32
apud Treuiros 131	Aqua medicata quando,
Acidule ad quos morbos	quomodo & quandiu
ualeant 115. item qui-	bibenda 34. 39
bus obsint 117	Aquæ medicatæ quando sa-
Acidule frigidæ correctio	lubres, aut noxiæ 29
119	Aquæ medicatæ quibus
Acidule quando & quo-	profint 20.
modo potandæ 117.	Item quæ in illis obseruan-
Item quanta mensura præ-	da 22.
scribendæ 118	Aquæ naturales non æquæ
Aër qualis ad curationem	calidæ 26
corporis in aquæ usu	Aquarum examinandarum
requiratur, et quomodo	ratio 10. 13
corrigendus 30. 31	Aquarum medicatarum ef-
Aeger quomodo ad potio-	fectus 15
nem aquæ medicatæ	Aquarum naturalium us-
preparandus & illa as-	sus 28. 45
sumenda sit 32	Aquas calidas, aut tepidas
Aluus quibus ducenda in	quid efficiat 24. 27
aquæ medicatæ usu	Aquæ medicatæ an ex una
34. 62	re fossili 4. 23
Aquæ medicatæ in Italia	Aqua dulcis quomodo me-
	dicata

INDEX.

dicata reddatur	9	Cellenses	85
Aqua per uomitum si red		Embsenses iuxta Constan-	
datur quid agendū	37	tiam	89
Aquæ calidæ natura Abu-		Glottterbadenses	95
daci in Baioaria	70	Hubenses	88
Aquenses	72	in Leonstein	91
Badenses ad syluam Harci-		in Löffingen	90
niam	65	in Niderbron	93
Badenses apud Heluetios		Xibbad dictæ	96
72		iuxta Oberlingen	90
Badenses in Austria	68	Vuilingenses	94
Brigenses apud Valesios		Vuembdingenses	87
74		Waldsbron	91
Caroli quarti in Boemia		in Wolckenstein	84
64		in Zuckenthal	95
Castienses	67	B	
Emsenses	70	Balnearum uires quomo-	
Fabariæ	77	do augendæ in singulis	
Leucenses apud Valesios		morbis 40. 154. 155.	
75		156. 157	
Plumbariæ	80	Balnei profuturi nota	46
Syluestres seu fermæ	81	Balneis dulcis aquæ quan-	
Vuisebadenses	66	do & quomodo uten-	
Aquæ manufactæ calidæ		dum	181.
84		Balneum dulcis aquæ quib-	
Annebergenses	ibid.	us noceat, aut profit	
Badenuillenses	94	177. 178 188. 176	
Batouillenses	94	Balneum ex lacte, uino, &	
Bertringenses	91	oleo quibus profit	194
in Brinzbach	94	Balneum frigidum, et tem-	
		peratum	

*Spizengese
Boemia. 84*

INDEX

peratum	180	dicatae usu	34
C		Curationis certum iudiciū	
Calidae potionis usus	32	in balneo	49
Calori iecoris & renum		D	
quibus auxiliandū	59	Dolor et destillatio capitis	
Capitis dolor & destilla-		quibus remedijs discu-	
tio quibus tollatur	60.	tiatur	60. 61
68. 174.		Defectio animi quomodo	
Cibus ad Balneas idoneus		corrigenda	58
55. 56. 57. 187. ad aci-		E	
dulas quis elegendus		Electuarium ad aquae po-	
122. in febre quis	58.	tionem	39
Cibus ante excretionem a-		Euacuatio corporis totius	
quae non sumendus	38	semper necessaria etiam	
Clyster ad alui astrictione		cum pars tantum est af-	
62. ex aqua medicata		fecta	55
45. ex acidula	121	Excretio acidae aquae quot	
Concoctionis notae	33	modis fiat	120.
Corporis ante usum medi-		Exercitatio qualis esse de-	
catarum & acidularū		beat	51. 123
aquarum preparatio		Extenuatus quo utetur bal-	
32. 121		neo	175
Corpus quibus lauationi		Exulceratio cutis non sem-	
preparandum	41	per laudatur	47
Correctio balnearum na-			
turalium	40. 154	F	
Cutis quibus facile aut dif-		Facultas singulorum fossi-	
ficulter exulceretur		lium	4. 5.
48. 49.		Febris quibus tollenda	
Cure fugienda in aqua me-	58.		

INDEX.

Frigida lauatio quid faciat

179. 180

Fons Creusinus 85

Fontes feruentes in Germania tres 63

Fossilium effectus 4. 5. 14

G

Germanorum in potando

& lauando abusus 36. 45. 119

H

Horror quando ex balneo incidat 178

Hora quibus quotidie lauandum 182

hemorrhoidas 100. ad

ad menses & tumores

naturalium 199. 200.

ad tenesimum 203. ad in-

flammationē uteri ibid.

ad uesicam calculosam

199. ad uulnera 203. ad

renes inflammatos 195.

ad uteri et hemorrhoi-

dum fluorem 163

Instillatio aquae medicatae

quando & in quibus

partibus conueniat 52.

I

Instillatio in caput cur in-

Germanis periculosa 53

Italicus modus aquae bis

bendae 36. 46

I

Ignis subterraneus quibus

in locis cōtineatur 24.

25

Infessus quid & quibus u-

tilis

162

Infessus flatus discutiens

198

Infessus ad anum 162. ad

calculum 196. 197. ad

colicos dolores 198. ad

L

Laconicum 41. quibus cō-

ueniat 170. quando

eo utendum 181. 167

Lauandi mala consuetudo

43. item tempus 47.

M

Medicamenta à balneo

51. ad

INDEX.

si. ad renum & uesicæ		S	
uicia quæ prosint	ibid.	Salsulæ compositæ quibus	
Mensura aquarum medica		morbis conferant	149
tarum ad potum	35. 118	Sapor fossilium	11
		Sitis remedia	61
N		Solium dulcis aquæ	167.
Nota profuturi balnei	46	171. 173. quale & quan-	
O		do conueniat	177. 179.
Ordo in acidularũ usu ob-		182.	
seruandus	119	Somnus à potu aquæ medi-	
P		catæ quando conceden-	
Potio aquæ quot diebus cõ-		dus	38
tinuanda	44.	quando intermittenda	29.
Potus & lauacrum non si-			
mul conueniunt eodem			
tempore	35		
Puluis ad calculum	51		
Q			
Quandiu aquæ medicatæ			
bibendæ	39.		
item quã			
diu balneis immoran-			
dum,	185.		
in illis quid			
agendum	184		
Quo morbi tempore lauã-			
dum	183		
R			
Res fossiles eiusdem facul-			
tatis	4		

S	
Salsulæ compositæ quibus	
morbis conferant	149
Sapor fossilium	11
Sitis remedia	61
Solium dulcis aquæ	167.
171. 173. quale & quan-	
do conueniat	177. 179.
182.	
Somnus à potu aquæ medi-	
catæ quando conceden-	
dus	38
Symptomata in acidularũ	
usu	123
T	
Tempus balnei cuiq; pro	
sua natura et statu præ-	
scribendum.	44.
Tepidarium	166
Terræ insignes fontes dul-	
ces insipientes	4
Terræ species in ferri ue-	
nis quæ	15
V	
Vires balnearum quibus	
augendæ	40. 154. 155.
156. 157.	
Vsus balneorum ex dulci	
aqua	166

Ioannis Guinthe

RII ANDERNACI

MEDICI,

DE BALNEARVM ET FON-

*tium medicatorum dulciumq; fa-
cultate & usu.*

DIALOGVS PRIMVS.

A T H E T E S.

Cùm permulta has-
tenus remediorum
genera ad morbos cu-
randos percensueris,
optime præceptor,
mirari satis non pos-

sum, cur nihil etiã de balneis, & fontibus medicatis, sicut alij solêt, mihi indicaris. Si quid ergo auxiliij ex his quoque ad egros peruenire posse cõfidis, oro te, ne diutius id me celes. GERON. Non alia de causa hoc me fecisse confiteor, quàm q̃ cupiam iuniores medicos primùm alias medicinarum species in morborum curatio-

B

nibus tentare; deinde ubi hec nihil profecerint, balnearum usum egris præscribere. Nam his morbi plerique etiam gravissimi, qui alijs nullis auxilijs tolli possunt, sæpe discutiuntur, sed in veterati magis quam recētes; unde etiam olim sacra à veteribus meritò sunt appellati.

M. Profuntne quilibet fōtes omnibus corporis uicijs? G. Minimè gentium, sed singuli suis naturis morbisque conferunt, uel incōmodant, id quod optimus quisque medicus dijudicare potest.

M. Erudias igitur me, quas uires aque istæ medicatæ habeant, quas item dulces, uel solę, uel cum alijs rebus mixtę, & quis salubris omnium sit usus. G. Ut hæc facilius cognoscas, primùm enumerabo breuiter, unde illæ oriuntur: mox quid præstare queant expediam.

Res sanè quædam subterraneæ et fossiles, ut lapis, metallum, succus tum liquidus, tum concretus, terræ insignes, nec non mixtum, ignis terrę insitus, & halitus, dulces aquas contagio suo adeò inficiunt, immutantque, ut non modò qualitatem eis alienam, sed etiam

*Fōtes sacri cur
olim appellati*

*Fōtes quilibet
omnibus cor-
poris uicijs nō
profunt.*

*Res fossiles q̄
aquas medica-
tas reddunt.*

tiam materiam insinuent. M. Quid nomine lapidis cōprehendis? G. Saxum durū, ut marmor, saxum ipsum, gemmamq; item saxum molle, ut calcarium, arenarium, & gypsum. M. Quæ inter metalla præcipuè aquas imbuunt? G. Aurum, argentum, æs, ferrum, plumbum. M. Quia autem terra succi? G. Ex concretis, alumen, bitumen, sal, nitrum, sulfur, atramentum, chalcitis, misy, sory, & melanteria. Ex liquidis, alumen liquidum, quod paulò crassius est essentia, succusque lapidescens, & bitumen liquidum; atq; ex his alius est pinguis, alius macer, hic rursus materiæ ex qua nascitur, ratione uariat. Nam si cum terra fuerit mixtus, aut sal, aut nitrum generatur, unde nitrosi, & falsi fontes proueniunt. Sin autē metallo adiunctus fuerit, concrescens efficit chrysocoliam, æruginem, cæruleum, interdum ferruginem. M. Quid appellas mixtum? G. Aes, pyriten, uulgo marcasitam, & similia. M. Quænam terræ insignes fontes dulces inficiunt?

Lapidis nomine quid intelligatur.

Metalla aquas inficientia.

Succi terræ aquas imbuentes.

Succorū alium macer, alius pinguis.

Mixtū quidē

Terre infig- G. Ochra, rubrica, synopica, & id ge-
nes fontes dul nus alia. Ita quoque ignis terræ insitus,
res inficientes. halitus, seu uapor, aut spiritus. cum

autem is non simplex & naturalis, sed
 mixtus, uitiosusque, & tota sua essen-
 tia corruptus, aquas inficiat immu-
 tetque, nullus eius in re medica usus exi-
 stit. M. Vniusne fossilis rei materia
 fontes omnes & aquæ imbuuntur?

*Aque unius
 rei fossilis ma-
 teria non im-
 buuntur.*

G. Nunquam, aut rarissime, sed pler-
 umque duarum, aut trium, aut quatuor,
 raro quinque, rarius omnium. Sicut
 enim res fossilis, aut metallum purum,
 ac simplex raro inuenitur, sed aut
 mixto, aut lapide, aut terra, aut succo,
 aut omnibus his, aut quibusdam tem-
 peratum: sic aquæ medicatæ magis
 uarijs, quam simplicibus rebus imbu-
 tæ reperiuntur, nec ipsæ unius semper
 generis, aut speciei, sed etiam diuersis
 & contrarijs, ut hæ illarum uim retun-
 dant. M. Quæ eiusdem inter se na-
 turæ & facultatis existunt, quæ rursus

*Res fossiles
 eiusdem facul-
 tatis quæ exi-
 stant.*

contrariæ? G. Idem ferè possunt sul-
 fur, bitumen, nitrum, sal, æs, calx, alu-
 men: ut quæ singulæ humores cale-
 faciant,

faciant, siccantq̃, nec non incidant,
 extenuent, abstergant, trahāt, & dissipent. Ex his autem sulfur, & bitumen *Sulfur.*
 emolliunt, & quasi resoluunt. Alu- *Bitumen.*
 men uerò, sal, æs, & nitrum astringūt, *Alumen.*
 & roborant; secundo ordine calfaciūt *Sal.*
 & siccant. Calx autem adeò calfacit, *Aes.*
 ut etiam cūm restinguitur, erodat & *Nitrum.*
 urat. M. Quæ hisce contrarias uires *Calx.*
 obtinent? G. Aurum, argentum, *Metalla super-*
 ferrum, plumbum, gypsum, ut quæ *rioribus con-*
 secundo ordine refrigerent, siccantq̃, *traria.*
 atq̃ ideo astringant & reprimant. M. *Aurum.*
 Hæc uel similia uel diuersa omnia æ *Argentum.*
 qualinè proportionē in aquis medica- *Ferrum.*
 tis commiscantur? G. Nequaquam, *Plumbum.*
 sed aut hæc, aut illa in mistura supe- *Gypsum.*
 rant, atq̃ excellunt, vnde etiam fons *Fossilia non ea-*
 tes, qui copioso ferro, pauciore autem *dem propor-*
 alumine infecti sunt, ferrati dicuntur *tionē aquas o-*
 & aluminosi, qui plus sulfuris quàm *mnes inficiūt.*
 nitri habent, sulfurei & nitrosi. Atq̃
 sic de alijs censendum est. M. Referas
 amabò, quomodo ex simplici re fossi-
 fili, ac subterranea, aquæ reddantur
 medicatæ? G. Dixi suprà rarissimè

Quæ res fossi-
 les aquas dul-
 ces, medicatas
 reddant.

Fontes rarò

DE BALNEIS

*una re fossili
inficiuntur.*

Fontes salsi.

Nitrosi.

Bituminosi.

*Aquæ duabus
rebus fossili-
bus infectæ.*

ex una fieri: quanquã salsi, & nitrosi fontes inueniãtur, sed hi à uincente in ipsis materia sic appellantur. Salsi in Germaniæ regionibus Saxonia, maxime iuxta Luneburgũ, Sueuia, Lotharingia, Principatu Bipontino, & alijs permulti celebres, sicut etiam in Bohemia, Nitrosi apud Lucenses Corseni dicti, Bituminosi cùm alibi tum ad uicũ cum Brunonis nobile Saxonix oppidum, & in Italiæ agro Mutinensi: item in Gallia Auernis. M. Quando duæ res subterraneæ aquis commiscantur dulcibus? G. Cùm hæ uapore ac halitu terræ infectæ, uel mistum combibunt, uel lapidem, uel metallũ, uel ex terra & succo aliquid abradunt. Similiter cùm misto imbutæ, adhuc etiam inficiuntur, uel lapide, uel metallo, uel cum ijs quæ ex terra, aut succo abraasunt miscentur. Eodẽ modo cum lapide infectæ, subinde etiam metallo imbutur, aut terras eluunt, aut succũ. Itẽ cum metallo imbutæ, terram quoq; recipiunt, aut succũ. Postremò cùm terrã abraferunt, sepe etiam succo inficiuntur.

tur. In hisquædã aquæ duabus unius generis fossiliũ rerũ speciebus imbuuntur, ut in finibus Podamnici lacus, ad radicẽ montis, in quo castrũ Embs situm est, aluminosæ & nitrosæ. Ex diuersis autẽ in ripa Podamnici locus, ad oppidũ Vberlingen, plumbeæ & æræ. In ditione Baronis à Gerolzeck nõ longè ab oppido Gengẽbach, fons Brinsbach dictus, ex ære & ferro constat. In Etruriæ Viterbio de Grotta ex ferro & ære. Iuxta Caspanũ uicũ Masenæ, ex arena & pauco ferro. Sic Lucenses de Villa, & in Etruria de aquis ex ferro & alumine. M. Quando tribus rebus subterraneis aquæ imbuuntur? G. Cũ halitus infectæ etiam misto imbuuntur & lapide; uel misto & metallo; uel misto & terra, uel misto & succo. Sic cũ imbutæ misto, adhuc lapide & metallo quosque inficiuntur; uel cũ aliquid à lapide assumunt, & terram abradunt; aut cũ aliquid abradunt à lapide & succum combibunt. Ita cum lapide infectæ, aliquando etiam

Aquæ aluminosæ & nitrosæ apud

castrũ Embs.

Aquæ plumbeæ & æræ.

Æræ & ferreæ.

Ferreæ & æræ.

Arenosæ & parum ferreæ.

Ferratæ & aluminatæ.

Aquæ tribus rebus infectæ.

*Aque ex tri-
bus fossilibus
eiusdem gene-
ris.*

*Aque diuer-
sis fossilium
generibus in-
fectæ.*

*Aque 4. re-
bus infectæ.*

terra & metallo imbuuntur, uel metal-
lo & succo: similiter cum metallo infe-
ctæ terram abradunt & succum com-
bibunt. M. Exempla singulorum fon-
tium proferas. G. Vnius fanè gene-
ris, in ducatu Wirtembergensi, in syl-
uestribus locis scaturientes, unde etiã
olim Waldbad / nunc Wildbald
uulgo dicuntur, sulfurei, falsi, & alu-
minosi. Tales etiã ad syluam harciniã
uel Martiacã Badenses: necnon apud
Abudacum Baioarię, sulfurei, alumis-
nosi & nitrosi. Diuersi autem generis
speciebus constant, in Treuirensi Ar-
chiepiscopatu iuxta oppidum Witts-
lich, Bertringenses ex ferro, alumine,
& sulfure. in Alsatia apud Gebersuil-
lam ex alumine, nitro & ferro. in Lo-
tharingia ex plũbo alumine & nitro,
in Senensiũ agro Aueonēsis dictus,
ex ferro, alumine, & modico ferro. M.
Quando aque quatuor rebus permis-
ctæ dicuntur? G. Cũ halitu terre in-
fectæ etiam imbuũtur misto, lapide &
metallo: uel misto, lapide & terra: uel
lapide, misto, & succo. Sic imbutę mis-
to sæpe

DIALOGVS I.

sto sæpe lapide et metallo inficiuntur,
 terramq; abradunt; aut cum lapide &
 metallo imbuuntur, terra inquinatur
 succumq; combibunt. Ita cum tēperan-
 tur misto, sæpe etiā lapide & metallo
 inficiuntur, succumq; cōbibunt. Postre-
 mō cum lapide imbutę, metallo quoq;
 & terra inficiuntur, succoq; imbuun-
 tur. M. Vbinā tales inueniri possunt?
 G. Apud Porretam, nam omnes illic
 aluminosę, parum sulfureę, salis & ni-
 tri participes sunt. M. Quando quinę
 rebus, aut omnibus inficiuntur? G.
 Rarissimę: nec uspiam fontes tales ex-
 tare puto. M. Vbi autē materia con-
 tinetur, quę aquas in terris immutat
 ac inficit? G. Nunc in ipsarum origi-
 ne, nunc in canalibus, quos illę cum
 natę sunt, interfluunt; aliquando in is-
 psis uenis, fibris, aut saxorū cōmissu-
 ris & crepidinibus, per quas terra plu-
 uias absorbet, delitescit; per hanc (in-
 quam) materiā, ubi aqua percolatur,
 dulcis naturam exuit, & medicata red-
 ditur. M. Quibus notis singulorum
 fontium medicatorum aquę cognos-

*Aquę Porre-
 tane 4. re-
 bus infectę
 sunt.*

*Aquę quinę
 aut omnibus
 infectę raris-
 sime inueni-
 untur.*

*Materia fon-
 tes ciens ubi
 contineatur.*

*Aqua dulcis
 quomodo me-
 dicata redda-
 tur.*

*Medicatarum
 aquarum fons*

*Filia quibus
notis cognos-
cantur.*

*Aquarum nat-
uralium ex-
aminandarum
ratio.*

Salis nota.

*Atramenti su-
torij nota.*

*Aluminis
nota.*

*Auripigmenti
Sulfuris.*

Sandaracha.

scuntur, quarum rerum fossiliū parti-
ticipes sint. G. Colore, sapore, odore,
tactu: item ex facultatibus proprijs &
ijs quæ illis insunt, quæq; cum eis cre-
scunt: necnō ex effectibus. Vbi igitur
medicatas aquas examinare uolueris,
primū illas excoquito in ferreo uas-
se, aut potius in uitreā cucurbita destil-
lato, ea quæ subsident in eis exiccato:
deinde super tabulam sparsa, diligen-
ter in sole inspicio. Nam omne suc-
ci concreti genus, si unū aut alterum
excipias, solis calore magis coagula-
tur, & eius lumine redditur illustrius.
Quod ergo candicat, salem esse con-
iecturamus. quod autem cæruleum,
aut uiride apparet, atramentum su-
torium, quod græci χάλκανθον uoc-
cant, agnoscimus: quod ex albo ad fu-
scum modicè declinat, alumen puta-
tur: quod luteum, auripigmentum:
quod flauescit cū uirore, sulfur: quod
rubore quodam rutilat, sandaracha.
M. Quid esse iudicas, quod ærugine,
ferrugine, cæruleo, nigrore, aut alio
id genus colore tinctum est? G. Aut

æs, aut ferrum, aut atramenti speciem aliquam, aut quoduis aliud, singula ex suo colore estimans. M. Quibus notis metalla, saxa, et terra agnoscuntur? G. Puriora metalla, sicut & saxa solida, parum aut nihil aquas inficiunt. impuriora autem, minusque dura saxa, parum licet aquas imbuant, tamen aliquid immiscente eis: unde ferratæ ferrugineum; æratæ ægurineum: plumbeæ plumbeum colorem, atque alie alios representant. In ferri uenis hæc differentiæ terre inueniuntur: candida, quæ bolus alba dicitur, ochra, rubrica, & synopica: altera uero rubrica magis elaborata à nativo colore in synopicam transit, hæc tandem in ferrum: M. Quis sapor res fossiles indicat? G. Salsus, & quicquid falsum os aliquantisper ligat, simpliciter salem innuit. Salsedo autem cum amarore, & si quid falsum incidat, & quodammodo abstergat, nitrum refert, quanquam si id non fuerit copiosum, amarum non deprehendatur. Sin uero acrimonia quoque

Aeris, ferri,
 atramenti in-
 dicia.

Metallorum,
 saxorum, ac
 terræ in aquis
 nota.

Terræ species
 in ferri uenis
 quæ.

Candida.

Ochra.

Rubrica.

Synopica.

Altera rubrica,

Sapor fossiliū.

Salis sapor.

Nitri.

Chalcanthi. simul adsit, chalcanthū notat: dulcis
Acidus sapor unde. bolum innuit: acidus multa fossilia te-
 statur: inter succos quidem cōcretos,
 alumen, sal, nitrum, chalcanthum: in
 metallis æs, uulgo cuprum, & fer-
 rum, cui nunc chalcanthum, nunc ru-
 brica, & præsertim synopica quæ ma-
 ter ferri est, nunc alumen, nūc sory, aut
Sulfur si ferro additū mi- nus acidus a- quas reddit. chalcitis, aut misy additū est. Cū autē
 sulfur admistum ferro est, aque minus
 sunt acidæ. M. Quem odorem ha-
 bent subterraneæ? G. Plæruncq; ma-
Fossiliū odor, lum. sulfur & bitumen ut cætera ferē
 omnia, suum peculiarem. M. Quid
 si is non percipiatur? G. Res erit ca-
 lefacienda, confricandaq; uel exco-
 quenda & exurenda, nam ita odorem
 grauem, aut fætorem exhalabit. M.
Tactus fossi- lium. Quibus alijs notis res istæ deprehendi-
 duntur? G. Tactū. nam quædam
 post aquam excoctam aspera sunt, ut
 sal, nitrum, atramentum, licet hoc il-
 lis minus: alia læuia, ut alumen, simi-
 liaq; alia spissa, ut alumen & atramen-
 tum: alia rara, ut sal, nitrum, atque sic
 de cæteris iudicandum. Quinetiam
 succi

succi quidā crepidare & prosilire, alij
minimè auditu percipiuntur. M. Ex
quibus alijs subterraneorum mistura
cognoscitur? G. Ex proprijs ipsorū fa-
cultatibus, nam sulfur & bitumen ar-
dent, suo singula modo, cætera nō itē.

M. Quid posteaquam materia per de
stillationē secreta fuerit, uti superius
docuisti, agendum censes? G. Aqua
inspici debet: cui si oleosum quid, ma-
ximè sulfur & bitumen immistum fu-
erit, magna illius pars supernatare so-
let, quæ odore, colore, sapore cogno-
scuntur, & ex flamma iudicantur, quæ
candentibus iniectis prunis excitatur.
Sicut autem ea quæ aquis subsident,
uel innatant, materiam illis inhæren-
tem indicant: ita alueus, quem aquæ
præterfluunt, terræ, saxa, uel metalla,
item terra, unde aqua profluit, aut id
quod ibi, aut in uicinia eius foditur,
materiam facile representat, quæ ipsas
inficit. Sic labra, uel castella, quæ ema-
nantem aquam in usus nostros recipi-
unt: nec non ductus qui demissam è
labris excipiunt. Præter hæc examina

Ratio aquarum proban-
darum per de-
stillationem.

Aquæ subsi-
dentia uel in-
natantia quid
indident.

Terra unde
aqua naturas
lis fluit quid
portendat.

Labra, castella,
ductus a-
quarum cau-
sarum ratio-
nem obtinent:

Pavimenta.

*Superficies
terræ quid
indiket.*

*Effectus singulas
aquas
ex quibus con
stent, indicant.*

*Effectus aquarum
quid.*

ridebet, quis odor in aquæ effluxu, aut cum naribus admouetur, persentiatur, quidque locis ductibus vicinis adhæreat. Non negligendus etiam color illorum, quo ex diuturno aquarum perfluxu tincta sunt. Insuper uidendum quod pavimenti labrorum insedit, aut parietibus accrescit; adhæcque ostio, aut canalibus cognatum est, uel terra quædam, uel metallum fontis coloratis. Denique terræ superficies, aut quæ sub primis glebis latent, siue saxum, siue metalla; quæ peculiarem tum odorem, tum colorem referre solent, sicut aquæ ipsius scaturigo, & aqua ipsa in duplici uase destillata naturam materiam, quæ illam imbuat, indicare potest. M. Nullæ aliæ præter commemoratas hactenus, notæ sunt, quæ aquarum medicatarum mixturam declarant? G. Effectus uniuscuiusque scaturientis euidens index est, nam omnes aquæ qualemcunque materiam & proprietatem habeant, ex illo, sicut arbores ex fructibus cognoscuntur. M. Quid effectus nomine intelligis? G. Id quod aquæ in morbis operantur. Si enim potest sitim in corporibus nostris extinguunt, cibum

appetentiā excitāt, iecurq; et renes ex-
 calfactos refrigerant, membra natura-
 lia corroborāt, ferreę et aluminosę esse
 dicuntur, sed plus ferri, minus alumis-
 nis obtinent. Quę resolutis subueniūt
 ex mercurio auri scaturiūt, quę arquas-
 tum morbū tollunt, ex mercurio uene-
 ris oriuntur, quę febres sanāt, ex spiri-
 tibus salis proueniūt. M. At quī fit, q̃
 æquē eosdē morbos non semper discu-
 tiant? G. Quòd res fossiles singule ua-
 rijs constēt differētjs, morbiq; & ægri
 natura illis nō cōsentiāt, unde ex cen-
 tū egris uno morbo laborātibus, quin-
 quaginta cōsanescūt, reliqui deterius
 ualent. Quare medici in hoc summo
 studio incumbere debent, ut suū cuiq;
 propriū idoneumq; balneū consulere
 possint; quod certē nō facient, nisi oēs
 res subterraneas probē cognitās habe-
 ant, hoc est, nisi intelligant, quę sit ipsa
 rum essentia, forma, genera, differen-
 tia, partes, qualitates primæ, secun-
 dæ, & si quę sunt aliæ, effectus &
 proprietates. Item quid cuique pro-
 prium: quid habeant commune cum
 alijs: quid natura sua, & per se:

*Cur aquarum
 effectus non
 semper re-
 spondeat.*

*Quid scire
 oporteat eum
 qui de aquis
 iudicare uelit.*

Quibus &
quot modis a-
quæ medicatæ
sint utiles:

Aquæ medi-
catæ potu
quid agant.

Salsarum a-
quarum uir-
res.

quid casu ac fortuito efficiant. Aliæ
siquidem frigida, aliæ calidæ, aliæ tem-
peratæ, aliæ æstate multum frigent,
hyeme tepent: nonnullæ acidæ & astring-
entes, nonnullæ quasi nullius mani-
festæ qualitatis participes sunt. Inter
has omnes, hæ potu, illæ infessu ac la-
uatione, non paucæ utroque modo salu-
bres sunt. M. Percenseas igitur ordi-
ne, quæ potu, quæ in balneis duntaxat,
quæ rursus duplici ratione utiles sint,
& quibus singulæ vicis conveniant.
G. Faciam: sed hoc prius monebo,
Aguas medicatas, quæ potu assumun-
tur, siue calidæ, siue frigida sint, ad to-
tius corporis purgationem exhiberi,
& internis potissimum affectibus au-
xiliari. quæ autem balneis inseruiunt,
externa maxime uicia curare, & singu-
laribus quibusdā partibus, ueluti topi-
ca accommodari. quanquā etiam potæ,
externis auxiliantur. M. Dic oro qui-
busnā uiribus præditæ sint aquæ una re-
fossili imbutæ. G. Quamuis antea te
docuerim, rarissime, aut nunquā me-
dicatas aquas extare, quæ una tan-
tum

tantum re fossili sint imbutæ : tamen referam tibi illas ordine, ut quid compositæ præstare queant, facilius assequaris. Salsæ igitur quæ leuiter astringunt, si eandem habent misturam, quâ marinæ, easdem quoque vires obtinent: si uerò plus minusue salis continent, maiores, aut minores. At calidæ salsæ marinis sunt efficaciores, imò & naturalia, & manufactæ calidæ, si frigida è terra manant, ut etiam concretis infectæ succis, omnia uehementius perficiunt. sed de his & acidis aliàs agemus. M. Quid nitrosæ aquæ possunt? G. Potu quidem aluum mouent, pituitam educunt, uulvas conceptui habiles reddunt, strumas minuunt. In balneis autem malam habitudinem, ut salsæ, corrigunt, præsertim quæ pituita fertur accepta, neruorumque uiscis, & destillationibus in pectus conferunt. Summatim idem quod salsæ, uerum multò efficacius possunt: non autem astringunt, sed cutem expurgant, scabiemque sanant. Instillatæ autem tribus purulentis medentur: nec non

Salsarum aquarum vires.

Aquæ nitrosæ vires potæ.

Balneum nitrosæ aquæ.

Instillatio aquæ nitrosæ.

Aque aluminata acide vires.

Aque medicatae uno tantum modo utiles.

Aque sulfuratae in balneis tantum conferunt.

inflammationibus & tumoribus auxiliantur. M. Quid aluminata aqua, quae acida est, & altringit? G. Ventriculus vomere solitum firmat, vesicae ulcera sanat, inordinatas mulierum purgationes, et crebros abortus prohibet; ore eadem retenta, ulceribus ipsius opitulatur, & tumorem gingivarum tollit, tonsillas gutturosas autert. Atque haecenus enumeratae aquae utroque modo auxiliantur: sequentes autem uno tantum, nempe aut in balneis, aut potu, quanquam sepe in duplicem usum adhibeantur ab imperitis non sine periculo. Nam quae chalcanthum, siue misy, siue chalcitide, siue sory, siue melanteriam combibunt, cum multo efficaciores aluminatis vires habeant, utpote astringentes & acres, potius nocent: in balneis autem, ulceribus conueniunt. M. Quid de sulfuratis aquis sentis? G. Per se etiam in balneis duntaxat conueniunt: nervos calefaciunt & emolliunt, eoque resolutis, tensis, contractis, & tremulis, perquam utiles sunt: dolores nervorum sedant: artum

rum tumores, discutunt. Quare etiam profunt manus, coxendicum aliorumque articulorum morbis, adhuc iecoris, lienis, uterique tumores, & inflationes dissipant. Extrinsecus scabiem, lentiginem, uiriliginem exterunt, ulcera & multa alia cutis uicia sanant: hoc autem mali habent, quod uentriculum resoluant, euertantque, nisi cautiùs ei prospiciatur. M. Quid præstant bituminosæ? G. Eodem modo neruos sensim calefaciunt, & temporis processu quodam emolliunt, tophosque, & alios induratos tumores, ex crassis humoribus in una aliqua parte collectos discutunt. At uisceribus, & præsertim iecori, & uentriculo, necnon articulis affectis officiunt. quia fluxionibus obnoxios ita resoluunt, ut postea eisdem recipiendis oportuniores reddant, affligantque. Stybi autem, uel gypso uiciatæ, refrigerando & astringendo in potu strangulant. M. Quid metallis infectæ aquæ, nempe auro, aut argento, aut ære, aut ferro, aut plumbo, siue potu, siue in

Aquæ bituminosæ quid præsent.

Stimmi uel gypso infectæ aquæ.

*Metallis infectæ
æque nocent.*

*Salsæ & alu-
minate æque
quid efficiant.*

*Æque medici-
cæ quibus
singulatim na-
turis, quibus-
que morbis
conueniant.*

balneis efficiunt? G. Magis nocent, quàm profint, neruos enim indurant, contrahunt, tendunt, artus pituita repleant, inflantque, aliquæ gutturosos reddunt. Sin autem alijs rebus subterraneis simul inficiantur, magis salubres sunt, ut postea ab exemplis discas. nã multis & uarijs facultatibus præditæ sunt, uerbi gratia, quæ sale & alumine constant, excalefaciunt & siccant. id enim utriusque commune est: sin autem plus salis, quàm aluminis habeant, aluum quidem mouent, sed nec eam, nec intestina multum lædunt. nam salis uim alumen reprimat: sin plus aluminis insit, astringunt, & aluum sistunt mediocriter. Atque sic de alijs iudicandum. M. Obsecro te quibusnam corporum naturis, & morbis singulæ æquæ medicatæ conueniant, quibus itē obsint doceas, ne in consulendo interrim aberrem? G. Rectè, nam id à paucis hodie medicis obseruatur, unde ægri plus interdum detrimenti, quàm auxiliij referre ex illis solent. M. Ne ergo id fiat, libenter addiscam, quibus
has,

has, aut illas consulere, aut dissuadere debeam. G. Cū medicatorum fontium primariæ facultates existant calidæ, aut frigidæ, utraq; autem siccæ, ille sanè frigidis, humidis, & obesīs corporibus ex usu sunt, nec non uicijs ex copiosis, crassis, uiscosisq; humoribus contractis, ut capitis dolori uetusto, resolutioni, conuulsioni, lethargo, catalepsi, suffusioni, auriū tinnitui, quos uapor crassus peperit, obstructis sensuum instrumentis, tussi humide, asthmati, uentriculo resolutō, aut pituita pleno. Item ilioſo, colico, nephritico, & coxendicum dolori, iecoris, lienisq; obstructioni & tumori, aque intercutem, uteri affectibus, menstruis albis, sterilitati, chiragræ, podagræ, & omni articulario affectui auxiliantur. Adhæc tumori pituitoso & crasso induratoq; scabiei, uiriligini, impetigini, elephantiasi, ulceribus, gangrenis, & alijs malignis uicijs succurrunt. Incommodant autem aque rebus subterraneis calidis imbutæ, siue ipse etiam sua sponte, siue per ignem admo-

tum caleant, omnibus calidis naturis, siccis & extenuatis nimium siue per morbum, siue per singularem uictus rationem, item siti excruciatís, & calida siccaq; intemperie infestatis: erysipelati, febribus biliosis, præsertim tertianæ ueræ: adhæc uoci, quia eius instrumenta exiccant. Quibus autem aquæ frigide & acidæ exusu uel noxiæ sint, postea exponam. M. Quænam igitur in hisce omnibus enumeratis aquis medicatis, obseruanda putas, ne detrimentum potius quàm utilitatem consilio meo ægris adferam? G. Quæ sulfur & bitumen copiosum habent, membra per se nimis emolliunt soluantq; præsertim uentriculū & iecur. Quæ autē ferri plurimū, uel aluminis, uel æris, uel gypsi obstant, nimium astringēdo sibi ipsis meatus cutis præcludunt, ut nihil excrementi dissipare, aut discutere possint. Ex utrisq; mistæ contrarijs, partim resoluunt, partim uim & robur membris adiiciunt: ac quantum ad primas qualitates attinet hæ refrigerant, illæ calefaciunt: ex ambabus

In aquis medicatis quæ obseruanda.

Sulfurata & bituminosa quid incommodi adferant.

Ferrata, uel aluminosa, uel ærata, uel gypsea quantum offendant.

Aquæ mistæ utiliores.

babus autem conflatae, medium tem-
 peramentum producunt. Quare tutius
 est aquis mixtis ex fossilibus calidis &
 frigidis uti: nam tales digerunt, dissipa-
 pantque, sic tamē ut membrorum robur et
 vires nō resoluant, sed potius augeant,
 firmentque. Ideo tanta naturae solertia à
 DEO OPT. MAX. data est, ut nullas ferē
 aquas medicatas ex una re fossili tan-
 tum, sed ex pluribus constare uoluerit,
 quāuis alię alię magis in eis abundēt.
 M. Parēne uim calefaciendi, aut refri-
 gerandi, siccandiēque cū rebus subterra-
 neis obtinēt? G. Minimē, sed retusam
 magis & imminutam. quamuis enim
 sulfur, bitumen, & reliqua superius
 cōmemorata tertio ordine calefaciant
 & siccent, non tamen eodem modo et-
 tiam aqua sulfurata, aut aluminata,
 aut similis tam efficax erit. Nam cū
 aqua per se sit frigida & humida, non
 potest rerū calidarum consortio ean-
 dem uim acquirere, sed inualidiorem,
 sicut etiam à contraria facultate ma-
 teria profluens aqua, non æqualem
 uim illi, sed longē inefficaciorē

*Aqua medica-
 ta nulla ex u-
 na re fossilis
 constat salu-
 bris.*

*Aquae medica-
 ta non parens
 uim cum fossi-
 libus obti-
 nent.*

Aquarum facultas mutatur.

Aquas calidas aut tepidas quid efficiat.

Ignis in terra latitans.

Sulfur & bitumen ignis in terra fomites sunt.

Lapides bituminati.

consequitur. At facultas aquarum medicatarum, non modò pro mistionis uarietate, sed etiam pro copia materie mutari consuevit, quæ uerbis accurate exprimi nequit. Ideo semper illæ à re uincenti, ut dixi, appellationem sortiuntur, ut alia sulfurata, alia bituminosa, alia ferrata dicatur, licet uerè tales non sint. M. Quæ res subterraneæ aquas medicatas efficiunt luculenter exposuisti, quæ uerò calidas, aut tepidas, cum dulces plurimum sint frigida, reddant, nunc explicato, G. Ignis in terræ uisceribus latitans, qui certi cuiusdam fomitis pastu immortalis existit, aliàs statim emoriretur, euanesceretq̃. M. Quæ illum materia fouet conseruatq̃? G. Succī concreti, qui aëris & ignis, minus autem aquæ participes sunt, nempe sulfur & bitumen. Non tamen hæc absolute ignem fouent, sed etiam aliæ res quodammodo commistæ, dummodo in ea con-
temperatione, alterutrum, aut utrūq̃ superet. Nam lapides quoq̃ bituminati, & terræ bitumine infectæ, omnesq̃
ipsius

ipsius species ignem fouere possunt. *Terra bitumine infecta.*
 Sic etiam sulfur siue simplex & purū,
 siue terris cōmistum fuerit, & inquina-
 tum ardet, igniq; fouendo conuenit.
 Sæpius autem ignis iste in terre uenis *Sulfur & bi-*
 conditus, ex solo bitumine, aut aliqua *tumen inter-*
 ipsius specie, sæpissimè ex sulfure, in- *dum simul*
 terdum ex utrisq; mista materia foue- *ignem fouent.*
 tur. M. In eodem ne loco occultus il-
 le ignis, qui fontes & aquas subterra-
 neas calefacit, continetur? G. Nunc *Ignis subter-*
 in ipsis alueis, nunc extra ipsos, aliās *raneus quibus*
 utrobicq; existit. In ipso quidē alueo, *in locis conti-*
 ac ductū fouetur bitumine, cū aque *neatur.*
 nigræ, ac foetidæ prodeunt: sicut sul- *Notæ bitumi-*
 fure ibidem alitur, cū ille in spumā *nis aut sulfu-*
 attolluntur, id ipsum odoratu referen- *ris ignē terre*
 tes, utra autem materia accendatur, *fouentis.*
 pinguetudo semper aquis innatat. M. *Pinguitudo a-*
 Quomodo cognoscam ignem extra *quis innatans.*
 canales aquas calefacere? G. Si aquæ
 non admodum calidæ profluant, sul- *Aquæ non ad-*
 furisq; , aut bituminis odore, sapore, *modum calis-*
 aut colore careant, neq; quicquam ho- *dæ unde fiant.*
 rum illis innatet, aut subsideat. Nam
 quò ignis alueis uicinior, maiorq; fue- *Aquæ insignis*

*ter calidæ
unde fiant.*

*Aquæ natura
les non æquæ
calidæ.*

Pontes aliquot

rit, hoc aquæ calidiores emanāt, quan-
tò autē minor, aut magis ab aquæ du-
ctu disiunctus fuerit, hoc illæ minus
calidæ profluent. Ideo cū insigniter
calent, subterraneus ignis non solum
in canalibus, sed etiam in uicinis locis
sulfure, aut bitumine foueri indicat.
Quo enim in loco hi duo ignis fomites,
aut certè aliqua eorum species de-
litescunt, ibi fontes seu aquæ calidæ es-
se possunt, dulcibus per similes, quæ ab
igne externo calefiunt, ubi uerò illi de-
siderantur, quamuis reliqua superius
cōmemorata fossilia adsint, nulli fon-
tes calidi extant. Quia igitur ignis nō
semper in alueis aquarū existit, aut un-
dique siue inclusus, siue circumclusus
continetur, sed extra eos habetur, aut
longius ab ipsis distat, nec nō quia etiā
inæqualis aquæ portio sæpe existit, nō
oēs aquæ medicatæ, æquæ calidæ, sed
aliæ alijs calidiores sunt, aut etiā frigida-
dæ; nam copiosa aqua ab igne exiguo
incalescere nequit, sed aut frigida, aut
certè tepida profilit. Hinc etiā accidit,
opinor, ut plerique fontes qui nō solum
odore

odore ac gustu, sed etiā colore sulfuris frigidi sulfu-
 ferunt, frigidi existant; contra alij tam rei.
 calidi percipiunt, uix ut tolerari possint, quamuis nullū sulfuris odorē spirant. Rursus non pauci calidi fontes nullo sapore, uel odore sulfuris constant. multi uice uersa frigidi odore & colore illius præditi sunt. Hæc igitur omnia ex ignis subterranei & fomitis eius situ eueniunt; multū enim refert, nūm aqua calida à prima ignis origine profluat, aut remotius ab ea emanet, tum enim ex ipso itinere deferuescit, et pro calida fit tepida, aut frigida. Præterea nō parū interest, fontes ne ab igne in aquarū canalibus incensi calefiant, an extra illos calorē acquirāt. M. Noui extare autores, qui aquas subterraneas ac fontes à sole, aut uento, aut calce calefcere affirmant. G. Credo, sed Georgius Agricola, et post hunc Reinerus Solenander sententiā eorum doctissimè confutarunt. Nam solis radij aquam sanè in hoc orbe profluentem excalefaciūt, stagnū autē uel exiguum etiam media æstate per integrum diem illuminantes non item,

Fontes multi
 calidi sulfuris
 sapore &
 odore carent.

Sole, aut uento,
 aut calce
 aquas subterraneas non calefieri.

tantum abest, ut aquam in imis terræ
 uisceribus abdita calefacere possint,
 præsertim in hyeme, cum longissimè à
 nobis absint. De uento sic intelligas:
 si is nō continuè perseuerat, ut re ipsa
 experimur, quomodo aqua perpetuò
 calēs ab eo fieri potest? Calx autē cum
 uiua in terræ uisceribus excocta nō res
 periat, licet materia eius, nempe sa-
 xum calcarium occurrat, neq; aquam
 calefacere, neq; odoratu naribus perci-
 pi potest, ut extrinsecus illo excocto,
 & aqua restincto, accidere solet. aliās
 odor ipsius naribus perciperetur, & a-
 qua calida naturam eius seruaret. M.
 Non est quòd plura de his mihi recen-
 seas. fidem tibi habeo, qui diligentius
 ista, quàm pleriq; ali; perscrutatus sis,
 oro te, ut deinceps mihi indices quis,
 & quotuplex aquarū tum natura, tum
 manufactarum calidarum usus sit. G.
 Omnes ferè duplici in usu habentur,
 nempe ad potū & balnea. Limpidæ
 uerò & claræ potu non sunt ingratae,
 sulfurate, bituminosæ, aliæq; turbidæ
 & uiscosæ una quadam re subterranea
 magis

De usu aquarū
 rum natura-
 rum.

Aque natura-
 les calidæ quæ
 potu conue-
 niant.

magis, quãuarijs infecte minimẽ, ut suprà diximus, M. Sunt nẽ semper aque iste medicatæ salubres? G. Nequaquã sed interdũ noxię, ut anno bisextili, & cũ pluuię circa uer cõtinue durant, frequẽtesq; grauidarũ abortus fieri, & arborũ fructus corrumpi solẽt. Tunc, inquam, nonnulli graua incõmoda, nonnulli mortẽ ex illarũ usu incurrũt, quemadmodum cũ alijs annis, tũ sexagesimo in plurimis sumus experti. Verũ id nõ ubiq; nec semper, nec omnibus accidit, autores sunt, qui illas à sydere corrũpi affirmant, quo etiã quartanę febres fouentur, & oĩa quę sub cœlo sunt, permutationẽ suscipiunt. Quin etiã uenti septentrionales et imbres omnes aquas natura calidas uiciãt, sed hi decẽ potissimũ diebus, illi tribus. M. Quo anni tempore, & quota diei hora, & quãdiũ tum potu, tum balneis calidorũ fontium utendũ censes? G. Verno, ut temperatiore, nĩ mirum mense martio, aprili, maio, & autũnali ut septembri, & octobri, presertim in Italia, et alijs regionibus non

Quando aquę medicatę salubres aut noxię.

Quę aquas medicatas uiciant, minusq; salubres reddunt.

Quo anni tempore medicatis aquis utendum.

*Que tempus
utendi aquis
naturalibus
inmutent.*

*In caniculari-
bus interdum
balneæ condu-
cunt, si aër
temperatus
est.*

*Aër frigidus
lauantes of-
fendit.*

nimiū intemperatis, apud nos autem
ubi cœlū frigidius in uere, in maio &
iunio, post caniculares ad octobrē us-
que. M. Quid si menses hi à natura sua
recedant, & aquæ istæ medicatę, iuxta
altissimos montes, aut in uallibus, ubi
frigidissimus spirat aquilo, sitæ sint,
aut niuea montiū cacumina aërē refri-
gerent, aut ipse medicatorū fontium, ac
balnearū situs, tota uē regio septentri-
onali orę pateat, ad meridiē uerò mon-
tium altitudine, & uicinia cōtegatur,
aut ipsa regio septentrionalis sit, quæ
oīa plæruncq; in Germania & alijs simi-
libus plagis conspiciari licet? G. Tunc
alijs quoq; mensibus utiles sunt, nō e-
nim hīc spectandū qui menses, sed quę
aëris temperies existat, atq; tunc ma-
gis usus illarū erit, cū aër tēperatus
euaferit; etiam si talis in diebus canicu-
laribus inueniatur. Nam frigidus aër
si quid aliud, corpus balneis rarefactū,
maximē offendit. At cū membrum
aliquod roboris duntaxat conciliandi
gratia, ut in podagra, uel chiragra, nō
autē totum corpus lauare cogitamus,
talis

talís temporū anni circūscriptio locū
 minus habet, M. Ad totius igitur cor-
 poris curationē, quę aque istius potu,
 & lauacro absoluitur, temperatus aēr
 requiritur. G. Præcipuē: quanquā ad
 partes quoq; corporis curādas semper
 is eligendus sit, si haberi queat. sin autē
 non concedatur, aquam in conclaue
 calidum quotidie deferre consiliū est.
 atq; ita etiā nonnulli in media hyeme
 balneis feliciter usi sunt: quamuis lau-
 dabilius lauacrū sit, quod aëri exposi-
 tum est, & solis radijs perlustratur, cu-
 iusq; uapores forās exhalant. In hoc e-
 nim lauantes liberiùs trahūt spiritus,
 et minus capite offendūtur. Vbi autē
 crassi, & nebulosi uapores balneas
 perpetuò obsident, ut in Fauorinis a-
 pud Rhetos, propter ædificij in quo
 continentur, uiciū, mirum est quā
 cerebrū turbent, & sensus obtundant.
 Hoc autem obseruandū est, cum dura
 urget necessitas, nullum anni tempus
 ad lauationem refugiendū esse. Nam
 aquæ medicatæ tam hyeme, quā æ-
 state uires suas conseruant. Sin au-
 tem aēr ambiens sit frigidior humi-

*Aēr tempera-
 tus ad totius
 corporis cu-
 rationem in
 aqua medica-
 ta usu requi-
 ritur.*

*Aēr quomodo
 corrigatur.*

*Balneum opti-
 mum aëri ex-
 positum.*

*Balneū etiam
 hyeme ali-
 quando con-
 cedendum.*

*Aquæ medica-
 tæ tam hyeme
 quā æstate,
 uires suas con-
 seruant.*

Aquæ medicatæ calidæ potionis usus. Aquæ medicatæ ex quibus partibus humores purgent, & quæ uicia discutiant.

Quomodo æger ad potionem aquæ medicatæ præparandus, & illa assumenda sit.

diorq̃, igne in conclauī excitato, ad mediocritatē reduci, uel calidior fieri potest. M. In quem usum aqua medicata calida bibitur? G. Partim ut corporis humores expurget, præcipuè autem in uentriculo, intestinis, & uenis meseraicis contentos, (nam eas partes statim, integris uiribus attingit) partim, ut intemperiem illius immutet, uiciaq̃ pulmonum, spirandi difficultatē, saniem in pectore absq̃ ulcere contentam, nec nō iecoris, lienis, colī, ilei, renumq̃ affectus, & aquam inter cutem discutiat. M. Quomodo ægri corpus ante potionē aquæ præparandum est. G. Anteq̃ ille ad fontes hosce proficiātur, expurgari domi, aut in ipso loco, ubi scaturiunt, debet: per initia quidem medicamento leui, quod primas uenas euacuet, quale est, Casia fistularis, cū anisi & zaccari momēto, aut Manna, aut Benedicta, aut Catholicō, aut Electuariū mistum ex Benedicta & Diassebestē utriusq̃ semuncia, aut syrupus noster Diasereos cum aqua adianthi, pro periti medici iudicio.

iudicio. Altero die, si res postulat, san-
 guis mittendus. In sequentibus reliqui
 humores preparari ad excretionem, zu-
 lapijis, apozematis, syrups & decoctis,
 pro singulorum natura: tandem effica-
 cioribus medicamentis, siue solidis, siue
 liquidis educi debent. Sic igitur æger
 purgatus defatigatusq; uel ex itinere,
 uel ex medicamento, die uno & altero,
 aut etiam pluribus se recolliget, & tan-
 dem aquæ istius medicatæ potionē as-
 sumet. Verum diligenter curabit, ante-
 quam illa utatur, ut cibum pridie assu-
 ptum cōcoxerit tum in uentriculo, tum
 in iecore. M. Quibus notis hoc cogno-
 scam? G. In hoc quidem, si nulla ten-
 sio in præcordijs, nec moles aliqua, nec
 grauitas sentiatur: in illo autem, si æger
 nihil acidum, nihil nidorolentum, aut
 cibi qualitatem, & grauius olens quip-
 piam eructet, sed aluum quotidie pro
 assumptorum ratione deiciat. Quæ si
 natura quotidie, aut saltem altero die nō
 descendat, tertio sollicitari glande subie-
 cta, aut clystere indito debet, aut catapo-
 tjs alephanginis, aut hiera picra, aut

*Quies corporis ante usum
 aquæ medica-
 tæ utilis.*

*Concoctio ci-
 borū ante a-
 quæ potionē
 necessaria.*

*Concoctionis
 notæ.*

*Aluus quibus
 ducenda in*

aquæ medicatæ usu.

Incommoda ex retentis recrementis.

Labor, inedia, curæ, uenæ in aquæ medicatæ usu nocent.

Venustum optimum sanguinem, tum spiritum vitalem exhaurit.

Quando et quomodo aqua bibenda sit.

manna, aut casia, ne crudi humores ex stomacho per totum corpus nimio balnei calore distrahantur, & omnigenos morbos inducant. Quinetiam si urina pro consuetudine tincta reddatur: si sputa & pituita e pectore excreata sint, ne in corpore diutius retenta, ad imbecilliores eius partes deferantur, potio aquæ melius proficiet. Corpore iam hisce omnibus recrementis libero, æger non labore, non inedia debilitatus, nec curis animi affectus, sed alacris, & quietus æquam istam bibere incipiet, abstinerebitque interea dum bibit, uenere. nam corpus infirmum, cum alia modo commemorata, tum illa magis adhuc exhaurit: quia præter optimam sanguinis portionem, spiritus etiam vitalis per hanc exhalat. M. Quo tempore, & modo aquam medicatam potandam censes? G. Mane post solis exortum, æger, ubi sponte experrectus est, et cœnam hesternam frugalem concoxerit, tam calidam, quam ferre potest, ex ipsa scaturigine sumptam: imbecillis autem in lecto, aut sedili ex fonte ipso allatam quietus bibet. Sin autem

tem non satis calida per se fuerit, uitreo uase condita, ad ignem calefiet, ea uero mensura, quæ uentriculo grauis nō sit.

*Mensura autem
quæ medicamen-
ta bibenda.*

M. Omibusne eadem conuenit? G.

Nequaquā, sed huic maior, illi minor.

hinc alij tres, alij quatuor, alij quinque

cyathos sustinere citra incommodum

possunt. Quantamcunque autem unus-

quisque requirit, eam omnem hora dimi-

dia, aut certe integra assumet: deinde le-

niter inambulabit, sed extra aërem fri-

gidum. Sunt autem qui tribus uicibus,

ac paulatim illam bibendam esse dicant,

prima libram, altera sextarium, tertia

sesqui sextarium, id quod prudenter fa-

ciunt, si aliam nō antea assumant, quā

prior sit reddita. uulgares tres sextarios

propināt, sed ita, ut singulis potionibus

interponant horam. Hic autē aduerten-

dum est, quemadmodum paruas, ita co-

piosas nimis aquæ portiones nihil pro-

ficere, hæ etiam uentriculum grauant,

relaxant, & statim sine humoribus edu-

cendis effluunt, ut etiam nullam uim

corpori insinuent: illæ imbecilliores

sunt, quā ut in corpus aliquid agere

*Quanto tem-
pore tota a-
qua bibenda.*

*Ambulatio
post aquam
potum pro-
dest.*

*Alius bibendi
modus.*

*Vulgaris po-
tandi modus.*

*Copiosæ ni-
mis & paruæ
portiones nihil
efficiunt.*

*Idoneus aquæ
modus mini-
mus libra, ma-
ximus sesqui-
sextarius.*

*Italicus mo-
dus aquæ bi-
bendæ.*

*Nationis cu-
iusq; naturæ
& consuetu-
dines cogno-
scendæ.*

*Quando ma-
ior aquæ me-
dicatæ potio
concedenda.*

possint. Minimus itaq; modus nō mul-
tò infra librā, præsertim in adulta ætate
subsistet; maximus sesquisextariū nō ex-
cedet. Hæ mensuræ corporibus medios-
cribus, hoc est, nō nimīū exiguis & im-
becillis, aut contrā plus æquo amplis &
ualentioribus, bibacioribusq; satis esse
poterunt. In Italia tres sextarios ægris
permittunt, imò quatuor & dimidium
cum triente, uocant tria Bocalia, & un-
cias quatuor. Singula autem illa con-
stant sesquisextario. Germani etsi φιλο-
σόφου sint, tamen aquam siue dulcem,
siue medicatam, copiosam ferre ne-
queunt. Qua de causā medicus cuiusq;
nationis & naturæ cognitionem ratio-
nemq; habere debet. Hoc interim negli-
gendum non est, ubi locus affectus lon-
gissimè à uentriculo dissidet, maiorem
copiam aquæ permitti solere, modò ille
hanc sine molestia digerere possit. Non
enim omnes æquè ualidi sunt, & pares
habent concoquendi digerendiq; facul-
tates. Porro ut aqua pota facilius ad
partem affectam perueniat & minus
flatus excitet, interdum cinamomi ses-
qui

qui drachmam, cubearum, calami aromatici, singulorum semidrachmam, anisi, foeniculi, utriusque scrupulos duos, musci grana tria, in puluerem redacta, ex zaccaro aqua artemisiae soluto in pastillos formato, aut ut uulgo dicunt, rotulas, quae pendeant drachmam unam, aut duas. Ex his unam aut alteram, uel ante, uel post aquae potionem assumere licet. Vbi iam aqua pota rursus, aut semel, aut per uices reddita fuerit omnis, uel certe maior eius portio, siue per urinam, siue per aluum (urina autem tincta, quae aquam subsequi solet, excreta tam illam esse plerunque, sed non semper indicat) cibum capere tempestiuum est. M. Quid si primis diebus illa inferius non descenderit? G. Clystere ex aqua ipsa medicata cum melle, zaccaro & sale educenda est, & cibus longius differendus. Idem etiam faciendum est, si illa per urinam, aut uomitum duntaxat reddita fuerit. At non omnes similiter illam excernunt, sed alij in lecto, alij in sedili, alij in ambulando egerunt. Nec cibus ante sumendus est, quam uenter

*Urina copiosa
& tincta*

aquam redditam esse notat.

Cibus.

Aqua medicata si rursus non excernatur quid agendum.

Aqua per uomitum reddita.

Non similiter omnes aquam excernunt.

Cibus nō ante ea liberatus fuerit. Nihil enim est de-
 sumendus, quā aqua sit excreta. Abstinendum
 à potu aquæ, si post tertiā portionem nō
 reddita fuerit. Somnus à po-
 tu aquæ medicatæ, quan-
 do conceden-
 dus. Inambulatio
 à cibo conce-
 ditur. Quando coe-
 nandum, &
 quibus. Quæ sumen-
 da si uentricu-
 lus in ediam
 ferre nequeat. Somnus quan-
 do iucundus. Potio aquæ

ea liberatus fuerit. Nihil enim est de-
 terius in medicatæ istius aquæ usu,
 quā si pota retineatur, eoq; si id fiat,
 post tertiā eius portionem uitanda est.
 A prandio sicut etiam post aquæ me-
 dicatæ portionem, somno interdici de-
 bet, sin autem caueri nequit, saltem
 horis duabus post cibum ineatur, non
 decumbendo, sed in sedili, capite ele-
 uato, quanquam præstiterit uigilem
 esse, & tempus iucundis, honestisq;
 colloquijs terere, & si aër non dissua-
 det, modicè inambulare, ut cibus ex sto-
 macho facilius descendat. Vesperi au-
 tem coenandum non est, nisi æger ual-
 de esuriant, & cibum in prandio sum-
 ptum probè concoxerit. Tunc enim
 duorum ouorum lutea albumine reie-
 cto assumet, & modicum uini meraci
 superbibet. sin oua abhorreat, micam
 panis uino intinctam comedet, & co-
 riandri zaccaro conditi, quod satis est.
 sesqui hora post, lecto se committet, qui-
 escetq;. Quod si stomachus post quin-
 que, aut sex dies aquæ fastidio afficia-
 tur,

sur, aut flatus, ructusque oriantur, po- *medicate*
 tionem die uno intermittet: cinamo- *quando inter*
 mo autem, caryophyllo, nuce musca- *mittenda.*
 ta, zinzibere, galanga, omnibus zac- *Quibus uen-*
 caro conditis recreetur. Sæpe electua- *tricus fasti-*
 ria quædam aquæ primis diebus ad- *dio laboras*
 iungemus, ut ipsa facilius ad mem- *recreandus.*
 brū affectum, præsertim longius situm *Electuaria*
 perueniat, minusque inflet. Potest igitur *cur primis die*
 electuarius præscribi, quod reci- *bus aquæ me-*
 piat. Cinamomi sesquidrachmam, na- *dicatæ adden-*
 sturcū, calami odorati uulgaris, sin- *da sint.*
 gulorum semidrachmam, anisi, fœ- *Electuarius*
 niculi singulorum scrupulum. Hæc *ad aquæ po-*
 detrita in zaccaro artemisiæ aqua so- *tionem.*
 luto in tabellas redigantur, tribus mu-
 sci granis adiectis. Singulis quaternis,
 aut quinis diebus potio intermitti pos-
 test, & alius iniectione ex aqua medi-
 cata cum melle roremarino cōdito, uul-
 go anthosato, & oleo rosaceo & cha-
 mœmelino sollicitari. M. Quandiu me-
 dicatæ istæ aquæ bibentur. G. Id mor-
 borum naturæ & status indicabunt. alij
 siquidem diebus sex, aut septem, alij

Quandiu a-
que medica-
tæ bibende.

*Nota certa ab
solutæ purga
tionis ex aqua
medicata.
Lavatio.*

*Lavatio in a-
qua medicata
ad quæ conse-
rat.*

*Correctio bal-
nearum natu-
ralium.*

quindecim, aut pluribus indigent. Certe
tior autem absolutæ purgationis nota
est, cum aqua talis excernitur, qualis
assumpta est. M. Quid post absolu-
tam potionem agendum censes? G.
Balneum experiundum, nam hoc cum
singulare, & partibus idoneum sit reme-
dium, quod Græci *τοπικόν* appellant,
potionem, ut uniuerso corpori accom-
modatam sequi debet, si morbus hoc
quoque postulat. Nam externis præci-
pue uicijs dicatū est: quanquam etiam
ad interiores affectus, sed minus quàm
potio conueniat. Sanat igitur scabiem,
lepram, elephantiasim nondum inue-
teratam, pruritus, impetiginem, œde-
mata, uiriliginē, inflationes, tumoresque
alios contra naturam, adhæc ad nervos
resolutos, tuos, cōtractos, tremulos, do-
lores coxarum & aliorum artuum, chira-
gram, podagram, nec non ad iecoris,
lienisque morbos prodest. Id autem no-
tari debet, cum balneis naturalibus sæ-
pe de uiribus suis aliquid decedat, ipsæ
quæ non adeo morbis ad quos præscri-
ptæ sunt, respondeant, aliqua eis adij-
cienda

cienda esse, ut efficaciores perfectiores-
 que reddantur. Nam si membris reso-
 lutis balneum accommodetur idoneum, *Balnearum uo-*
 paralyticis medicinis corrigendum est. *res quibus*
 Eodem modo in aqua subter cutem & *augenda.*
 alijs uicijs agendū, ut postea intelliges. *Plures ægri*
 Præterea non omnes ægri in unum al- *non eisdem*
 ueum insidebunt, ut plerisque in balneis *balneis insi-*
 fieri solet, quasi multiplices & uarij af- *debunt.*
 fectus eodem remedio discuti possint;
 sed sua cuique solia, pro morbi eius natu-
 ra adhibenda sunt. M. Statimné post
 potionem, aut citra hanc balneis uten-
 dum erit? G. Minimè, sed corpus ante
 tea præparandum est, ut balneum cum *Corpus lauso-*
 fructu & commodo experiatur. M. *tioni præpa-*
 Qua ratione amabō id fiet? G. Lacon- *randum lacon-*
 nico seu ut uulgo uocant, balneo sudas *nico.*
 torio, ex cuius usu meatus cutis adape- *Laconicum.*
 riuntur, ut aqua medicata facilius ad in-
 teriora penetret. M. Quo diei tempo-
 re æger illi insidebit? G. Horis duabus *Quo diei tem-*
 ab exortu solis, cum scilicet aër à noctur- *pore insiden-*
 nis uaporibus expurgatus fuerit: pau- *dum.*
 lulum autem in laconico, aut hypocausto
 contiguo, aut balnei aëre antea im-

*Quàm calido
& alto laua-
cro insiden-
dum.*

*Quot horis
lauandum.*

*Pro corporũ
statu lauatio-
nis tempus
prescriben-
dum.*

*Frigidi & mu-
lieres diutius
ferre balneum
possunt.*

morabitur : deinde lentè in lauacrum descendet, eiꝫ primis diebus non ita calido siue natura, siue manufacto, ieiunus ad umbilicum, si inferiores partes laborant : sin aut mediæ, aut supremæ, ad ceruicem usque demergetur, ad dimidiam circiter horam, aut paulò diutius in eo perseverans. Altero die eodem tempore balneum accedet, eiꝫ paulò calidiori ad stomachi regionem usque immergetur, & diutius quàm antea, nempe horam integram, aut sesquihoram immorabitur. Tertio die eodem tempore matutino balneis adhuc calidioribus insidebit, & tot horis, quot nimirum vires tolerare poterint, continuabit. Aduertendum autem calidos, raros, imbecilles, uel ab origine, uel à morbo, macilentosq; diu balneis præsertim calidioribus insidere non posse, nec debere. frigidos autem, humidos, bene habitos, & fortes diutius : mulieres diutissimè : nempe in aurora horis tribus, aut quatuor, uesperis duabus, aut tribus, quod etiam satis esse iudico, sicut prioribus horam dimidiam, aut integram,

gram, aut summum sesquihoram : alijs Quatuor aut
 duas, aut plurimū tres manē, unam, uel quinque, aut
 duas uesperī, balneis insidebunt, sic tas sex horæ à
 men ut quatuor, aut quinque, aut sex, aut prandio ad ue
 septem, ubi natura tardius cōcoquit, aut spertinam la
 multū cibi ingestum fuerit, horæ à pran- uationem in
 dio ad uespertinum lauationis tempus tercedent.
 intercedant. In Germanica gente quidā
 totos dies noctesq̃ mergorum instar, Mala lauandi
 balneis incubant: cibum potumq̃ in eis consuetudo.
 ad satietatem usque sumentes, nullo uel
 breuissimo spacio ad aluū deſciendam Repleti cibo
 interposito, aut saltem exiguo, ad illa re- aut potu bala
 uertuntur. Nuper apud Rhietos in bal- neis abstineāt.
 neis Fauorinis uidi nonnullos tum ci-
 bo repletos, tum prorsus ebrios in illis
 obdormire, ut mirū fuerit, eos crudita-
 te, colicisq̃, aut alijs perniciosis morbis Longa mora
 non laborasse, & uires eorum concidisse in balneis no
 se, aut febrī, aut lippitudine correptos, xia.
 aut subita etiam morte oppressos fuisse.
 Infirmi natura, uel morbo, non parum Excundum ē
 periclitantur, si diutius, quā par est, balneo prius
 balneo insideant. fatius enim est antea quam anima
 exire, quā animo deficere. Quare nu- delinquat.
 merus horarū à me propositus unicuiq̃
 pro

*Tempus bal-
nei cuiq; pro
sua natura &
statu præscri-
bendum.*

*Sententiæ
medicorum
de potu aquæ
medicæ &
lauatione ad-
bibenda.*

*Potio aquæ
quot diebus
continuanda.*

pro sua natura & statu faciet satis, nisi
fortè aliquid superuenerit, quod uel ab-
stinendum in totum balneo, uel pau-
cioribus in eo residendum horis, uel se-
mel tantum lauandum in die suadeat,
ut omnibus imbecillis etiam consulo.
M. Nondum retulisti, num potio in to-
tum sit absoluenda, et deinde in balneas
descendendum, an alternis diebus aqua
medicata bibenda, alternis lauatio sit
tentanda. G. Dicam, tres sunt in hoc
medicorum sententiæ: quidam aquam
primum diebus aliquot succedentibus
bibendam esse affirmant: quidam hoc
die potandam, altero in ea lauandum
censent, ut sex diebus ter aquæ potio,
ter quoq; lauatio adhibeatur, at si mor-
bus longior fuerit, diutius aquam bi-
bendam, & deinde etiam in ea lauan-
dum dicunt. Mihi autem placet, saluo
aliorum iudicio, ut aqua prius corporis
purgandi gratia bibatur, uel sex, uel
septem, uel decem, uel quindecim, uel
pluribus diebus pro morbi conditione:
deinde etiam lauetur totidem, aut plu-
ribus, & si morbus externa potissis-
imum

num affligat , ut citra potionem bal-
neum adhibeatur. Imbecillis, qui aquæ
potionem desiderant , tertio quoque
die, uel duobus continuis eam biben-
dam, tertio conquiescendum esse cen-
seo, & in eo clysterem ex illa confe-
ctum, sicut supra monui, iniiciendum,
qui sæpe amplius quàm potio aquæ
proficere solet. Germani nostri cùm
φιαλαστέοι sint, balneis magis utuntur,
siue morbus interiora , siue exteriora
corporis membra obsideat: & si quan-
do bibunt, quod tamen rarius accidit,
id in ipsis balneis plerunque, eademq;
hora, & die faciunt, quo balneis insis-
dent , magno errore & incommodo.
Nam quæ per aluum & urinam excer-
ni debent, balnei calore per totum cor-
pus rapiuntur, fiuntq; humorũ motus
contrarij. Nam aquæ potio per inferio-
ra, ut dixi, corpus purgat: balneum hu-
mores ad externã cutem euocat, & per
meatus discutit. Qui ergo rectè & pru-
denter aquis medicatis uti uelit , eum
modum & ordinem , quem præscripsi
antea, sequatur, omniq; cibo, potu, &

*Clyster ex aqua
medicata
utilis.*

*Germanorum
in lauando
abusus.*

*Cur nõ aqua
medicate po-
tus & laua-
cium simul eo-
dem tempore
conueniant.
Potionis &
lauacri con-
trarij motus.*

*Vera medica-
te aquæ usus
ratio.*

somno

Cibo potu & somno abstineat, quandiu in illis resti-
somno in bal- *debit. Sin autem quis cibo se carere possit*
neo abstinend- *setantisper diffidat, uuarum passarnm*
dum. *Corinthiacarum aqua elotarum cos-*

Ante balneū
quid sumere
liceat.

chlearia duo, cum triplo uini diluti mo-
do ante balneum assumet, aut pruna
aliquot in aqua macerata, aut panis
tofti, maceratiq̃ue in uino diluto, aut
Marcici dicti paululum, aut bellaria
quædam, conditæque zaccaro, ut cor-
ticem citri, aut mali medici, similiq̃ue
ingeret. In Italia plærūque aliam a-
quam medicatam bibere, in alia laua-
re solent, eo quòd hæc magis potui,
illa balneis accommodata sit, uerbi
gratia, si potionem sumat æger ex a-
qua Villensi, balneum ac lauatio-
nem in aqua Corsenæ absoluat. M.

Italorum mo-
dus in aqua-
rum potioni-
bus.

Balnei profu-
turi nota.

Quibus notis cognoscam, an bal-
neum sit profuturum? G. Si uenter
statim primis diebus spinam uersus
contrahatur: sin autem infletur, aut tor-
minibus affligatur, inutile erit, sicut et
tiam si quis in primo ingressu uri &
rodi intus uideatur, deinde horrere in-
cipiat. M. Quot diebus in totum
balneis

balneis citra potionem utendum erit? Lauandi tem-
 G. Certò præscribi id nequit. nam a- pus uniuersum certò præ-
 liæ alijs efficaciores: deinde hi diutius, scribi nequit.
 illi minus in eis perseverare possunt.
 Quæ natura calidæ sunt, citius vires
 suas corporibus insinuant: quæ igne Balneæ natu-
 calefiunt, tardius. In Germania me- ra calidæ effi-
 dici ægris alijs octuaginta, alijs nona- caciores: ma-
 ginta, alijs centum, alijs plures laua- nufactæ tar-
 tionis horas imperant, cum tamen igno dius operan-
 rent, quot quisque ferre potuerit. Hinc tur.
 fit communiter, ut qui multis horis Medicorum
 quotidie lauant, diebus octo, aut quin error in præ-
 decim curationem absoluant, qui scribendis
 paucioribus uiginti, aut triginta, ue- horis.
 rum sine ullo ordine & iudicio. Sauas
 ronola meminit quosdam suo tem-
 pore menses duos, & plures balneis
 usos fuisse, indubiè paucis quotidie
 horis. Sunt autem, qui tunc à balneis Exulceratio
 abstinendum esse doceant, quando cutis nō sem-
 cutis ex facultate illarum nimirum ex per laudatur.
 sale ulcerata rursus conſanuerit: quan-
 quàm inueniantur, qui bis, aut ter ex-
 ulcerentur, conualeſcântque. alij ue-
 rò ne semel quidem, sed materia in his
 paulatim

*Vulgarium
medicorum
error in cutis
exulceratione
iudicanda.*

*Incommoda
ex cutis ro-
sione.*

paulatim per meatus digeritur, quod indubiè pro corporis habitu, siue raro, siue denso, siue mediocriter accidit. Non mirum est eos, qui iuxta fontium uenas calidissimas per totos aliquot dies, & noctes resident, statim exulcerari. Non est facultati ac laudi balnearum quarumcunque cutis rosio exulceratioq; tribuenda, sed potius acrimoniæ salis, ac nitri, quæ in eis continentur. Si eiusmodi aqua medicata bibatur, cutis multò facilius exulceratur, adhuc recens & mollis. Siccata iam rursus per se consanescit. Valde igitur errant qui tamdiu lauandum esse censent, donec cutis erodatur. nam inde sæpius apertiones, uel obstructions, aliq; multi affectus oriuntur, qui ad mortem usque perseuerant. Quare non est expectanda exulceratio, ut paucis diebus curatio absoluator, cum non sine periculo fiat, præsertim in ijs, qui corpore tenui, uel non satis purgato, sed cibis etiam in balneis assumptis pleno adeò continenter eis insident. *M.* Quod igitur certius signum curationis

tionis in balneo absolute iudicas. G. Certum cura-
 Si corpus melius quàm antea habere tionis iudiciũ
 ceperit, & functiones naturæ uege in balneo.
 tiores existāt. Nam qui non adeo mul-
 tis recrementis humorum redundant, Cutis quibus
 & probè antea purgati sunt, decenti- facile, aut dif-
 uictu utuntur, eorum cutis nō tam fa ficulter exul-
 cile sicut aliorum, qui contrario modo ceretur.
 se habent, rubescit, eroditurq̃, nisi uio Pericula ex ni-
 lenta illa, & continua lauatiōe, uim mĩs continuo
 naturæ intulerint. quanquam nonnul balneorum
 li ne sic quidem cutis ruborem contra usu:
 hunt, sed mortem potius sibi accele- Quid ex uio-
 rant, aut tantam uiscerum imbecillita lenta lauatiōe
 tem accersunt, ut nunquam ea ad pri- ne accidat.
 stinum robur restituere possint. Fate-
 or quidem exulcerationem illam ex
 balneis cōtractam ægris nonnunquā
 commodi aliquid adferre, sed id quoq̃
 citra illam euenire potest. Vnde fit, ut
 fontes illi sacri, & salubres aquarum
 medicatarum exitiales, & perniciosi
 uulgo estimentur. sed homines prus-
 dentes nullam rem tam utilem, et com-
 modam esse norunt, quæ non, si malè
 & temerè ea utamur, noxia fiat & pe-

Cur fontes sa-
lubres fiant
exitiales.

Malus bona-
rum rerum ab
usus.

E

DE BALNEIS

*Balneis egres-
sus quomodo
se gerere de-
beat.*

Quies.

Sudor.

*Somnus à bal-
neo.*

*Frictio resolu-
tis maximè cō-
uenit.*

*Caput exiccā-
dum quare à
balneo.*

stifera. M. Qandiu eger balneis in-
debit, iam mihi constat, quomodo au-
tem illas egressus se geret, etiam audi-
re desidero. G. Rectè mones. curatio
enim non solum in balneis, sed etiam
extra illas fieri debet. Primum igitur
in tepidario calidis linteis, aut spon-
gis siccis abstergi, curioseque in uesti-
mentis inuolui debet, ut frigus ad eū
non aspiret: deinde in cōclauis, & lecto
calido, à uentis & aëre tuto, ad horam
decumbet, sudabitque, si natura ad id
absque multis & grauius operimentis
procliuis est, somnumque breuem, si uo-
let, à sudore captabit, non antea. Et si
uero hic etiam non superueniat, tamē
eger per id tempus, quod dixi, in lecto
conquiescet. inde sudore, si erupit, lin-
teis absterfo, totum corpus fricetur,
presertim resolutis. Ante omnia uero
caput exiccandum est, ut quod plu-
rimū offendatur, si recrementa eius,
ob cutem obstructam, nō euaporent.
At si frictiones ob dolorem, aut ulce-
ra fieri nequeāt, glans subiicienda est.
Indutus iterum uestimentis, in aërem

tem

temperatum & purum egredietur, donec iterum refrigescat paululum, aut in conclavi modicè ambulabit, ut flatus & uapores ex balnei calore contracti discutiantur. In nephritide, & urinæ difficultate solent etiam quedam condita, & pulueres exhiberi post balneum, uel aquæ potionem, nempe electuarium Iustinianum, aut Lithontribon dictum, uel medicamentum quod recipit, Nucleorum persicorum, cerasorum singulorum drachmæ duæ: dauci, seseleos montani, singulorum drachmæ sex: seminis fœniculi, anisi, glycyrrhizæ singulorum semuncia, artemisiæ uncia, zaccari modicum. In puluerem redacta mixtaque, cochlearis instar ex uino albo tenui, uel aqua naturali, si huic malo conuenit, assumi debent. Aliquando zulapia quædam, uel decocta, quæ renes & uesicam affectâ respiciunt, leuiterque urinam mouent, qualia optimè fieri possunt, ex benedicta, caryophyllata, aquilegio spinoso, carduo benedicto, & similibus: uel ex asquis aquilegii spinosi, adianthi, utriusque

Exercitatio à balneo qualis & quam ob causam.

Electuarium Iustinianum.

Lithontribon.

Medicamentum in nephritide efficax à balneo.

Puluis ad calculum.

Medicina ad renum & uesicæ uitia.

*Instillatio ac
fotus aquæ
medicatæ.*

*Instillatio quæ
do conueniat,
quibus in mor-
bis & parti-
bus.*

*Fotus ex aqua
medicata, uel
luto ipsius qui
bus conferant.*

*Instillandi æ-
quæ ratio.*

usq; seiscuncia, olei ex granis iuniperi
guttis tribus. M. Potestne aqua medi-
dicata alijs modis, quàm potui & lau-
tione ægris prodesse? G. Vtiq; in-
stillatione & fotu: uerùm hec curandi
rationes singularibus membris affe-
ctis, ut superiores, toti corpori ac-
commodantur. prima barbaris gut-
ta, Italis ducia uocatur, qua synci-
piti quidem cum cerebrum fluxioni-
bus obnoxium est, aqua instillatur: oc-
cipitio autem, cum neruorum, spineq;
dolores, resolutiones, & similes affe-
ctus urgent. Altera fotus est ex ipsa a-
qua, aut eius luto, quod iuxta scaturis
ginem, et emissaria fontium reperitur.
hoc remedium membris induratis, cō-
tractisq; & dolentibus, nec non infla-
tis, & tumidis congruit. M. Quomo-
do aqua capiti instillari debet? G. Cū
syncipiti instillanda est, caput linteo
circundetur, ne illa diffluat: tempora
uerò, & frons oleo myrteo, & masti-
chino, cui adiecti sint myrtorum, cu-
pressi, bistortæ, mastiches, terre sigil-
late, singulorum scrupulū duo, ceræ
modicum,

modicum, illinantur, ne humorū materia calore aque ad oculos, alia uē mēbra concitetur. Hoc autem cauēri debet, ne aqua iusto sit calidior, aut frigidior, et cōtagione aliqua infecta. Cū uerō in occiput danda est, caput linteo non circundandum, sed aqua per spinam fluere sinenda est, ut etiam uis illius insinuetur. M. Quando hæc fieri oportet? G. Non primis lauationis diebus, sed ubi corpus iam aliquādiu illi assueuerit. Instillanda autem quotidie est ad horam dimidiā, qua nimirum ad interiora penetrasse iam deprehendi potest. Id porro obseruandū est, omnes aquas sulfureas, bituminosasq; si uehementer calidæ instillantur, capiti, uentriculo, iecoriq; adeo esse periculosas, ut per sæpe mortem inferant: præterea Germanis & alijs qui copiosiore alimento utuntur, cuiuscunq; aquæ etiam non admodum calidæ, instillationem esse periculosam. M. Quomodo fotsus adhiberi solet? G. Nunc linteis, aut spongijs aqua balnearum imbutis, madidisq; fouentur;

Cautio aquæ nimis calidæ aut frigidæ.

Instillationis tempus.

Pericula ex aqua nimis calida instillata.

Instillatio in caput cur in Germanis periculosa.

Fotus ex aqua & luto.

nunc luto ipsa emplastri modo obducuntur. Id uehementius, quàm aquæ fōtus operatur: quia non tam facile euas nescit. Cauendū, ne refrigescat, sed tan diu in membro relinquendū, donec calore seruauerit. Quod si per initia non satis calidum haberi poterit, ipsa aqua ex scaturigine sumpta calefiet, atque ita membrīs inducetur. Ramex flatusosus, aquosus & carnosus, pri mūm uapore calentis aquæ, ad quartā horæ partem rectè fouetur: deinde luto obducitur, cui decima pars sulfuris uiui in puluerem redacti sit adiecta. Omnis aqua inter cutē species, quam uis balnearū aqua in primis discutias ter: tamen etiam luto uentri obducto. Quod autē de sulfureis & bituminosis aquis instillandis dictum est, hoc etiam de luto ipsarū capiti, aut præcordiis, aut pectori inducto, sentiendum: atq; hæc de curandi per aquas medicatas rationibus habui, quæ cognitiōe digna putem. M. Habeo gratiā, quod ea mihi significare dignatus sis, quæ olim præceptores mei tanquā arcana quædam, sibi solis seruare uoluerunt.

Rumex

flatusosus

Aquæ inter
cutem curatio
per fōtum

Vnū præter hoc adhuc exponas, an si unū dūtaxat corporis membrū aliqua curationis parte indigeat, etiā totius corporis euacuatio sit necessaria? G. Indubiē. nam calor aquarū humores superfluos quoscunq; in corpore contentos, ad partē affectā, aut aliā nobis liorem prouocat, unde morbi sepe incurabiles oriūtur. M. Quis cibus communiter in balneis conuenit? G. Qui boni succi sit, & concoctū facilis, ut oua recētia, iuscula, ex capis pullisq; hortaliū, elixis; deinde etiā eorū carnes, hēdorumq; & uitulorū lactantiū. Ex uenatione capreolos cōmendo si haberi possint. Inter aues autem, tum quæ pedibus, tum quæ uolatu fidunt, phasiani, perdices, attagene, palumbi, turdi, & turtures, omnesq; auiculæ montanę laudantur. Ex piscibus saxatiles, thymali, lupi, trutha, funduli, perca, & id genus alię. Nocent oua dura, frixa, caro agnina, leporina, nec non grandium animalium, præsertim sale & fumo indurata, ut bubula, hircina, ceruina, suilla; quanquam

Euacuatio corporis totius semper necessaria etiam cū pars tantum affecta fuerit.

Cibus & potus in balneis idoneus.
Caro.

Aues.

Pisces.

Quæ noceant in balneis esculenta.

Caro grandium animalium.

iuuenum adhuc ferarū aliquando con-

Aues. cedi possit. Inter aues, quæ pedibus ni-
tuntur, anatum, anserum, pauonum,

Pisces. & gruum esus obest. Ex piscibus indu-
rati, glutinosi, molli carne præditi, an-
guillæ, cyprini, qui uulgo carpe dicun-
tur, & tinæ minus laudantur. Inter

Olera. olera, brassica, & quælibet legumina,
poma, omnes surculorum fructus. in-
super acida omnia, falsa, lactaria, om-
ne genus pistorium, pulmenta-
ria ex farinis facta, panificia, caseus.

Potus in bal- M. Quis potus conducit? G. Potus
neisquis con- sit uinum album, non acerbum, au-
ferat. sterumq; , sed modicè astringens, tes-
Vinum. nue, clarum, lene & generosum. uespe-
rietiam rubellum optimè stomacho

Aqua cruda
noxia.

conuenit. Aqua cruda & frigida no-
xia est, uinumq; dilutum, maximè au-
rem refrigeratum. si tamen illud ua-

Paulum ma-
gis quàm co-
piosum semel
libere pro-
dest.

lentius sit, tunc rectè aqua cocta dilui-
tur, quod dimidiij calicis instar una uis-
ce sumi potest, nam satius est, modicū
singulis uicibus, quàm copiosum si-
mul assumere. M. Idemné cibus ad om-
nia uicia, quibus singule balneæ cō-

ueniunt

ueniunt, ex usu est. G. Nequaquam, sed sua cuique morbo uictus ratio praescribenda est, quae balnearum proprietati consentiat. uerbi gratia, quae ex auri pigmento, siue arsenico constant, in tenui uictu uires suas ostendunt: quae ex auro, corroborante ex optimo quoque cibo & potu indigent. Podagricis corporibus, rheumaticis, et id genus alijs, in quibus uiscosi humores abundant, tenuissimus uictus conuenit. In morbis autem similibus, qui non ex eiusmodi glutinosis constant humoribus, plenior requiritur. Adhuc priores efficacioribus balneis & longiore in eis tempore; alij leuioribus & breuiore spacio curantur. M. Audiui olim multa istis, qui aquis medicatis, & earum balneis utuntur, superuenire, ut animi defectionem, iecoris, renumque intemperiem calidam, capitis destillationem, eiusque dolorem, sitim, & alui astrictionem aliaque similia. Quomodo autem eis subueniam, libenter ex te condiscerem. G. Vulgi dictum est, quod mali balnea adferunt, id ipsas

*Cibus qualis
in singulis bal-
neis & mor-
bis conueniat.*

*Symptomatis
et casibus in
balnearum
usu quomodo
subueniendū.
Animæ defe-
ctio quomodo
corrigatur.*

tollere, uerū hoc non in omnibus
nec semper fieri didicimus. Si ergo a-
nima deficiat, aquis odoratis naribus
admotis, aut aqua cinamomi destil-
latica cum momento zulapij rosati,
bellarijs, herbis cōditis zaccaro, quas
conseruas uocant, uel electuarijs, uel
eo quod manum Christi appellant,
uel panis momento ex uino, succoue
malipunici, aut pane marsico recreas-
ri debet. Ex his etiam cū uires imbe-
cillæ sunt, in balnei ingressu, uel egres-
su, perinde ut in ipso insessu aliquid ex-
hibere potes. M. Quid si febris incie-
dat? G. Abstinendū à balneis, ubi uer-
o illa remittit, casie fistularis uncię in-
star, cū zaccari et glyzyrrhizę modico
exhibendū: uel mannę optimę tantun-
dem, uel alia ex syrupis aperiuntibus
obstructiones, et refrigeratibus reme-
dia, nec antea rursus in aquas descen-
dendū, quā febris iā duobus diebus
desierit. Artus manē & uesperī leniter
fricandi sunt, præsertim si febris est dia-
ria. Cibus ex leui materia exhibēdus,
potus ex aqua, cui ordeum integrū sit
incoctum,

*Febris in usu
balnearum
quibus reme-
dijs tollatur.*

*Fricatio in febre
diaria.*

*Cibus et po-
tus in febre.*

incoctum, aut uinum tenue aqua modice dilutum, quod obstructione aperit, et sudore prouocat. M. Quomodo calori iecoris, & renu auxiliandum erit, si ex balnei calore concitetur? G. Cum urina transiens naturalia extrema urit, pugitque in balnearu usu, omnia acris, salia, amara, multumque dulcia uina, generosa, & concubitus uitari debet. Cibus aut refrigerans & humidus, ex orde cremore, lacte amygdalino, oleribus spinachio, bleto, lactuca, portulaca, et id genus alijs petendus est. Pisces conferunt saxatiles, et cancri. Potui uinum aquosum, aut glyzyrrhizæ, cui cortex ademptus sit, aut orde decoctum, aut uuarum passaru, ex calfacta aqua macerataru dilutum. Interdum prodest uinum, in quo tragacanthi, uel seminis papaueris albi paulum inferbuerit. Quinetiam iuuat succus glyzyrrhizæ die nocteque in ore retentus, paulatimque deglutitus. Sic etiam electuarium diatragacanthum frigidum deglutiedum recte exhibetur. Ad idem ualet tragema mane & uesper ante cibum sumptum, quod recipit feminum lactucæ, portulacæ,

Calor iecoris
& renum in
febris.

Urina acrimonia
quibus miti-
getur in bal-
neo.

Cibus in calore
iecoris.

Potus.

Calor iecoris
& renum qui-
bus curetur.

Electuarium
in calore ieco-
ris & renum.

Tragema in
calore iecoris
& renum.

cucurbitæ, melonum, papaveris albi, singulorum drachmam, cinamomi drachmas duas, glyzyrrhizæ expurgatæ drachmam, zaccari rosacei intestellas redacti libram. Extrinsecus autem præcordia dextra ante balneas, & post illas, cerato santalino illini debet, aut albo Galeni unguento cum camphoræ modico obduci. Lumbi autem superiores unguento hoc, quod constat cerati santalini, refrigerantis Galeni utriusque uncia: ex oleo rosaceo fiat unguentum. Quod si calor citra acrimoniam urinæ infestet, syrupi acetati uncia duæ, cum aqua intybi, & cicchorij in aurora sumentur, uel syrupi ex acido citri succo, aut ex limonibus confecti tantundem ex eadē aqua. M. Quid agendū erit si caput ex balneis affectum fuerit? G. Si uapores è uentriculo sursum eleuati, ad caput ferantur, doloremque excitant, coriandrum præparatum ex usu erit, & confectio ex cotoneis, sine aromatibus à cibo sumpta. Ante illum uerò catapotia alephangina, uel ex hiera picra simplici con-

Ceratum santalinum ad icur.

Unguentum ad calorem icoris.

Syrupi icur refrigerantes.

Capitis dolor ex fumis & uaporibus stomachi quibus discutatur.

Catapotia in dolore capitis.

ci con

et conferunt, quibus communes humorum materiae, in primis uenis contentae educuntur, sin autem humores in capite ex calore balnearum eliquefcant, & in partes inferiores destillent, Græci κατὰ ῥῆσιν, seu ῥευματισμὸν apelāt, catapotijs assaieret, & sine quibus drachmæ semissis instar, ex aqua fœniciuli utendum. Syncipiti autem, quæ coronalis commissura est, puluis subtilis ex caryophyllis, uel agalacho, uel styrace calamite ante somnum imponendus est, melanthium autem serico panno, aut lineo raro illigatum, naribus admoueri debet, præsertim ubi defluxio est tenuis. M. Quid remediū consulis, si sitis excrucietur? G. Vuas passas in aqua probè lotas, cochlearis modo offeres, uel zulapium uiolaceum ex aqua in trybi, aut cichori, aut in qua ordecum sit incoctum, aut fontana: uel conditum quod recipit: Zaccari rotas ceteri, uiolacei, cyrsii, singulorum sesquidrachmā, Diaprunon simplicis drachmam, syrupi acetati simplicis, uiolacei, utriusque quantum ad misturam satis

Destillatio capitis quibus tollatur.

Puluis capiti idoneus.

Melanthium.

Sitis remedia.

Conditum ad sitim.

tis est. Præter hæc conducit corallium,
uel cristallum in ore continere, aut nu-
cleos prunorum, cerasiorumue. M.

*Aluus astricta
quibus sol-
uatur.*

Quomodo aluum astrictum soluemus?
G. Iusculis emollientibus, ut maluæ,
uiolarum, aut brassicæ trientis instar,
cum zaccari momento: uel duorum
ouorum luteis crudis, iuri pisorum, aut
gallinæ calido iniectis absorptisque: uel
uiuis passis duorum cochlearium modo
assumptis: uel prunis damascenis be-
nematuris, & dulcibus: sic tamen ut
omnia hæc paulò ante cibum suman-
tur. Ex medicamentis casia fistularis
uncia, cum modico zaccaro, uel man-
na ex iure aliquo: uel catapotijs rosa-
ceis ante cænam deuoratis: uel deco-

*Clyster ad al-
ui astrictio-
nem.*

cto emollientium herbarum, cui ele-
ctuarij catholiconis uncia sit addita,
zaccarum rubrum, & salis modicum,
per clysterem indito: uel capitis uerue-
cini decocto, cui zaccarum, mel, & ca-
sia fistularis sint adiecta: uel glandi-
bus ex melle, aut farina in massam re-
ducta & sale: uel pingui carne suilla

*Glandes ad sol-
uendam aluū.*

salsa.

falsa formatis. M. Satis superq̃ mihi
 cōmunes aquarum medicatarū facul-
 tates & usum explicasti: nunc quibus
 ex rebus fossilibus celebriores singule
 constent, quibusq̃ morbis peculiaris
 ter uel utiles, u. Innoxia sint, recen-
 seas. G. Faciam libenter: sed pri-
 mū natura calidas ordine proponā:
 deinde quę uel tepide, uel frigide, igne
 externo & manu calefiunt, persequar.
 Tres igitur medicati fontes in Germa-
 nia nostra adeo feruent, presertim ius-
 tra originem, ut non s̃ lum̃ oua in eis
 coqui, sed etiam animantes, quę ipsis
 immerguntur, perfundunturq̃, glas-
 bras efficiāt, ac primus est in Boemia,
 alter eorum qui à Carolo quarto rege
 Carolini dicuntur. Secundus existit
 qui olim Marci Aurelij Antonini, nūc
 Badensis dicitur, inter Martianam syl-
 uam & Rhenum scaturiens. Tertius
 qui ē Martiacis visibadae in platea ex-
 tat. M. Describe tres hosce fontes ex
 quibus constent fossilibus singuli, &
 quas uires obtineant. G E R Q N.

Fontes feruen-
 tes in Germa-
 nia tres.

Fons Caroli-
 nus.

Fons M. Aure-
 lij Antonini.

Fons Visiba-
 densis.

A Q V A E

AQUAE CALIDAE CAROLI

quarti in Boëmia.

Aque Caroli-
nae.Carolinarum
uires ex bal-
neis.Aque Caroli-
nae quibus no-
ceant.

Duo sunt fōtes in primo Boëmiæ a-
ditu, Caroli quarti regis nomine cele-
brati, nō equè tamē feruētes: sed unus
ex eis tepidus natura existit, de quo a-
liās: alter insigniter calidus, cuius nūc
mentionem facimus, iuxta Elbogenū
oppidum, aquis limpidis, inter mon-
tes altissimos, qui partim ad septen-
trionem, partim ad meridiem speciāt,
emanat, sulfure & alumine imbutus.
Eius balneæ ad dolorē spinæ, & coxen-
dicum, membraq; resoluta & contra-
ctæ efficaces sunt, articulares morbos
discutiunt, renum calculos & uesicæ
cōminuunt: frigidos uulue affectus,
album fluorem, sterilitatem emēdant:
cutis uicia, ut scabiem, impetiginem,
lepram, crurumq; tumores flatuosos
& laxos dissipant. At calidis siccisq; na-
turis & affectibus, nec non adulescen-
tibus, pueris, & extenuatis incommo-
dant.

AQUAE

AQVAE CALIDAE BADENSES

ad syluam Martianam siue Hir-

ciniam.

Aquæ Badenses, quæ inter Rhenum
 & syluam Martianam iuxta oppidum
Baden/ unde ipsæ et tota ditio nomen Aquæ Baden-
 accepit scaturiunt, sale copioso, alumine ses.
 & sulfure modico infectæ, ut in canali-
 bus per quos manant, cuius apparet.
 Potæ frigidam iecoris, lienisq; & uen- Badensiur
 triculi intemperiem sanant: malum cor uires ex po-
 poris habitum emendant: aquam in- tu,
 ter cutem, spirandi difficultatē, asthma
 discutiunt: coli, renūque dolores le-
 niunt: calculum, urinæ difficultatem,
 frigidos uteri affectus, album eius fluo-
 rem, & sterilitatē ex frigore nimio con-
 tractam tollunt. Lauatione autem fr- Ex balneis;
 gidas à capite in pectus destillationes
 sistunt: oculos humidos, sonitus intra
 aures, aliaq; uicia superius commo-
 rata, quæ ex potione corrigi dixi, discus-
 tiunt. Deniq; membra tremula, & tor-
 pida, rigores neruorum, aliosq; frig-
 dos & humidos affectus, nec non po-

dagricum, ischiadicum, & articularium præ cæteris balneis sanant. Postremo scabiem, impetiginem, & alias cutis maculas, crurumque inflationes, & ulcera curant. At mulieribus magis, præsertim frigidioribus natura, quam uiris idonee existunt, nisi etiam frigidiore temperamento præditi sint. Calidis autem & siccis, biliosisq̃, & similibus uicijs nō sunt utiles.

*Aque Baden-
ses quibus ad-
uersentur.*

AEQUAE CALIDAE VISEBA-
denses uulgo *Wysbaden*
den.

*Aque Mar-
ciatæ.*

*Vires Visba-
densium aqua-
rum ex potu.*

*Balnea &
inseffus aqua-
rum Visbaden-
sium.*

Hæ aquæ olim Marciatæ dicebantur M. Passus à Moguntia ultra Rhenum distantes, ex sulfure, alumine, & nitri modico infectæ, admodum calidæ. Vbi dolio quodam exceptæ, aliquantum deferbuerint, potæ ad frigidos totius corporis humores, asthma, difficultatem spiritus, & urinæ, aquam inter cutem, aliaq̃ id genus uicia ex frigida & humida materia cōtracta conueniunt. In balneis & inseffu ad morbum articularium, uterum frigidū, albos mulie-
rum

tum fluores, podagricū, articulariūq; dolorem, præsertim ex frigida & humida materia contractum ualent. Instillatæ ad capitis defluxiones frigidas, aliæque uicia conferunt. Noxiæ sunt calido temperamento præditis, adolescentibus, & biliosis tum naturis, tum affectibus. Quare hîc animaduersio diligens habenda est, ne in cholera, morbo regio, febribus, inflammatione uiscerum, cuiquam præscribantur. Atque hæc de tribus illis feruentium aquarum fontibus referenda tibi censui, proximè istis sunt calore, quas nunc subiungam.

Instillatio æquarū Vuisbadensium. Balneæ Mariæ ciatæ quibus noceant.

AQVAE CALIDAE CASTIEN-
ses, uulgo *Casteln*
dictæ.

In principatu Iuuaniensi, uulgo **Salzburg** ex calce pyritum, stibi, eiusq; sale nitro, aquæ calidæ originem trahunt, æris, auri, & argenti participes. Potu assumptæ colicos, per urinam & aluum sanant: menses retentos prouocant, nimium fluentes sistunt, à morbis conualescentes recreant.

Aquæ Castienses.

Potio aquarum in Casteln.

Balneæ Cæsarienses quid faciant.

In balneis podagricos ex frigidis humoribus iuuant, paralyticos, qui nondum ex toto emaciati sunt, reficiunt: leprosis nouam cutem procreant: ulcera putrida rodentiaque, ubi prius mundata fuerint, sanant.

AQVAE CALIDAE BADENSES

in Austria.

Aquæ Badenses in austria.

Potio aquarum Badensium in austria.

Fotus.

Instillatio aquarum Badensium in austria.

In Austriae oppido, quod inde Bada uocatur aquæ sunt multi sulfuris, paucioris nitri, minimi aluminis participes. Potæ thoracem pituita grauiatum liberant: iecori, uentriculo, & intestinis frigidis humidisque, & aquæ inter cutem auxiliantur: pituitam incidunt, & extenuant: utero uerò humoribus uiscosis oppleto & indurato subueniunt: menses promouent, & album fluorem consumunt: memoriam amissam restituunt, capitis dolori ex pituita uertigini que opitulantur, si illud aqua ipsarum foueatur, aut eam ex alto destillantem recipiat, ita tamen ut corpus totum prius sit euacuatum: alioqui periculum resolutionis,

tionis, aut lippitudinis imminet. neruis *Balneæ Ba-*
 ex humore irriguis & resolutis confe- *denses in au-*
 runt: surditatem, flatus & sonitus intra *stria ad quid*
 aures discutiunt. In balneis podagræ *profunt.*
 pituitosæ recentî auxiliantur, in uetera-
 tam autem leuant: articulis iam ex ea
 debilitatis & humore plenis subueni-
 unt. Quinetiam malignis & serpenti-
 bus ulceribus, erysipelatis, & cancris *Quibus no-*
 profunt. Biliosis autem naturis, maci- *cent ipsarum*
 lentis, pueris, adulescentibus, grauidis, *usus.*
 nisi partu instante, ut ex eis facilius eua-
 dat, aduersantur. Harum aquarum u- *Quando de*
 sus, in mense iunio, iulio, augusto & *quæ Badenses*
 septembri salubrior est, eô quod in alijs *in austria sa-*
 aer tum anni, tum montium niuibz *lubres.*
 tunc regentium ratione frigidior exis-
 stat. Simili ferè materia, & facultate con *Aquæ Villæ*
 stant aquæ Iulij Carnici, nunc Villaci *censes.*
 dicti, Tyrollenses, & in Teplitz Boë- *Teplitz.*
 miæ: nec non in eiusdem aditu iuxta
 Elbogantum sulfure & alumine infe- *Balneæ Elbo-*
 ctæ. In balneis ad dolorem spinæ & co- *ganæ.*
 xendicum, membraq; resoluta, aut con-
 tracta efficaces.

AQVAE CALIDAE ABVDACI
in Baioaria.

*Aqua apud
Abudacum in
Baioaria.*

Apud Abudacum Baioariæ castel-
lum uulgo **Abech**/ super Reginobur-
gum aquæ calidæ ex sulfure, alumine &
nitro constant : odore oua frixa refes-
runt. Idem possunt, quod superius
commemorata. articulario morbo insis-
gniter conferre dicuntur, eoq; etiam Cæ-
sar Carolus quintus illis usus est, me-
dicorum suorum consilio.

AQVAE CALIDAE EMB-
senses.

*Aqua Emb-
senses.*

Vltra Rhenum non longè ab oppi-
dis **Lanstein**/ & Confluentia, extant
aquæ calidæ, sulfure, alumine, chalcan-
tho, & modico nitro infectæ, quæ à uico
Embs proximo nomen habent, ac par-
tim liberum habent aërem, partim sub
cameratis incluse sunt testudinibus. Po-
tæ sensus instrumenta crassius, & pituito-
sis humoribus expurgant: asthma, et dif-
ficilem spirationem sanant: colico dolo-
ri succurrunt: calculos renum commi-
nuunt: uterum ex frigida intemperie &
humoribus

*Potio aquarū
Embsensium
quid possit.*

humoribus similibus infœcundũ resti- *Balneæ Embæ*
 tuunt, Balneæ ex eis neruos & articulos *senses ad quid*
 iuuant: spicula, sclopos, aliaq; diu cor- *ualeant.*
 porĩ infixa extrahunt, ueteraq; ulcera,
 & abscessus frigidos, si non bene curati
 fuerint, rursus aperiunt & purgant, de-
 inde conglutinant, & cicatrice obdu-
 cunt: torpidis resolutisq; membris, ar-
 ticulario morbo, & podagra infestatis
 auxiliantur, præsertim si frigidus hu-
 mor hæc mala procrearit: naturalia uis-
 rorum inefficacia corroborant: uen-
 tris profluuium sistunt. In balneis, scas-
 biem et alia cutis uicia exterunt. *Omnis Aquæ Embæ*
 bus autem, quibus aquæ superiores, *senses quibus*
 hæ quoque aduersantur, unde fit, ut *noceant.*
 plærque eis citra consilium periti me-
 dici usi, multo deteriorem ualetudinem,
 quàm antea habuerint, experiantur.
 Mirum dictu est, quòd proximè has
 aquas, fontes frigidiusculi scaturiant.
 imò quòd si calidæ illæ aquæ in cellam
 uinariam, aut alium locum frigidiorẽ
 ponantur, acidæ euadant: unde conij-
 cio aliquid chalcanti eis esse admix-
 tum.

AQVAE CALIDAE

Aquenses,

Aqua Aquen-
ses.Quibus pro-
sint,Quibus ob-
sint,

Fontes Aquenses in solo plano pre-
ter aliorum naturam, prope ciuitatem
Imperialem Aquisgranum scaturiunt,
sulfure, sale, et alumine imbuti, Em-
bsen- sium more propemodum feruentes; tum
potæ tum in balneis illæ salutare sunt
neruosis, contusis, uulsis, ruptis, distor-
tisq; membris; perfrictionem exper-
ta, torpida, resolutaq; instaurant; uteros
mulierum egregie calefaciunt, ut facili-
us concipiant, externa corporis uicia,
in balneis mirifice abstergunt. Verum
cum fontes isti nullis sint montibus cir-
cundati, quibus niues diu contineantur,
in ipso uere, cum temperatius est, ægris
conuenire possent. Nemo autem natu-
ra calidior, aut bilioso affectus morbo,
siue puer, siue adulescens, siue iuuenis,
commodum ex eis sentiet.

AQVAE CALIDAE BADENSES

apud Heluetios.

Aqua Baden-
ses apud Hel-
uetios.

Hæ apud Heluetios, non procul ab
oppido, quod etiam ab illis Baden ap-
pellatur.

pellatum est, scaturiunt, sulfure copio-
 so, et alumine modico imbutæ: nulla aë-
 ris tēpestare mutatur, nisi quòd aliquan-
 do calidiores, aliquando tepidiores exis-
 frant. Potæ quamuis ob copiosum sul-
 fur minimè sint gratae, tamen pituitosis
 stomachi affectibus, intestinorumq; ob-
 structionibus, angustijs thoracis, spiri-
 tus, & urinæ difficultati profunt. In cas-
 put datae, ut nuper docui, omnibus fri-
 gidis humidisq; uicijs cerebri conueni-
 unt: defluxiones humorum ex capite,
 siue in linguam, siue in palatum, siue in
 alia membra factas, siccant: memo-
 riam uiuant, omnesque sensus uiciatos,
 non tamen ex origine, sed mala uictus
 ratione, præsertim uisum, auditum, &
 odoratum restitunt: cibi fastidium,
 malamq; concoctionem emendant: ui-
 scerum obstructions aperiunt: renum
 affectibus medentur: menses retentos
 promouent: uulvam strangulatu peri-
 clitantem liberant, prolapsam, in locum
 restitunt: foecunditatem mulieribus
 conciliant, præsertim frigidioribus. imò
 in omnibus morbis curandis mulieri-

*Potio aquarū
 badensium a-
 pud Helue-
 tios.*

*Instillate de
 quæ badenses
 ad quid pro-
 sint.*

*Balneæ Baden-
ses apud
Heluetios.*

*Aquæ Baden-
ses apud Hel-
uetios quibus
noctant.*

*Quando uten-
dum aquis Ba-
densibus.*

bus magis quàm uiris ex usu sunt. Cæ-
terum balneæ ipsarum externis cutis
uicijs peculiariter profunt, scabiei, prur-
ritui, impetigini, nec non articulario do-
lori, tum qui manus, tum qui coxas,
tum qui pedes infestat, ex frigidis hu-
moribus contracto. At noxiæ sunt hæ
aquæ tum potæ, tum in balneis, calidis
& siccis corporibus: item pueris, adu-
lescentibus, & his proximis. adhæc ar-
quato laborantibus, articularijs, calido
humore infestatis: cholera morbo, ie-
coris, & lienis affectibus calidis. M.
Quando hisce utendum est? G. Quia
locus & regio illas ambiens, frigidior
existit, & niues diutius in ea perseue-
rant, initio æstatis, hoc est, maio desinen-
te magis, quàm uere: item in iunio, iu-
lio, augusto, & prima parte septembris,
quæ calidior adhuc est, quàm altera, uten-
dum eis esse censeo.

AQVAE CALIDAE BRIGEN.

ses apud Valesios.

*Aquæ Brigen-
ses.*

Aquæ hæ in prima sua origine non
calidiores sunt, quàm à corpore nostro
ferri

ferri queant, sulfure copioso, & pauco alumine constant. Singulares sunt ad *Quibus pro*
 externa corporis uicia, contusa, uulsa, *sint.*
 rupta, ulcera, rigores neruorum, quos
 Græci *σπασμὸς* uocant, tremorem &
 destillationes capitis, scabiem lepram
 & hydropem sanant: mulieribus ex fri-
 gida intemperie infœcundis opitulân-
 tur. Incommodant autem ijs qui cor *Quibus non*
 pore sunt imbecilli, & caput quidem ha- *ceant.*
 bent infirmum, iecur autem & renes
 calidos, nec non febricitantibus & ocu-
 lis inflammatis. Vsus earum est mense *Quando uten*
 aprili, maio, septembri & octobri, utpo- *dū aquis Bri-*
 te magis temperatis. *gensibus.*

AQVAE CALIDAE 'LEVCEN-
ses apud Valesios.

Non longè à Leuc oppido Valesios *Aque Leuc-*
 rum aquę medicatę gratiores essent, ni- *censes.*
 si montibus & saxis adeò cingerentur,
 quæ iter ad eas difficile reddunt, quam-
 uis per oppidū facilior ad eas sit aditus.
 Sunt autē illæ ære copioso, & sulfure in-
 fectę, superiùs cōmemoratis calore simi-
 les, æris maximā habent partem, mini-
 mam

Potio aquarū mam sulfuris: limpidæ, puræ, grataq;
Leucensium. gustu, omnis foetoris expertes. Potæ
 stomacho ob humidam intemperiem
 non bene concoquenti, cibumque fa-
 stidienti opitulantur: iecoris & lienis
 obstructionibus, aquæ inter cutem, co-
 lico & nephritico dolori, uteróque fri-
 gidiori, & alijs omnibus membris fri-
 gida, & humida intemperie affectis
 succurrunt, crurumque uulnera sa-
 nant. In caput exceptæ, destillationis
Instillatio a- bus in nares, & pulmones resistunt;
quarum Leu- conuulsis, debilitatisq; membris opi-
ensium. tulantur, oculorumque obscuritati &
Balneæ Leu- lippitudini profunt. In balneis eisdem
censes. uicijs profunt, quibus potæ, quamuis
 minus: ossa fracta conglutinant: ner-
 uosis partibus ex labore defatigatis,
 lassisq; auxiliantur: nec non podagram
 abigunt: uetera crurum ulcera malè
 curata reficiunt, & noua cicatrice car-
 nem expurgatam obducunt. Verum
 calidis & siccis naturis, biliosis, res-
 gio morbo laborantibus, grauidisq;
 pueris, teneris, & delicatis minimè con-
 ueniunt.

Aquæ Leu-
censes quibus
obsint.

Aquæ

AQVAE CALIDAE FABARIAE

uulgo Pfeffers.

Inter alias aquas medicatas natura *Aquae Fabariae Pfeffersbad.*
calidas, non infimum locum obtinent,
quæ in Curiensi agro, inter solis ortū &
meridiem scaturiunt, non longè à cœno-
bio Pfeffers/ unde nomen habent, quasi
Fabariae, aut Fauorine, quidam uocant
piperinas. Bone Deus quàm horrendo
ac alto in specu tam nobiles aquæ è me-
dijs saxorum rupibus, inter duos excel-
sissimos mōtes erumpunt: sed hos olim
ut conijcere licet, intercessit planities,
quam perpetua niuis ac glaciei, per solē
æstiuum eliquatae, ex monte Galanda *Ortus aquarū
fabariarum
inter montes.*
uulgariter dicto, fluxio in præcipitem
uoraginem diuisit, tam profundam, &
opacam, ut intuenti quasi uertiginem
excitet, tamque superiūs contiguam,
ut sol in media æstate, & die sereno uix
sesquihoræ spatio, ibi luceat super di- *Situs fabariae
rum insalu-
bris.*
uersoriorum tectis, non autem in cubi-
culis, ut hoc anno sexagesimo secun-
do in mense iulio obseruaui, cum gene-
rosissimo clarissimoque comite Phi-
lippo seniore ab Hanau, &c. qui tum
illis

Scaturigo Fabariarū aquarum.

Fabarie aquae quo tempore prodeant.

Fabarie quando salubres.

Potio aquarū fabariarū ad quid valeat.

illis ualeitudinis causa utebatur. Prodeunt autem aquae istae duplici in loco, eiusdem tamen rupis, nempe inferius ad eius radicem, & paulo superius, sulfure, nitro, aere, auro & ferro infectae. Inferius quidem perpetuo manant, nisi hyems admodum sicca fuerit: superius prodeunt in aprilis fine: interdum in maio erumpunt. in septembri autem discedunt rursus. nam aer ante id tempus adeo frigidus existit, ut balneis utentes, eum ferre nequeant. Qua de causa quoque illae in iunio, iulio & augusto tantum salubres censentur, quanquam etiam eo tempore tantae ibi tenebrae existant, ut candelis media luce opus sit in lauacro. Cæterum hae aquae purae & nitidae sunt cristalli more, eoque potioni conueniunt, gustu gratissimae: calore tam moderate, ut omni temperamento, & non minus calidis, quam frigidis affectibus conueniant. Potae iecoris lienisque obstructions aperiunt: regio morbo, febribus quartanis, aut alijs diuturnis renum, uesicae, uterique uicinis optulantur: aquam inter cutem educunt,

In bal.

In balneis omnē articulorum dolorem, *Balneæ fabarū*
 podagram, chiragramq; discutiunt: par *riæ quid pos-*
 tulas naturalium inefficaces restit *sint.*

tuunt: nimium intentas remittunt: ar-
 tubus ex morbo colico, ira & uino re-
 solutis, tremori, quem ira, uictus immo-
 deratus, aut frigus excitauit, omniq; las-
 situdini auxiliantur. In balneis scabiem,
 impetiginem, elephantiasis mitia & le-
 pram, ulceraq; maligna sanant: uulnera
 malè curata iterū aperiunt, instaurantq;
 fracturas ossium: luxata, conuulsa, su-
 gillata reficiunt: membra perfrictio-
 nem experta excalefaciunt. Capiti in-

Instillatio a-
quarum faba-
riarum.

stillatæ cerebri obstructiones aperiunt,
 memoriam firmant, uisum obtusio-
 rem, & auditum grauem egregiè emendant:
 nisi ripæ iuxta ipsas præterfluentis stre-
 pitus, fragorq; intolerabilis die noctū-
 que impediret. ob quem hemicrania,
 alioq; dolore capitis infestatos, nō adeo
 iuuare possunt, sed potius offendere.

Vidi nonnullos qui totos dies noctesq;
 per integrā septimanā aquis insiderent,
 & totam lauacionem octo diebus absol-
 uerent, nō multū de medicinae præceptis
 obser-

Abusus in bal-
neis Fabarijs.

*Incommoditas
diversorum.*

obseruandis solliciti: cibum potumque in lauacro sumebant, somnoque indulgebant. Nihil adeo balneas harum aquarum infamat, ac diuersiorum incommoditas, angustia & spurcities, in quibus etiam tantus sæpe foetor ex alui rescrementis, hinc illic per uiam qua ad lauacrum, uel extra hospitium itur, positus occurrit, ut animi defectionem hominibus paulò humanius educatis accersat. Omitto quòd cibus & potus non adeo delicatus haberi queat, qualis ualetudinarijs, usui esse possit.

AQVAE CALIDAE PLUMBARIAE,
uulgo Plumbers bad / gallicè bains

plumiers:

Aquæ plumbariæ.

In finibus Lothoringiæ iuxta celebre cœnobium uirginum nobilium Roremontem, aquæ insignes, uelut in rotundo lacu, sub dîo emanant: quam etiam partes illarum ædificijs incluse sint, quas Reginæ balneas appellant. Hæ & uulgares ex cōtrarijs natura terre fossilibus, nēpe plumbo, sulfure, & alumine cōstant: quidā eas ex plumbo, alumine & nitro imbui dicūt. Serpentes crebrò

crebro in proximis locis ad littora earum ob calorem frequenter se conferunt. Potæ renum & uesicæ uicijs opitulantur: fluxiones siccant: antiquis febribus profunt: albos mulierû fluores præsentis discutiunt: in quibusdam futuros postea prouocant: in foecundis mulieribus, ob nimiam uulvæ resolutionem, & humorum copiam ualde profunt. In balneis etiam uteris frigidis conferunt, & superius commemoratis affectibus, præcipue autem membris resolutis, contusis, ruptis, ulceribus malignis, curatuq; difficultatibus, cancro, phagadenis, fistulis, elephantia recenti: deniq; omnibus cutis uicijs medentur.

Potio plumbariarum aquarum.

Balneæ plumbariæ quid profint.

AQUAE CALIDAE SYLVESTRES

vulgo Wildbad.

Hæ aquæ in Ducatu Vuirtembergensi, nomen à Martiana sylua habent, unde etiam Waldbadt potius quàm Wildtbad dici debet, inter aspectos montes, & terram incultam scaturientes, effluunt tâquàm ex lacu rotundo

Aque ferinæ. Wildbad.

*Situs aquarū
ferinarum &
earum natura*

*Diuerforio-
rum commo-
ditas non pa-
rum ad cura-
tionem ualet.*

*Ferinarum po-
tus ad quid
ualeat.*

*Balneæ ferinae
calculos ex-
pellant.*

do, paulò magis quàm temperatè cal-
dæ, præsertim in mulierum balneo,
fulfure, sale, & alumine imbutæ: non
nulli æris & nitri participes esse affir-
mant. Hoc etiam aquæ istæ eximium
præ cæteris multis habent, quòd ma-
gna in eis sit diuerforiorum, & rerum
necessariarū commoditas, quæ omnis
fortunæ & conditionis hominibus
displicere non potest. nec quenquam
conclauium caritas, aut hospitem aua-
ritia ab eis detertere potest, ut quæ le-
gibus & decretis Illustrissimi Principis,
& Ducis Vuirtembergensis sit
coërcita. Ad eadem ualent propemo-
dum, ad quæ Badenses, nisi quòd ui-
ris magis, ut illæ mulieribus, conue-
niant, & potu, & insidendo utiles. Pos-
tè quidem iecoris, & lienis obstructio-
nes, in aqua inter cutem, & morbo re-
giò aperiuunt: renum & uesicæ calculos
expellunt: vrinam mouent: ven-
triculum & intestina confirmant: co-
licos dolores sanant: appetentiam ci-
bi mouent. In balneis etiam calculos
præ cæteris eijciunt, quod sæpe uidis-
mus,

mus, cū in alijs tum in muliere quada-
 dam prouectæ ætatis, quæ lapidem o-
 ui columbini instar, insidens aquæ, ad
 extremam usq; uesicæ ceruicem excer-
 nebat, cui ille adeo impactus erat, ut
 sine auxilio chirurgi exire non posset.
 Eodem tempore etiam concionator
 quidam pituitæ quandam materiam
 adeo uiscosam, & longam, ut intesti-
 num quoddam uideretur, per uesicæ
 canalem reddebat, antea miris dolori-
 bus excruciatu. Adhæc resolutioni
 membrorum ex colico morbo potiss-
 simum ortu, conuulsioni, stupori, simi-
 libusq; uicijs auxiliatur. In caput autē
 data, ut nuper docui, cerebrū purgāt,
 sensuumq; instrumenta corroborant;
 cerebri frigidos affectus sanāt; sonitus
 intra aures discutiunt. Pueris, adoles-
 centibus, iuuenibus, calidioribus, grac-
 cilibus, extenuatis, cholericis, molli-
 bus, delicatisq; naturis, et uicijs ex bis
 le, ac sanguine feruente, contractis of-
 ficiunt. quanq̃ nō sint adeo feruentes,
 aut calidæ, ut Badenses; tamen imbe-
 cillis stomachus inde ob sulfuris co-

*Instillatio fe-
 rinarum aqua-
 rum.*

*Quibus ob-
 sint.*

piam intumescere solet, & cibi appetentia amitti. Quæ si eueniant, mature ab eis abstinendum est. Cum autem hæ quoque inter altissimos sitæ montes undique circumdatos scaturiant, qui diu admodum niuib. hybernis rigent, aer uix in maio desinente fit temperatus, eoq. in fine maii, iunio, iulio, aug. gusto & septembri salubres esse uidentur. M. Quas alias Germaniæ aquas natura calidas habes? G. Nullas. si uero plures in posterum cognouerò, libenter tibi communicabo. M. Quas uocas manufactas calidas?

A Q V A E M A N U F A C T A E

calide.

Aque manufactæ calide.

Aque in Volkenstein.

Aque annebergenses.

3. Töplitz in Bohemia, Therma.

G. Quæ iuxta originem suam non satis calidæ, sed tepide, aut frigidiusculæ existunt, & igne lebetibus, in quos dimittuntur, subiecto, magis calefieri solent, quò & potui & lauatiōi aptiores reddantur. In Germania Volkensteinenses apud Hermunduros. inter ipsas & Annebergenses visæ: in Boemia alter fons calidarū Caroli quatuor, quem

ti, quem Creusinum appellant, sub ar *Fons Creusi-*
 ce effluens ex saxis calcarijs. in Italia *nus.*
 Porretanæ: sed nos hic notiores perse-
 quemur.

AQVE CELLENSES.

Primum intes aquas manufactas
 calidas locum obtinent Cellenses in *Aque Cellen-*
 sylua Hyrcinia, iuxta Illustrissimi *ses.*
 Principis Caroli Marchionis Baden-
 sis oppidum, unde etiam illæ nomen
 acceperunt, loco amænissimo, pratis,
 syluis, ripisq; insigni, scaturientes.
 Aquæ he in prima origine tepidiuscu-
 læ sunt, igne autem in lebetibus magis
 calefiunt, alumine, ære & modico sul-
 fure imbutæ. Potæ iecoris & lienis ob *Potio aquarū*
 structionibus mirificè auxiliantur; *Cellensium*
 morbo regio, febribus diuturnis, quæ *quid possit.*
 ex pituitosis, biliosisq; simul humoris
 bus contractæ sunt, nec non quartas
 nis, maloq; habitu, & aquæ inter cutē
 subueniunt; item appetentiæ caninæ,
 & uentriculo praua intemperie affe-
 cto profunt; sanguinis autem proflu-
 uio ex naribus, aut alia etiam parte nō
 solum in potu, sed etiam in balneis sin

*Balneæ Cel-
lenses quos af-
fectus curent.*

*Medicorum
Augustano-
rum consue-
tudo.*

gulariter prodesse multis exemplis di-
dicimus: maxime in uiro nobili, qui sæ-
pius quotannis immedicabili sangui-
nis fluore per nares ad mortem usq; la-
borare solitus erat, hic cum istis aquis
quotannis bis uteretur, reliquo tempo-
re, nihil incommodi sentiebat: cum au-
tem intermitteret, rursus in morbum
incidebat. Sic etiam menstruis immo-
deratiùs fluentibus, ulceribus diutur-
nis, malignisq; articularum doloribus
unicè opitulantur. peculiariter autem
iis qui calido & sicco temperamento
prædicti sunt, utiles, Balneæ ex his a-
quis non ad omnia similiter uicia, ad
quæ potio, conferre possunt. Solent
hodie medici Vindelici agris suis præ-
cipere, ut primùm syluestribus utantur
aquis, ad dies quindecim: deinde ad
Cellenses se conferât, ibiq; tam diu la-
uent, donec curationē absoluât. quod
sanè consiliū non improbarē, si sylue-
stris fontis aquā prius, pro natura mor-
bi biberēt: deinde in Cellensibus laua-
rent: sin autē lauare tantum ægri uel-
lent, ut tunc, ubi lauationem incepis-
sent, in hisdem quoq; hanc absoluerēt.

AQVAE VVEMBDINGENSES

in Baioaria.

ZICHENBERG & SIMON ALZEL, MEDICI

Vuembdingenses aquæ propè oppidum Wuembdingen M. passus à Törlingen ciuitate Imperiali, in prætis scaturiunt, nuper ab Illustrissimo Principe Alberto Duce Baioariæ instauratæ. Harum fons sulfure, alumine, nitro constat. Valet ad renum & uesicæ calculos præcipuè, adeò ut quidam à chirurgo malè curatus, illius usus, quadraginta calculos reddiderit. Defluxionibus diuturnis, quæ κατὰ ῥῆγον dicuntur, subueniunt: menses retentos citant; tumores, & aquam inter cutem discutiunt; ulcera maligna, & inueterata, fistulas, scabiem omnem, & lepræ initium sanant; coxarum doloribus; podagricis, membrorū contractionibus, articularijs, paralyticis auxiliantur: surditatem, & flatus aurium dissipant: ventriculum cibos non continentem, firmannt; gibbos discutiunt; morbum gallicum curant; urinam nō retinentes sanant.

Aquæ in
Wuembdingen.

Balneæ in
Wuembdingen
ad quid uas-
leant.

AQUE HVBENSES.

Aque Hvbenses.

Potio aquarum hubensium.

Balneæ Hvbenses.

Hæ inter Rhenum & syluam Hyrciniam, M. D. passus à Badensibus iuxta uicum Otterfweyer exiliunt, mixtura ex alumine, ære & sulfure, temperamentoq; Cellensibus prope modum respondent; quidam etiam falsis aliquid inesse eis putant. Potæ uiscerum obstructions aperiunt; febres diuturnas ex spuris & mixtis humoribus discutiunt; calculosis renibus & uesicæ ualde conferunt; menses nimium fluentes sistunt. In balneis eosdem etiam affectus curant, externaq; cutis uicia, scabiem, impetiginem, & pruritum emendant.

AQUE BADENVILLAE, VVLGO

Badenweiler.

Aque Badenwillenses.

In ditione Principis Caroli Marchionis, inter Friburgum & Basileam aque medicatæ à patrum memoria, in hunc usq; diem celebres extant, unde uicus seu uilla in qua scaturiunt, cum arce nomē Badenweiler, quasi dicas, uicus Badensis, acceperunt. In colle autem cui mons est contiguus, medicata

ista

DIALOGVS .II.

ista aqua emanat, alumine, sulfure, & nitro infecta, quod etiam in lebetibus, in quibus calefit, deprehendi potest. Iuxta scaturiginem tepida est, nimirum quod ignis subterraneus, uel extra canales sit, ut supra admonui, uel copia aquae affluentis obtundatur, alioquin calidior esset. Potio huius aquae uiscerum obstructions aperit: febres antiquas discutit: mulieribus menses reducit. Baenae ex his tusa, conuulsa, distorta, tensaeque restitunt: scabiem, impetiginem, lepram, aliaque id genus exteriora uicia & ulcera uetusta, maleque curata sanant: nec non uicia quae portio sanant, sed non tam celeriter. In caput quam futura coronalis est, facta hinc aspersio, quae ἐμβροχή Gracis dicitur, defluxiones cerebri exiccat.

Potio aquarum
Badauillensium

Baenae Badauillenses.

Instillatio Badauillensium
aquarum.

AQVAE EMBSENSES IUXTA

Constantiam.

Emenses aquae ad radicem montis in quo arx Embs sita est, in finibus Podamnicilacus celebrantur, alumine & nitro modico imbutae. Haec tum po-

Baenae Embsenses ad Constantiam.

ta, tum in balneis adhibita, ad capitis dolores, neruorum resolutiones ex colico affectu ortas, & maligna ulcera sunt efficaces.

AQVAE MEDICATAE Iuxta

Oberlingen.

Balneæ iuxta
Oberlingen.

Aquæ æratae
prope
Oberlingen.

Ad radicem montis uersus meridiem ex plumbo, æræ, & sulfure frigida erumpunt, quæ postea igne calefiunt, ad uesicæ & renum uicia, calculosque utiles in balneis. Non longè inde distant aliæ æratae, quæ ter adhibita, uerucas tollunt.

AQVAE MEDICATAE IN OPPID

do Löffingen comitatus Fürstembergensis.

Potio aquarum
in
Löffingen.

Balneæ aquarum
in
Löffingen.

Constant sale nitro, & modico alumine; non diu nimis calefieri igne, nec longius deferri debent. Potæ aluum ducunt; uterî fluorem album, & strangulatum tollunt; foecunditatem pariunt. In balneis superfluos humores præcipuè sub cute, & flatus internos discutiunt; sanguinè profluentem sistunt;

sistunt: capitis affectibus frigidis & de
fluxionibus conueniunt: uisum acue
unt: aurium tinnitum imminuunt: pe
ctoris angustia, & pulmonum uicijs
ex crassa pituitosaq; materia contra
ctis auxiliantur: uentriculum corro
borant: lienis inflationes dissipant: spi
nae dolores mitigant: membra defatiga
ta refocillant: febres inueteratas sanant.

AQVAE MEDICATAE IN
comitatu Leonstein.

In oppidulo ad radicem arcis co
gnomento *Leonstein*/ unde comita
tus etiam nomen habet, fons medica
tus extat, alumine, sale, sulfure & aere
infectus. Easde ferè habet uires, quas *Balneæ in co*
superius recitatae Cellenses, nisi quod *mitatu*
paulò sit efficacior. Nam iecoris, lie
Leonstein,
nis, renumq; obstructions aperit: in
ueteratis febribus auxiliatur: scabiem,
uitiliginem, et impetiginem sanat.

AQVAE BERTRINGENSES.

In agro Treuerico, ad primū lapidē *Balneæ Bers*
ab oppidulo *wittlich*/ aque medicatae *tringenses.*
tepidiu sculae in ualle scaturiūt, ferro,
alumine,

aluminē, & sulfure modico infecta. Potæ lieni & stomacho imbecilli admodum auxiliantur; febris inueteratis, conducunt. Balneæ ipsarum idem præstant, ulcera sanant, scabiē, impetiginem & pruritus discutunt.

FONS SYLVATICVS *Waldsborn uulgo.*

Fons syluaticus iuxta
Bitsch/
Waldsborn

In comitatu Bitsch fons bituminosus tempore Friderici Cæsaris coepit innotescere, à sylua in qua scaturit, uulgare nomen *Waldsborn* sortitus. A qua huius fontis lapidibus bituminosus infecta est, super quam oleum albi coloris, non nigricans, nec grauius olens, ut Iudaicum, sed potius odoratum apparet. Valet ad capitis defluxiones, dolorem dentium & aurium ex frigida causa natum; capillos capitis retinet; ualet contra albuginem oculorum, tussim inueteratam, difficultatem spiritus, dolorem stomachi, & frigidam uentris intemperiem, flatumque intestinorum discutit; obstructa uiscera aperit, resoluit, emollit, maturat; uulnera

Balneæ in
Waldsborn

& ulcēra difficilia curat: tumōres re-
 primit: ualet ad calculum insigniter,
 & ad uesicæ flatus, nec non ad uteri
 strangulatum, et eius prolapsum: men-
 ses prouocat: dolores articulorum, pe-
 dum, manus, coxendicis, in summa os-
 mium ex frigida materia ortos miti-
 gat: deniq; uermes uentris interficit.
 Hodienescio ob quam incuriam præ-
 fectorum minus frequentatur.

A QVAE MEDICATAE IN

Niderborn.

Alius fons in uico Niderborn/in a-
 ditu syluæ, qua ad oppidum & castrū
 Bitsch itur, ex alumine, sulfure, & æ-
 re scaturit. Ad defluxiones capitis uti-
 lis, iecoris, lienisq; obstructions ape-
 rit: externos affectus, tumores contra-
 riaturam, scabiem, impetiginem, ru-
 pta, conuulsa, resoluta, siue ex colico,
 siue ob defluxionem humorum, & di-
 storta emendat: duriciem neruorum
 emollit: sterilibus mulieribus foecun-
 ditatem restituit.

Aque in
Niderborn.

AQUAE BATOVILLENSIS.

Battwey
Berbad.

Iuxta oppidum uulgo dictū Wate-
weyl/sulfuræ, et nitrosæ aque extant:
asthmaticis ex pituita auxiliantur: uē-
triculo & intestinis refrigeratis confe-
runt: superfluos neruorum humores
siccant: renibus calculosis profunt: sca-
biem sanant.

AQUAE VILLINGENSES.

Balne Villin-
genses.

In sylua Hyrcinia in oppido Villin-
gen extant sulfuræ, & modici alumi-
nis participes: artubus imbecillis in
balneis salutare: fluxiones exiccant,
& uentriculo profunt.

AQUAE MEDICATAE IN

Brinzbach ultra Rhenum.

Brinzbach
herbad.

Ad radicem montis, in quo celebre
generosi Baronis à Geroltzeck cas-
trum situm est, aquæ medicatae ma-
nant, ære, & ferro imbutæ. Potè quar-
tanæ & lienis obstructioni profunt. Bal-
neæ ex eis uisum acuunt: calculosis res-
nibus, uetustisq; abscessibus auxilian-
tur: impetiginem, scabiem & lepram
collunt.

Balne in
Brinzbach.

AQUAE

AQVAE MEDICATAE

vulgo Ribbad.

M. passus à Friburgo distant hæ a Ribbad, quæ, uersus uicum qui Lautenweyer uocatur, ære & sulfure infectæ. oculis conferunt, renibusq; calculosis: scabiem discutunt.

AQVAE GLOTTERBADENSES.

Apud oppida Friburgū & Wald Glotterbad, Eyrd sunt, ære & modico sulfure imbutæ. Iocinerosis, bile suffusis, obstructionibus lienis, frigido & humido uentriculo, appetentiæ caninæ, & febribus inueteratis auxiliantur.

AQVAE MEDICATAE IN

Zuckenthal.

Hæ quoq; non longè ab oppidis Wald Eyrd & Friburgo Brisgoiæ di Zuckenthal, stant, sulfuris, aluminis, nitri & salis participes. Hydropicis & flatuosis tumoribus, anhelatoribus, uteris frigidis, & albo ipsorum fluori, lassis & scabiosis in balneis conferunt. Atq; hæ sunt oēs in Germania aquæ medicatæ celebriores. M. Quæ sunt in Italia?

G. Res

G. Referam paucis, ut quas ab alijs fide dignis didicerim.

AQVAE MEDICATAE IN

Italia.

AQVAE CALIDAE APO-

nenses.

Aqua Apo-
nenses.

Salsa, aluminosa, & modicè sulfuræ sunt: album fluorem mulierum expituita sanant: foecunditatem pariunt: capiti uerò ad pituitam abundantem instillantur.

AQVAE CALIDAE SANCTI

Petri.

Aqua sancti
Petri.

Admodum feruentes ex alumine, & sale copioso scaturiunt. Potui parum aptæ, eoq; minus celebres sunt.

AQVAE CALIDAE DOMVS

nouæ.

Aqua domus
nouæ.

Ex alumine & sale copioso constant, calcis & cineris modicè participes. Aquæ inter cutem ex frigida intemperie contractæ potu utiles.

AQVAE CALIDAE MONTIS

Grotti.

Copioso sulfure constant, modico alumine

alumine & cinere, siccant ualde : mis- *Aque montis*
 nus calefaciunt. Instillatæ capitis des *Grotti.*
 fluxiones cohibent : articulos pituita
 laborantes iuuant.

AQVAE CALIDAE S. BARTO-

lomæi iuxta Patauium.

Bitumine & sulfuræ imbutæ sunt, *Aque sancti*
 aluminis, nitri & salis exigui partici- *Bartolomæi.*
 pes. Nodis, scirrhis, nervis induratis,
 & articulorum tumoribus profunt.

AQVAE CALIDAE S. HELE-

næ iuxta Patauium.

Aluminosæ sunt, & nitro abūdant. *Aque sanctæ*
 hinc nervos emolliunt, ex crassa pitui- *Helena.*
 ra duros factos, sanantq; serpentia cu-
 tis uicia.

AQVAE CALIDAE MONTIS

Orthoni iuxta Patauium.

Ex sulfure, sale & alumine infectæ, *Aque montis*
 in balneis scabiem curāt : superfluum *Orthoni.*
 uteri humorem consumunt, ac omni-
 bus diuturnis morbis ex frigida & hu-

mida causa contractis profunt;

AQVAE CALIDAE IN RO
mandiola.

Aqua balneis
idonea in Ro
mandiola.

Balnea de tur
ri.

Balnea pulz
trona.

Balnea domi-
narum.

Ex sulfure, ferro, & cretæ balneæ
inueniuntur. Primæ, de turri dictæ,
articulorum doloribus conferunt, sed
potu inutiles. Secundæ perultrone uo-
cantur, quod nebulonum cutis uicia,
quibus laborare solent, scabiem, & im-
petiginem curent. Tertiæ dominabus
ascribuntur, quia mulierum morbos
ex utero uenientes sanant, insigniter
calidæ.

AQVAE AD LEVCARIM VRBEM.

Balnea ad
Leucarim ur-
bem.

Aluminosæ, sulfureæ, & nitrosæ, in-
durata emolliunt, ulcera difficilia san-
nant.

AQVAE CALIDAE PORRETÆ.

Aque Porre-
tane.

Quasi temperatæ, sed Aponensis
bus ualidiores, aluminosæ, & mos-
dico sulfure, sale & nitro scatent.
Potè cerebrum sensusq; & uentriculū
corroborāt; capitis defluxiones sistūt;
difficultatem spirandi tollunt: appe-
tentiam cibi excitant; sanguinem, ex
fracto

fractio uase in pulmone, aut pectore
profluentem sistunt: renes firman-
t: calculos atterunt: uterum ad foecun-
ditatem perducunt: album fluorem
tollunt, & podagram sanant.

AQVAE CALIDAE CORSENAE.

Quae in Lucensi agro scaturiunt, ful-
fure, alumine & salis flore constant, *Aquae Corse-
nae.*
limpidae admodum, tactu calentes, om-
nis extranei saporis ac odoris exper-
tes. Potè emolliunt, incidunt, abster-
gunt, purgant, uiscerum obstructio-
nes aperiunt, renum calculos exterunt,
ad interiora penetrant.

AQVAE RUBRAE FRIGIDAE

de Lucenses.

Aerate sunt, & aluminosae, quasi fri-
gidae, potè tonsillis, auribus, uuae & o-
culis commendantur, has calefacere
oportet. *Aquae rubrae
Lucenses.*

AQVAE VILLENSES.

Apud Lucam extant etiam aquae
Villenses ex ferro & alumine. *Aquae Villen-
ses.*
H ij

temperiem calidam renum & iecoris simplicem immutant; aut cum ea humores quoque expurgant, & quos in transitu reperiunt, eluunt; sitim arcunt, & sanguinis sputo, & ex alijs partibus profluuiis auxiliantur. Exteriorum autem partium habitum magis, quam interiorum uiscerum exiccant occluduntque, hinc ex accidenti etiam interiora calefaciunt. Quia uero Mercurij quoque participes sunt, ut annuli in his madefacti ostendunt, si non recte administrantur, iecur debilitant, & aquam inter cutem gignunt.

AQVAE PISARVM.

Aquæ Pisarū.

1.

Hæ senario numero celebres sunt. Primæ sancti Iuliani ueteres dictæ,

2.

aluminis & sulfuris participes. Secundæ Saniæ dicuntur, copiosissimo sulfure imbutæ, calidis ideo temperaturis noxiæ.

3.

Tertiæ à sanis, eoque in ipsis lauent, nomen sortitæ sunt, magis aluminosæ quàm sulfureæ, uires corporis confirmantes.

4.

Quartæ ad reginam referuntur, ferro imbutæ, ob quod sanguinis fluorem coercunt; uentriculum

5.

corroborant. Quintæ marmore infectæ.

fectæ: ideo ualde refrigerant, & steriles ob nimium calorem, fœcundas reddunt. Sextæ ab aquis uocantur: ferreæ & aluminosæ: nimium calfactis utiles, ut quorum corporibus implendis augendisq; conueniant. At cum luteum colorem acquirunt, ab eis abstinendum est.

AQVAE IN DITIONE SEN-

narum undecim.

Primum locum habent Petrioli, sulfuris & aluminis participes. Secundum farinæ dictæ prioribus similes, sed leniores, ideo homines prius in eis asuescunt. Tertium à cometis uocata, dulcis aquæ similes, in ijs cucurbitulas applicare solent. Quartum sulfure & ferro imbutæ: ualde calefaciunt & siccant. Quintum magis sulfureæ, eisq; uicinæ temperatiores. Sextum, Dominatum aquæ, sulfuris copiosi plenum. Septimum Caldina, ferratæ, & aluminosæ, naturalia membra roborant, & uenerem promouent, lienem extenuant, & sanguinem cohibent. Octa-

Aque in ditione Senarum.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9. uum aquę Morcerati, quę alijs sunt
 mitiores: ideo ab his ualetudinarij
 incipiunt. Nonum Rapolani aquę,
 10. ex copioso sulfure constant, ad pin-
 guiorem scabiem utiles, & superfluos
 11. uteri humores consumunt. Decimum
 aquę Auenioni, ferro, alumine, & mo-
 dico ere mixtę. hę respondent uiri-
 bus aquis Reginę, sed tardioris effe-
 ctus. Undecimum aquę sancto Phi-
 lippo ascriptę, alumine & nitro infec-
 tę, eoq; instillatio ex eis facta, ualde
 siccatur. His accedunt aquę Borle nitro
 infectę, sed astringentium expertes,
 eoq; aluum probę subducunt potę.

AQVAE VOLATERANAE.

1. Aquę volate-
 2. rane.

Tres earum species sunt: primę alu-
 minosę & sulfureę sunt, similes Apo-
 nensibus, & montis Grotti: secundę
 ferratę & aluminosę: tercię sale, sulfu-
 re & alumine copioso imbutę sunt,
 nec non periculosę. nam adeo mali-
 gni uapores inde exhalant, ut aues il-
 lac præteruolantes necent.

AQVAE

AQUAE IN DITIONE VITERBII.

Aluminosæ, æris, & ferri portionem *Aquæ Viterbii* habent, ualles Cayn dictæ, mulieribus *bienses.* ex intemperie frigida, & humoris copia infœcundis salubres potui; minus in balneis; mulieribus etiam magis, quàm uiris idoneæ.

AQUAE IN DITIONE

Viterbij Cruciatorum.

Ferræ, æræ, & sulfureæ admodum, in balneis podagricis utiles, & articu- *Aquæ Crucia-* laribus salutare, instillationi accom- *torum.* mode.

AQUAE DE BUSETIS

in ditione Viterbij.

Sulfureæ & ferratæ: inueterato colli *Aquæ de Buse-* dolori, luxatis & fractis idoneæ tum *setis.* in potu, tum in balneis.

AQUAE PULICANI.

Hæ admodum sunt feruentes: eodē *Aquæ Pulica-* die mutant colorem in aureum & ar- *ni.* genteum. Ex istos humores purgant: iccori utiles.

A QVAE PALATIORVM.

Aque Palatio-
rum.

Alumine magis, quàm sulfure infe-
ctæ sunt. scabiem & alia cutis uicia op-
timè discutunt.

A QVAE S. MARIAE IN FELICE.

Aque S. Ma-
rie.

Ferro & sulfure constant, articulo-
rum resolutioni, ileoso, colicoq; dolo-
ri conferunt.

A QVAE PRATI.

Aque prati.

Modico sulfure imbutæ : flatus in
utero & articulis dissipant.

A QVAE PAGANELLI.

Aque Pagas-
nelli.

Nitro, alumine, & modico ære infe-
ctæ sunt ; potæ uentriculi affectibus
unicè salubres, purgant, confirmant,
appetentiam excitant.

A QVAE ASINELLAE.

Aque Asinel-
lae.

Ex ære constant, sulfuris participes :
hydropicis, obstructionibus uiscerū,
& uteri collectionibus potu utiles.

A QVAE VRBIS VETERIS

Aque à terris.

Aquæ à terra dictæ, aluminosæ
&

& ferreæ: purgant renes, item aquæ
 Caldane appellatæ, ferri minus parti-
 cipes: humidam scabiem abstergunt. 2
Aque Calda-
nae.
 Post has aquæ S. Mariæ calidæ & sic-
 cæ plurimum. His succedunt aquæ à 3
Aque S. Ma-
rie.
 Caldagna uocatæ, calidæ & siccæ ue-
 hementer, duabus instillationum sedi-
 bus instructæ. Sequuntur aquæ Si-
 cuncellæ seu Iecorariæ, mediocriter ca-
 lidæ, media inter ferream & aluminos-
 am, facultate præditæ, uentriculo, ie-
 cori, & lieni siue calidam, siue frigidā
 intemperiem experto idoneæ. Ab his
 occurrunt aquæ de Grotta, ferri & eris 4
Aque à Cal-
dagna.
 materiam expertæ. Potio illarum uesi-
 cam & meatus urinarios, renesq; uis-
 cosis & frigidis humoribus liberant,
 tandemq; eos corroborant. Præter
 has sunt aquæ S. Georgij calidæ quid-
 dem, sed magis siccæ, ideo singulari-
 ter ulcera inueterata conglutinant. In-
 super aquæ Pirus, sudorē prouocant, 5
Aque Sicun-
cellæ.
 eo quod calidæ & tenuis essentia sint. 6
Aque de
Grotta.
 Postremò aquæ à luto nomen habent-
 tes: crurum crassitiem, nervosq; con-
 tracios extenuant, & resoluunt, si quis 7
Aque S. Ge-
orgij.
8
Aque Pirus.
9
Aque à luto
dictæ.

ad mensem unum, uel duos in eis moretur.

AQVAE PERUSIN.

Aquæ Perusij.

Hæ aquæ sunt nigræ, fætida, bituminosa, sulfurea: hyeme frigida, æstate calida, frigidos & humidos affectus sanant.

AQVAE DICTAE AQUARIL.

Aquæ Aquariorij.

Frigida, limpida, clara & suaues in uasis ligneis igne calefiunt: camphoræ odorem repræsentant. sinus et ulcera curato difficilia persanant.

AQVAE VINADI IN

Pedemontio.

Aquæ Vinadi.

Ferreæ, potu sanguinis fluiori utiles: confirmant uentriculum. similes etiam sunt apud Pisas Regina dictæ.

AQVAE IUXTA VERONANAE

uillam Chaldaram.

Aquæ iuxta uillam Veronane.

Ferreæ & aluminosæ, potæ pituitæ tam ex cerebro fluentem sistunt: sanguinis spuitionem prohibent.

AQVAE

AQVAE IN APVLIA.

Permultæ sunt in Apulia. Primùm *Aque in Apu-*
 Sudatoriæ dictæ, uisum acuunt: la- *lia.*
 crymas stringunt. post has, nouem *Aque Sudas-*
 species celebrantur. Prima earum que *toriae.*
 à Bulla uocatur, capiti, oculis, iecori, *1*
 lieni, & utero idoneæ in caput datæ de *Aque à Bulla.*
 fluxioni & oculis ægris medentur. *2*
 His succedunt sulfureæ. Hinc Astianæ *Aque sulfu-*
 pulmoni, lieni, & tussi abigendæ aptæ: *rea.*
 appetentiam excitât. Aqua à Iuncare *3*
 uocata, ad uentriculum & iecur robo- *Aque Astia-*
 randum efficaces: lætitiâ & hilarita- *ne.*
 tem inducunt: uenerem excitant. Po- *4*
 stea aquæ, qbus nomê Locris est, Neo- *Aque Iun-*
 politanis magno in usu, suaues, tepi- *care.*
 dæ & multum gratae, in villa scaturis- *5*
 entes, in qua Ciceronis academia fuit: *Aque Locris.*
 quemuis dolorem, angustiamq; tol- *Aqua iuxta*
 lunt: capitis & oculorum fluxionis *academiam*
 bus, caliginî, suffusioni opitulantur: *Ciceronis.*
 ventriculi concoctionem iuuant: con- *6*
 sumptos reficiunt: renes confirmant. *Aque à Tri-*
 His adduntur à Tripta appellatæ, *ptæ dictæ.*
 dulces, non magis calidæ, quàm ut

bibi possint. Potæ igitur uentericulum
 & iecur infirmum corroborant, pul-
 mones offensos restituant; tussim mi-
 tigant, hydropicis autem obsunt. Præ-
 terea aquæ sunt à petra cognominate,
 eò quòd potæ calculos conterant, ex-
 pellantque : cæterum omnes capitis
 molestias dissipant; surditatem, ocul-
 lorum caliginem, suffusionemq; dis-
 cutiunt; pectori & cordi salubres. Iam
 aliæ adhuc sunt quæ à colatura nomen
 habent, potæ cor exhilarant : tussim
 molestam tollunt; pulmones à pituita
 liberant; tussim prohibent; uentriculi
 concoctionem iuuant & appetentiam
 excitant. in balneis præcipuè pulmo-
 ni conferunt. Postremæ aquæ in Apu-
 lia nominantur Lauacrū, lienis & ie-
 coris duritiem discutiunt.

AQVÆ CIVITATIS AQVÆ

montis ferrati.

Hæ duobus diebus limpidae sunt,
 tertio virides. quare sæpius expurgan-
 tur. Ingratus earū sapor est, tanquam
 ouorum putridorum, artubus & ca-
 piti

7
 Aquæ à petra
 dictæ.

8
 Aquæ à cola-
 tura appella-
 te.

9
 Aquæ Laua-
 crum nomi-
 nate.

Aquæ Aqi-
 nenses.

piti salubres; maximè si frigida materia infestet.

AQVAE CARPENSES.

Frigidæ, limpidaë: non adeo grati *Aquæ Capenses.*
saporis: odoris ferè nullius, aluminosæ,
sæ, & modici sulfuris, salisq; participes.
pes. Astringunt, ideo & citra rosionem
exiccant, non refrigerant, sed primo
ordine calefaciunt, & initio tertij exiccant.
quare renum, & uesicę exulcerationi conferunt,
& alia vlcera conglutinant. Atq; hæc de Italicis aquis
medicatis, quanta potui breuitate sum
complexus, si plura desideras,
Sauoranolam &
alios autores
consulito.

IOAN.

Ioannis Guinthe

RII ANDERNACI

MEDICI,

DE FONTIVM ACIDVLARVM

Salſularumq; facultate & uſu.

DIALOGVS SECVNDVS.

A T H E T E S,

Aquarum tum natura, tum igne externo calentiũ originẽ, uires, & uſum heri me docuiſti; honorate præceptor, ubi uerò

acidi falſiq; fontes inueniãtur, & quid auxiliũ hominibus adferre poſſint, hodie ſi placet, mihi declares. G E R R O N. Apud maiores noſtros pauci admodum in Germania cogniti fuerunt. duo ſanẽ in Sueuia, unus ad oppidum Gœppingam, alter ad Calueneſe oppidum in uico Deynach, quatuor in Cattorum regione ad Valdingam

gam oppidum, alius in Vuestphaliā ad arcem Domum nouam dictam: in Boēmia iuxta Elboganum plures: unus ad calidas Caroli quarti: alter distat lapidem unum à Culma oppido, quā itur Aegram, sicut Agricola etiā annotauit: ab hoc non pauci distant fontes etiā acidi, sed insani dicti, quòd cū sint frigidi, ebullire uideātur: alia acidula ab his ad quartum lapidem etiam uersus Aegram extat, cui nomē est furiosa, quòd ebulliens magno cū strepitu efferatur: deniq; in ipso penē suburbio Aegræ oppidi acidula scauritur: in Italia tres tantū, unas ad quartum lapidem distat à Teano Siricino cognomine: altera non longē ab eodem in Venefrano: tertia in Stabiano, quæ dimidia uocatur. in Sicilia quoq; una, & in Macedonia nobilis extat apud Lyncestum. M. Ex eisdemne rebus subterraneis omnes, an ex diuersis trahunt originem? G. Ex diuersis: nam alij ex alumine, alij ex sale, alij ex nitro, alij ex chalcantho: quidam ex ære, quidam ex ferro, facultates

*Acidule ex
uarijs rebus
subterraneis
fiunt.*

rates ac saporem acquirunt. Rarò aut *Quæ res mis-*
 tem ex simplicibus istis enumeratis, *ste acidulas*
 sed mixtis potissimùm uel duabus, *gignant.*
 uel tribus, uel pluribus, partim succis
 concretis, partim liquidis, partim me-
 tallis, partim terris constant. Nunc es-
 nim ferro additū est chalcanthū: nunc
 terra rubrica, præsertim synopica, quæ
 mater ferri est: nunc ochra: aliàs alu-
 men: aliàs sory, aut chalcitis, aut misy:
 aliàs sulfur, redditq; aquas minus aci-
 das. quandoq; chalchanto alumen,
 quandoq; hoc illi admistū est. Vbi ue- *Acidula pun-*
 rò chalcanthū copiosius est quàm alu- *gens fit ex*
 men, tunc aqua magis pungit, acris *chalcantho.*
 que percipitur. Vbi alumen superat,
 chalcantho acrimoniā nō nihil obtun-
 dit. Acidulæ igitur siue ex ære & alu-
 mine, siue ex alumine & ferro, siue ex
 ferro & sulfure, siue ex alumine & sa-
 le nitroq; siue ex alumine & chalcan-
 tho, aut chalcitide, aut melanteria,
 aut ochra, aut misy: siue ex duabus *Acidulæ o-*
 hisce, siue ex tribus constant, omnes *mnes gratissi-*
 sunt gustu gratissimæ, tanquam sub- *mæ, subacidū*
 acidum quoddam uinum resipientes. *uinum referen-*
tes.

*Sulfur ferro
additum.*

*Sapor astringens & acris
postea dulcescens.*

*Fontes acidi
iuxta originem limpidissimi.*

*Calfacti turbidi & acoris
expertes.*

Nōnullæ ex eis repræsentant saporē, qualis in aqua deprehenditur, in qua candens ferrum extinctum fuerit: & cum sulfuris aliquid additum est, odor grauis in summis faucibus percipitur, atq; fumosum aliquid naribus obijcitur. Nonnullæ etiam cum astringēctione acrimoniā quandam obtinent, linguam initio pungunt, & astringūt: sed paulo post dulcescunt. M. Quales sunt essentia acidi fontes? G. Omnes sunt limpidissimi, clarissimiq; argenti modo, & subtilissimi. super ignem autem excalfacti, turbidi, spumosi, albidī: alij tandem rubri fiunt. æstate ualde frigent: hyeme tepent. Adhæc si in loco calido consistent, aut per ignem incalescant, omnē acorem, non autem uires amittunt. Nam si in cellam, aliumue locum frigidiorē reponantur, rursus acescunt: id quod in aquis Embsensibus calidis iuxta Lanfluuium, quæ ex fontibus acidis magna ex parte profluunt, experiri licet. M. Quod modis ad ualeitudinem curandam utiles esse possunt? G. Duobus:

bus, nempe potu, & infessu, sed in morbis internis bibendi, in exterioribus ad balneas accommodandi sunt; si uerò morbus utrunq; requirat, potio præcedet, lauacrū sequetur. Hoc autē notandum est, aquas istas duplici ratione potari, uel ut corpus uiciosis humoribus expurgetur, uel ut temperamentū eius immutetur. Cū autem purgationis gratia assumitur, maior eius copia, cū immutandi, minor conuenit, sicut in priore usu somnus prohiberi, in secundo concedi debeat, sicut in alijs medicatis aquis obseruandū dixi. M. Ad quos potissimū affectus acidulæ conferūt? G. Cū uaria sint hominū temperamēta & naturæ, humoresq; uiciosi in his magis, in illis minus abundēt, nō possunt similes in omnibus existere. simplices, siue mixtæ, quæ non multū ab ipsis differunt, potæ solī tum corporis totius, tum calidæ humidæq; iecoris, renum, uesicæ, & aliarum partium, quibus resolutio coniuncta est, intemperaturæ conueniunt. Itaque cephalæ ex calidacerebri membrararū, aut aliarum

Acidule duobus modis pro sunt ad ualitudinem.

Acide aquæ ad quos morbos ualeant.

capitis partium intemperie orta: item
 destillationi calide in pectus, uentricu-
 lum, renes, uesicam, & neruos condu-
 cunt: amissam uentriculi æstuantis ap-
 petentiam reuocant, illumq; corrobo-
 rant, & sitim magnā extinguunt: alui
 profluuiū ex stomachi uicio, aut ieco-
 ris, aut hæmorrhoidū sistunt: fluorem
 menstruum immodicū tum rubrum,
 tum albū reprimunt: superfluū uteri
 humorē absumūt: lienis obstructioni,
 imbecillitatiq; auxiliātur: preterea re-
 ficiunt partes resolutas, artusq; deflu-
 xionibus grauatos adeo, ut ægri pedi-
 bus insistere nequeant: postremo ute-
 rum nimis relaxatū & humidū confir-
 mant, idoneumq; conceptui efficiunt:
 sterilitatē, & strangulatū illius tollūt.
 Acidule autē quibus sulfur & ferrum
 permixta fuerint, ut in plæriscq; solet,
 humores superfluos discutiūt, & exic-
 cant, ideo hydropem nondū inuetera-
 tam curant, modò nō ex lienis scirrho,
 uel liccitate stomachi, sed copiosa hu-
 morum collectione in eo facta. con-
 tractus sit, ut ex febris quartana ascites:
 fictas

*Acidule sul-
 furis & ferri
 participes
 quid præsent.*

sic tamen ut decens uictus ratio, & alia necessaria rectè administrentur. M.

Cur plærique hydropici, & alijs grauibus infestati morbis, huiusmodi aquarum usu non confanescunt? G.

Acidulae sicut aliae aquae medicatae cur non semper inueniunt.

In causa est, uel quòd illi intempestiue eam bibant, uel quòd uires ægrorum adeò sint imbecillae, ut ne cibos quidem idoneos concoquere, tantum abest, ut multa remedia ferre queant. M.

Quibusnam obesse solent? G. Quibus pulmonum humiditas exiccanda est, quique tussi laborant, & suspiriosi sunt, ἀσδυατικὸς Græci uocant. nam uocis spirationisq; officinae resolutione, non astrictione indigent. adhæc insalubres sunt ijs, qui nimis imbecillo uentreulo, & frigido præditi sunt.

Acidulae quibus obsint.

M. Satis superq; acidorum, fontium originem, naturas, & facultates mihi recensuisti: quando autem eis, & quomodo utendum sit, reliquum est ut edoceas. G.

Quia acidi fontes frigidi sunt, in calido anni tempore, nempe ad finem maij, aut in iunio, aut iulio, aut augusto potari debent.

Fontes acidi quando et quomodo potantur.

sic etiam falsulæ cū alijs rebus subterraneis frigidis miste sunt. M. Quoties quotidie, & qua potissimū hora? G. Bis, nempe manē & uesperī, aut semel tantū, si uires sint debilitatæ: sic autem, ut excrementa tum alui, tum uesicæ, tum pectoris, & oris sint prius excreta. ideo nec cibus anteā, nisi post horas tres, quibus aqua ea, quam quis bibit reddita fuerit, subsequetur. M. Quanam mensura & portione assumi debent? G. Quia nonnulli magnam copiam aquæ ferre nequeunt, aut eam ob dissuetudinem reuomunt, & stomachus eorum cibi appetentiam amittit: quidam uerò contrā sine aliquo periculo illam sustinere, quemadmodum ei assueti cholericī, et sanguinei, possunt, consilium est, ut iusta & conueniens cuiusque temperamento, cōsuetudinī, temporī anni, et loco, mensura prescribatur: sic ut ea initio non nimis ampla, nec frequenter bibatur: sed paulatim, tanquā per gradus augeatur, donec ad certā quandam & iustā dosin perueniatur, quam

Mensura acidularum summandarum quanta singulis prescribenda sit.

quã stomachus facile ferre queat. nam imbecillis, resolutusq; grandẽ copiam aquæ noxiam experitur, sicut etiam ñ qui uentriculum ualde frigidum ob-
 tinent. Atq; in hoc aquæ potandẽ modo & ratione mensem integrum, uel diutius, prout morbus requirit, perse-
 uerandum est. M. Quomodo aquæ frigus corrigi poterit? G. Si statim post eius potionem, anisi, aut cinamo-
 mi momentum assumatur. aut si frigida offendat, tepida, & quasi temperata bibatur: quamuis minus grata ta-
 lis esse soleat. nam totũ saporem natu-
 ralẽ amittit. Germani medici balne-
 as. magis ex acidulis, quàm potiones ægris consulunt, et si quãdo has quoq; admittunt ex ipsis quoq; sicut ex alijs medicatis aquis calefactis sumendas eẽsent: idq; eo tempore, quo egrilaua-
 eris insidẽt, magno fanẽ ipsorũ errore, & illorum incõmodo. Nam si earũ po-
 tione & lauacro ut. ndũ est, illa octo, aut decem, aut quindecim diebus bal-
 neas præcedet: deinde hoc quoq; totis-
 dem permittetur: nõ tamẽ statim in id

*Aquæ acidæ
copiosa potio
noxia.*

*Acidule frigi-
dæ correctio.*

*Error Germa-
norum in po-
tandis aquarũ
acidis.*

*Ordo in acido-
rum fontium
usu obseruan-
dus.*

descendere, sed diem unum, quo vires
 nō nihil recreentur, interponere oportet.
 Quod si balneum non requiratur,
 potio viginti, aut viginti quinque die-
 bus continuanda est. M. Possunt ne
 acidulæ etiam utiliter ad balneas ac-
 commodari? G. Quamuis potio il-
 larum salubrior existat: tamen quia
 Germani nostri non facile, nec diu à
 balneis abstinere possunt, primū
 diebus aliquot, nempe quinque, aut
 sex, aquam acidam bibant: deinde in
 ea lauent: aut si hoc quoque illis gra-
 ue erit, manē bibant, uesperī lauent.
 M. Quid post potiones singulas a-
 gendum? G. Lentē inambulans
 dum satis diu, corpūsque leni quo-
 dam exercitio citra lassitudinem com-
 mouendum, donec illa excernatur.
 M. Quomodo? G. In quibus-
 dam per urinas, in quibusdam per a-
 luū, in quibusdam per sudorem: in
 alijs uno, in alijs duobus, in alijs omni-
 bus modis. Sunt aliqui, sed pauci, in
 quibus nec aluū, nec urinas, nec sudo-
 res, nec uomitiones moueāt: sed è con-
 trario

*Acidulæ à po-
 tione aspiran-
 de.*

*Post aquam
 potam quid
 agendum.*

*Aque acide
 excretio.*

*Quot modis
 acidula ex-
 cernatur.*

trario meatus & spiracula astringant. Hi ergo, quibus id accidit, statim ab illius usu abstinebunt, ne in dolores colicos, et inflationes stomachi incidant: & clystere ex aqua eadem, cum modico sale, zaccaro rubro, & melle rosaceo eam euacuabunt. M. Debetne corpus antea aquæ huius usum præparari, an id non requiritur? G. Pro ratione morbi illud euacuandum est, si humorum materia in uentriculo, primis uenis, & internis iecoris partibus crassa, & uiscosa hærescit, primum decoctis quæ incidunt, extenuant, & meatus aperiunt, apparari: deinde expurgari, ut superius admonui, pro illius natura debet: post hæc tandem ad acidulæ potionem ueniendum est. M. Quando, & quis cibus aqua ista utentibus conuenit? G. Vbi natura eam rursus excreuerit, uel uno, uel duobus, uel omnibus suprâ dictis modis, quod tribus plæruncq; horis fieri solet: in balneis autem, ubi corpus iterum se à calore illarum recrearit, sumendus cibus, qui non multum à communi &

Clyster ex acidula.

Præparatio corporis ante usum acidularum.

Cibus in acidularum usu quis eligendus, & quando sumendus.

*Assa præstant
elixis in potio
ne aque acidæ*

*Cibi solidiores
cholericis ma
gis apti.*

*Potus in acidu
lorũ fontium
usu.*

familiari differat, modò boni succi,
& cōcoctu facilis sit, assa magis quàm
elixa profunt: quanquàm hæc quoq;
interdum admitti ante illa possint, ita
ut non curiosè nimis iuscula ex aro
matis & herbis calidis parentur. Quia
uerò leues cibi & faciles, in biliosis
stomachis corrumpuntur citiùs, & ni
dorosi fiunt, ut qui putridum redol
leant, solidiores ipsis magis conue
niunt. Itaque tum aliæ ciborum ma
teriæ infirmæ, tum fructus horarij rei
ciendi sunt, eò quòd tales uiciosos a
quososq; humores generent. In secun
da mensa concedi possunt cortices ci
tri conditi, coriandrum, anisum, a
mygdalæ, nux condita, & similia tra
gemata stomacho apta. Lactaria
omnia uitanda. M. Quis potus con
uenit? G. Vinum tenue, limpidum
& clarum, non nimis ualens, aut infir
mum, dulce, aut acerbum, sed modis
cè austerum, ætate medium: uel si non
merum, certè acidula dilutum. M. So
lentne in acidularum usu, casus aliqui,
ut in alijs medicatis fontibus supers
uenire?

uenire? G. Pauci inde offenduntur, *Casus pauci*
 qui prudenter eis, & periti medici con *in acidularum*
 filio utuntur, nisi fortè grauibus antea *usu superue-*
 morbis afflicti, & uiribus imbe- *niunt.*
 cilli adhuc fuerint, aut qui temerè &
 intemperanter illam bibunt. Hoc *Exercitatio*
 autem obseruari debet, ut uesperis mi- *qualis esse de-*
 nus corpus exerceatur in ambulatione *bent.*
 ne, quàm mane: à cibo autem minis-
 mè. quanquàm leuis quædam motio
 ad spiritus recreandos, & ut cibus fa- *Motio leuis à*
 ciliùs descendat, quæ lenta fit ob am- *cibo incidatur*
 bulatione, concedi possit. M. Acid-
 ularum naturas, & usum iam satis
 ex te didici, obseruande præceptor,
 ne grauèris etiam quæ in singulis re-
 gionibus, ubi tu uersatus fuisti, cele-
 brioribus existant, paucis recensere. G.
 Faciam, eoq; libentiùs, quòd patria
 mea nobilissimis quibusque, & plu-
 ribus quàm ullæ regiones aliæ fcas-
 teat. Cùm enim anno superiore
 Diocœsin Treuericam & Coloni- *Fontes acidulæ*
 ensem amicorum uisendorum gratia *permulti in*
 peragrarem, non facile dixerim, *Diocœsi Tre-*
 quàm uariæ & salubres acidulæ hîc *uerensi & Co-*
loniensi,
 illic

illic mihi occurrerent. Id autem uehementer mihi dolebat, quòd indigites harum regionum illas in nullum aliũ usum, quàm ad quotidianum potum uini loco potarent; ob quod mihi Hesiodi illud in mentem ueniebat

O utinam agricolæ nossent quid malua ualeret.

leret. Quas igitur ego uel ipse expertus sum, uel etiam ab alijs fide dignis cognoui, hîc ordine subiungam. Tui autem erit officij diligenter in memoriam reuocare, quæ superius de aquis medicatis omnibus experiundis, probandisq; docui, omnesq; acidulas siue simplices, siue miste fuerint chalcantathi semper esse participes.

ACIDVLAE APVD AEGRAM

& loca ei uicina.

*Acidulae in
Boëmia.*

Potæ quid faciunt.

Iuxta syluam Boëmiæ in ipso ferè suburbio Aegre oppidi, fons insignis, uulgo Seurling uocatus, alijsq; plures in uicinia, insanidicti & furiosi, chalcantho, ære & ferro imbuti scaturiunt, non parum morbis curandis utiles. Poti uiscerum, iecoris & lienis intemperiem

temperiem calidam, & obstructions liberant; febres, & quicquid putridū in corpore latet, discutunt; uentriculum corroborant; appetentiam amisissam restitunt; menses, & alios fluores sanguinis immodicos coërcent. In balneis autem, omnia ulcera inueterata, scabiem, impetiginem, & similia cutis uicia sanant.

*In Balneis
quid possint.*

ACIDVLAE IN DVCATV
Vuirtembergensi.

Vna iuxta Goppingam oppidum Saurbrun dicta, altera inde centum passus prope domum uillicam; tertia hinc mille passus, in uico *Ebenhusen*/eiusdem ferè materiae fossilis participes sunt, nempe chalcanthi, æris, ferri & modici sulfuris; multis etiam saxi pyriti, & calcarijs imbuuntur. Hoc autē obseruandum, Goppingensem, sicut etiam eam quæ in *Ebenhusen* est, diuersis è locis scaturire. Eam sanè quæ uasis fictilibus ad potum excipi solet, limpidam, claram, & gratiorem esse; alteram uerò quæ alueo
amplo

Acidula Goppingensis.

Acidula in uilla.

Acidula in Ebenhusen.

amplo ad balneas accommodatur, minus acidam, & puram esse, eò quòd aquæ dulces simul eis commiscuntur: aliàs tot lauacris parandis respondere non possit. sed uulgus id non intelligit. Cæterum omnes limpidiores potæ uentriculo imbecilli, cibosq; fastidienti salutare, adhæc iecoris lienisq; obstructions, regium morbum, affectus biliosos, tertianamq; et febrē spuriam tollunt: nec non uermes & lumbricos expellunt. In summa omnibus alijs internis uicijs ex putredine subueniunt, si decens uictus ratio simul obseruetur, quæ plæruncq; à Germanis nostris negligi solet, cum tamē plus dimidio ad sanitatem recuperandam conferat.

ACIDVLA IN DITIONE
Vlmensi.

Prope oppidum Geißlingen ad radicem, per canales ad uicum Oberkyngen deducitur, iam dictis prope modum similis, nisi quod balneæ illarū ex dulci magis quàm medicata, aut
acida

Acidula in
Oberkyngen

acida aqua parentur. Crassa hominum ingenia id non deprehendunt.

ACIDVLA APVD ROTEM-
burgum.

Nobilis quoque fons acidus in ualle prope Rotemburgum ad Nicerum fluvium, iuxta vicum *Nideraw* / cum sonitu quodam, ueluti aqua feruens ebullit, ferro & sulfure copiosiore quam Goppingensis, nec non etiam chalcantho infectus: alias illi ferè similis. Hic magis ad potum accommodatus est, limpidus & clarus. Non longè hinc duæ aliæ acidulæ scaturiunt, alueis inclusæ, quibus ad balneas tantum utuntur. Quamuis autem hæ duæ superiores minus sint acres, tamen omnes nusper commemoratas superant, eò quòd efficacius vires suas in morbis antea recitatis ostendant, & humores penitus insidentes magis exiccent.

*Acidula in
Nid eraw*

ACIDVLA

ACIDVLA IUXTA OPPID-
dum Caluense.*Acidula in
Deinach.*

In sylua Harcinia, siue Martiana, mille passus ab oppido Caluensi quod uuldo *Kalw* dicitur, inter duos excel-
sos montes in uico *Deinach* duo fon-
tes acidi profluunt, quorum unus ad
ripam propius situs, a core suo magis
gratus est bibentibus, sicut ipse gustu
deprehendi. alter paulò superior ad
balneas accommodatur. Vterq; fer-
ro, ære & chalcantho infectus est. Pos-
tus uiscerum obstructiones aperit;
uentriculum corroborat: sitim restin-
git: antiquis febribus, & morbo re-
gio auxiliatur. In balneis externacu-
tis uicia, scabiem, impetiginem, ulce-
raq; sanat.

ACIDVLA APVD
Rhetos.*Acidula apud
Rhetos.*

In Rheticonis montis medio, su-
per uillam fœderim, acidula aluminis,
æris, & modici fulfuris par-
ticeps, è pureo hauritur, admo-
dum

dum clara, potu gratissima, ut uinum acerbiusculū dilutum repræsentet, si ut ipse expertus sum. Ventriculo malè concoquenti, sanguinis sputo, febribus inueteratis, articulorum doloribus, mensibus immoderatis, & calidis biliosisq; affectibus pota conuenit. In balneis, ad eadem propemodū uicia prodest. Spuma, quæ ex cōctione ipsius prouenit, exiccata, redactaq; in puluerem, ulceribus, si inspergatur, salutaris est.

*Spuma exiccata
ulceribus
in spersa salu-
taris.*

ACIDULA IN VICO

Antegast.

In aditu syluæ Hircyniæ, prope oppidulum Opponacum, ad uicū *Antegast*/ acidula ex alumine, sulfure, ac modico chalcantho imbuta est. Pota cerebrū, renes, reliquasq; corporis partes superfluis humoribus per urinam, aluū, & alios meatus ex purgat, quamuis uentriculo non in omnibus adeo ut cæteræ profit: tamen superfluis humoribus languidum confirmat. In balneis cutis uicia, scabiem, impetiginem, peculiariter ulcera inueterata sanat; nec non

*Acidula in
Antegast.*

80 DE FONT. ACIDVL:

ruptis & contusis auxiliatur, ut experientia didicimus.

ACIDVLA ALSATIAE IN
Gebersweyler.

*Acidula in
Gebers-
weyler.*

Hæc alumine, nitro & ferro infecta est. Ventriculi, lienisq; imbecillitati, & quartana laborantibus potu succurrit. In balneis ad ulcera fordida, & alia cutis uicia efficax est.

ACIDVLAE IN DITIONE CY-
notorum uulgo Hundsruck.

*Acidula in
Bordens-
feld.
Acidula in
Leünungen.*

Duo etiã fontes acidi in ditione quæ Illustrissimis Palatinis comitibus subest, **Hundsruck** uulgo dicta, reperiuntur, unus ad primũ lapidẽ ab arce **Byrdensfeld**/ in sylua **Eberßwald**/ alter iuxta **Leünungen**/ in agro non longẽ ab oppido, **Symmern**/ ambo ferro, ære, et chalcantho infecti. secundus autem amplior est, & magis acris percipitur. Ventrículo æstuantĩ, iecoris intemperaturæ calidæ, lienis obstructioni, & renum calculis utiles sunt. In balneis ad omnes cutis affectus, cum ulcera, tum scabiem rectẽ adhiberi possent, si medicis, & ægris essent cogniti.

DIALOGVS. II.

31

ACIDVLAE MOSEL

lanæ.

Tres acidule prope ciuitatē Treuericam extant: prima iuxta coenobium S. Matthiæ ochra imbuta & ferro: in potū ab accolis adhibetur: uentriculū humoribus superfluis obnoxium reficit, appetentiamq; excitat. In balneis tumores externos quacuncq; in parte discutit: nec nō scabiem, & alia cutis uicia. Altera in monte excelso apud uicū **Lonquich** chalcanti & ferri particeps, limpida, & clara, magis quā superior. Tertia in uico **Metersdorff** secundæ similis, eoq; omnes in potu et balneis ad omnia superius commemorata uicia & morbos sunt efficaces.

Acidula prope Treuiros.

Acidula in Lonquich.

Acidula in Metersdorff.

ACIDVLA IN VALLE

Bellerthal.

Nō longè à clarissima arce **Leyen** acidus fons scaturit, ex ferro, chalcanto & modico sulfure: ad uentriculi imbecillitatē, iecoris, renumq; affectus potu salubris. In balneis articulos corrobora- rat: colicos & hydropicos iuuat.

Acidula in Bellerthal.

ACIDVLAE IUXTA CASTRVM

Lobern.

Acidulae iuxta Lobern.

Duæ in descensu castrî, non longè à Mosella scaturiunt. prima uulgo **Oberborn**/ altera **Underborn**/ uel **Judensborn** dicitur, eiusdem ferè facultatis, terro, ære, & modico chalcantho imbutæ. Viscera nutritoria firman: appetentiam excitant: lienem, renesq; aperiant: calculos tollunt. In balneis ulcera inueterata sanant: cutis scabiem, & impetiginem discutiunt.

ACIDVLA VLTRA MOSEL=

*lam ad oppidulum**Wymmingen.**Acidula in**Conderthal.*

In ualle quæ **Conderthal** uocatur, fons acidus emanat, alumine, nitro, & sulfure infectus, nec non modici etiam chalcanthi compos, saporem nō ingratum incolis, & uicinis agrî cultoribus præbet. Ad pituitam ex uentre expurgandam potus ualet, & stomachum corroborat. In balneis neruos emollit ex crassa pituita induratos: serpentia cutis uitia sanat.

ACI-

ACIDVLA IN

Bassenheim.

Hæc in pratis iuxta riuulum, prope *Acidula in*
 arcem nobilissimi uiri Antonij **Wald** *Bassen-*
bot/aluminis, nitri, & sulfuris partici- *heim.*
 pat. Potu uiscosos & crassos humores
 uentriculi consumit, obstructions uis-
 cerū aperit, lienis, uteriq; tumores dis-
 sipat. In balneis omnē scabiem, lepram
 & impetiginem curat.

ACIDVLA IN VICO

Kerlich.

Ex alumine & ferro modico infecta *Acidula in*
 est. Ventriculum, & alia nutritionis *Kerlich.*
 membra pota corroborat: lienem ex te-
 nuat, sanguinem profluentem prohi-
 bet.

ACIDVLA IUXTA VICVM

Mendich.

Nobilissimus hic fons in pratis pro- *Acidula in*
 pe uicum **Mendich** prorumpit cum *Mendich.*
 strepitu quodam ebullientis aquæ in le-
 bete instar, unde illis etiam **Kesselbron**
 dicitur, ex ferro, chalcantio & ære im-
 butus: sapore gratissimus: calorem &

situm expertos recreat: uentriculo imbecilli ualde est utilis: cibi appetentiam facit: iecoris intemperiem calidam refrigerat: lienis & renum obstructions recludit: bilem purgat: febres inueteratas discutit: calculosis prodest. In balneis ad idem efficax est, articulos & nervos corroborat: ulcera inueterata, scabiem, lepram, & alia cutis uicia dissipat.

ACIDVLA Pönterborn dicta.

Acidula

Pönterborn.

Hęc ad primum lapidem ab oppido Antoniaco, quod hodie Andernacū uocāt, distat, magno fragore, tantoq; sonitu exiliens, ut ad passus aliquot exaudiat, & licet ualde frigida sit, feruentis tamen instar ebullit, & intumescit, unde etiam insana dici possit, ferri, aluminis, et chalcanti materiā imbutus: longē gratissima agricolis, ut quos ætate & laboribus defatigatos, nec non calore ac siti affectos mirum in modū recreet. Magnus in medicina usus eius, sicut ex superioribus esse possit, si medici quantum ad morbos curandos ualeat, intelligerent. Nā intemperie iecoris et lienis renumq; cali-

calidam & obstructions discutit: biliosos humores purgat: febres antiquas soluit: uentriculum infirmū, & cibos fastidientē reficit: aquam inter cutem sanat: uterum relaxatū confirmat. Vidi etiam extrinsecus frigidā membrīs impetiginosis, scabiosisq; adhibitam profuisse.

ACIDULA *Heylborn dicta.*

Non longē ab hac Rhenum uersus, *Acidula* alius fons excellētissimus in ualle, mon *Heylborn* tibus undiq; circumditus, scaturit, quem quod ægris salutaris sit, uulgo *Heylborn* appellant. Veteres autē indubiē *Halborn* rectiūs uocarūt, quasi salis fontem. nam huius potissimum, deinde etiam modici sulfuris & ferri particeps est, id quod gustu deprehendi potest. Hic fons nihil impuri, aut sordidi, ueluti puluerem, aut simile quippiam, si iniiciatur, sustinet: sed statim rursus ebulliēdo eiicit. Quinetiā, si uino in calice superfundatur, strepitū quendam cum leui quadam spuma elidit, quasi cū uino certans, quod in alijs plæriscq; acidulis uino mixtis fieri non solet, fumosum quid naribus obijcit, tentatque cerebrum. Incolæ & uicini

eius regionis in qua hic fons profluit, quotidiani potus loco utuntur. Cæterū ualeat ad obstructions iecoris, lienis, & renum: febres tertianas et quartanas inueteratas sanat potus: uentrem & primas uenas purgat: urinam promouet: malum habitum, & aquam inter cutem discutit: uterum pituitosis humoribus liberat, & menses prouocat. Extrinsecus ad lauacionem accommodatus, tumori laxo, coxendicum, & pedum dolori conuenit: cutis uicia, scabiem, leprā, & impetiginem dissipat.

ACIDULA Tyllerboren
dicta.

*Acidula
Tyllerboren.*

Non procul hinc alius fons acidus iuxta cœbonium diuo Antonio dictatum, inter saxeos montes, unde illud uulgo Antonius **Steyn** uocatum est, emanat, sale, chalcantho, & ferro infectus: gustu gratissimus, & superiori ferè similis, idem etiam puluerem, aut alias sordes iniectas reuomit, redditq;. Obstructions uiscerum aperit: renum, & uesicæ calculos expellit: malum habitum

tum emendat : aquarum subter cutem
iuuat : defluxiones humorū in pectus,
stomachū, aliasq; partes consumit. Si ad
balneas accommodetur, omnes tumo-
res laxos, podagram ex pituita discutit,
& febres sanat,

ACIDVLAE AD RIPAM

Broyl.

Aliquot passus à iam dicta, acidulae
cōplures, sed quatuor celebriores iuxta
ripam *Broyl*/ unde castrū nobilissimi
& praeclari uiri, Gulielmi à *Braunß-
berg* nomen accepit, extant. Prima è *Acidula*
media rupe profluens, incolis *Sal-* *Salborn*
born dicitur. altera *Hickentlic*/ in *Acidula*
pratis exiliens: utraq; ferri, aluminis, & *Hickentlic.*
nitri particeps, potu non ingrata. Inci-
dit, abstergit, purgat: uiscerum obstru-
ctiones aperit: stomachum, & lienem
infirmum corroborat: intemperiem cas-
lidam simplicem immutat, & cum ea
humores expurgat: cerebri humores
profluentes in partes subiectas sistit ex-
iccatq;. Reliquae duae, quarum prior in *Acidula*
ipso uico *Broyl*/ unde uulgus *Broyl* *Broyllero*
born

*Acidula
Brocher.*

lerborn appellat. altera huic uicina, ex rupe cum sonitu erumpit, unde **Brocherborn** dicta, ambæ ferro, alumine & modico nitro imbutæ sunt. Stomachum firmant, lienem extenuant, intemperiemq; calidam iecoris, & renû potu corrigunt: febribus conferunt: defluxiones in tonsillas, aures & pectus sistunt: sanguinis fluore, & immoderatos menses compescunt: uterum relaxatum confirmant. In balneis articulos resolutos corroborant: uterum humoris copia infœcundum emendant, cutisq; uicia corrigunt.

ACIDULA Kesselborn
dicta.

*Acidula
Kesselborn.*

Ad læuam ripæ **Broyl** in pratis passus aliquot à superioribus distat fons acidus limpidissimus, qui cû illi in **Wendich** copia & scaturigine aquæ respondent, **Kesselborn** etiam uocatur: eiusdem propemodum rebus fossilibus infectus, & ad similes affectus utilis: potu etiam gratissimus.

ACIDVLAE IN VICIS

Cissen.

Non procul ab arce **Olbruck**/ *no: Acidula in*
bilissimi uiri Ioannis Waldbott/ *duo Cissen.*
 extant fontes acidi: unus in superiori,
 alter in inferiore uico **Cissen**/ uterq; in
 frequenti usu ad quotidianum potum
 agricolis: ex ferro, sulfure, et modico ni-
 tro, alijs suprà enumeratis efficacia si-
 milis. His annumerari possunt etiam *Aridula in*
 aliaë duæ in uico **Wehr**/ & iuxta mo- *Wehr.*
 lam uulgo **Wolmûlh**/ dictam pro-
 fluentes.

ACIDVLAE AD RIPAM

Ahr.

Tres emanant fontes acidi ad ripam *Acidula ad*
Ahr/ ex quibus unus prope oppidum *ripan*
Aruillam: alter ad radicem montis, in *Ahr.*
 quo arx **Landstron** sita est: tertius
 iuxta oppidulum **Synzig**/ omnes fer-
 rati & sulfurei. Poti stomacho cōferunt:
 in balneis resolutioni articularum, ileo-
 so, colicoq; dolori utiles.

ACI.

ACIDVLA IUXTA CASTRVM

Burretzhelm.

*Acidula iuxta
Burretzhelm.*

Hæc ferre, sulfuris, nitricæ particeps est. In balneis nervos ex pituita induratos emollit: articulorum tumoribus prodest, & cutis uicia emendat.

ACIDVLAE APVD

Tarbellios.

*Acidula in
Daun.**Lentzigs-
brun.**Hotzerbrun.*

Complures extant in Tarbelliorum ditione, quam Eyffaliam uocant, acidulae, inter quas tres mihi notiores sunt, quæ in uico **Daun** profluunt, diuersa mistura fossilium imbutæ. Prima uulgo **Lentzigsbrun** appellatur, alijs potu gratior, aluminis, nitri & ferri compos. Stomachum uiciosis humoribus euacuat, roboratq;: lienem extenuat, sanguinem fluentem sistit. Altera **Hotzerbrun** dicitur, ferrea, aluminata, & sulfuræa. Sanguinis excretionem quacumq; in parte ex potu sistit: uentris profluvia prohibet, nutritionis uiscera corroborat. In balneis articulos, nervos, aliaq; membra resoluta iuuat: uterum ex humore nimio imbecillum firmat. Tertia

Dauners

Daunerbecher nuncupatur, turbida, **Daunerbecher.**
 minusq; acida superioribus est, eoq; nō
 ita, ut alijs ad potum utūtur: quanquam
 brutis malè affectis bibendā exhibeant,
 ex ferro & sulfure infectam. In balneis
 articulorum uicijs, ileo, ramici, colicoq;
 dolori conferre potest.

ACIDVLAE IN SYLVA ARDV

*enna, praesertim iuxta uicium
 Spah.*

Multi etiam fontes acidi in sylua **Ar-**
duenna, ex copioso ferro, quo illa pas-
 sim scatet, sicut etiam **Eyffalia**, & sulfu-
 re infecti celebrantur. Inter cæteros au-
 tem unus in uico **Spah** insignis repe- *Aridula in*
 ritur, ferri saporem repræsentans. Nam *Spah.*
 linguam quàm primùm astringit, &
 meatus eius densat; statim autem dulce-
 scit, & si diu in ore contineatur, malum
 quendam odorem oleagineum, & gra-
 ues fumos ex sulfure naribus obijcit. Si
 aqua huius fontis diutius in uase reser-
 uetur, terra rubra, quæ mater ferri est, ad
 fundum apparet; in superficie filamen-
 ta quædam sulfurea, aut oleaginea, telæ
 aranæ

aranææ instar uarij coloris, ex uiridi flas
 uelcentis extant. Canales & emissaria,
 per quæ aqua ista manat, rubro colore
 ac ruffo tincta sunt. sicut etiam in alijs
 similibus uidere licet. Optime ualet ad
 intemperiem calidam & sitim restin-
 guendam : postea autem calefacit, sed
 hos magis, illos minus : egregiè autem
 deficcat. Qui incautiùs eam bibunt &
 immoderatiùs, in febrem continuam
 incidunt. Aliàs confert hydropicis, mor-
 bo rëgio, inueteratis febribus, iecoris &
 lienis obstructionibus : aluum soluit : u-
 rinam prouocat : sudores mouet, si iusta
 mensura assumatur : purgat etiam hu-
 morem melancholicum, præsertim in
 primis uenis.

ACIDVLAE ULTRA

Rhenum.

*Acidulae iux-
 ta Domum
 nouam.*

In Ducatu Engers Vuestphaliæ,
 fons acidus iuxta Domũ nouam extat,
 ferri & aluminis particeps, ad eadẽ ferẽ,
 quæ superiores possunt, efficax.

FONS ACIDVS IN COMITATV

Spiegelberg.

Aqua huius fontis ochra præcipuè
 infecta

infecta est, quod acrimonia eius testa- *Acidula in*
 tur, eoque acris ille potius, quam acidus *comitatur*
 dici meretur. hinc potio istius aquæ pe- *Spiegelberg.*
 riculosa est: nam rodit interanea, præ-
 fertim corporum tenerorum, gracilium
 & adulescentum. Medici quidam pro-
 ximis annis adeo fontem hunc com-
 mendarunt, ut incredilis ex varijs regio-
 nibus Germaniæ, hominum multitu-
 do, ad illum sanitatis recuperandæ gra-
 tia confluxerit. Nam omnium morbo-
 rum, tum qui ex parentibus, quasi hære-
 ditario originem traxerant, tum qui ex *Impostores*
 mala uictus ratione & alijs casibus pro- *plura promit-*
 uenerant, curationem promittebant, *tunt quam*
 quam tamē (pace illorum dixerim) nul- *præstare pos-*
 la medicina, quamuis efficax, in terris *sunt.*
 præstare, sed solus Deus, & Dominus
 noster Iesus Christus largiri potest, non
 hæc refero ut fontī huic uires eximias
 derogare uelim. Nam tumores contra
 naturam quacunque in parte corporis af-
 fligant, discutit: oedemata, podagram, &
 chiragrā, ex pituita contractā, tophosque
 articularū cōminuit: mēbra fluxionibus
 opportuna, torpida, resolutaque restituit;
 impeti-

impetiginē, scabiem, lepram emendat: uisus hebetudinem et crassis, & pinguis humoribus dissipat: oculis admota excrecentem carnem reprimi: ulcera caua, uetusq; carne replet: aut per se, aut cera addita. Quia uerò potui non est idonea, ad balneas potius accommodari debet.

ACIDVLA IUXTA OPPIDVM
Montebaur.

*Acidula iuxta
Monte-
baur.*

In finibus syluæ Westerswald/ ad oppidum Montebaur/ ditionis Treuericæ, in imo loco profluit, ferro, sulfure & alumine infecta: ciuibus & acolis ad potum gratissima: aliàs uentriculo, intestinis, iecori, & lieni utilis. In balneis etiam ad cutis uicia sicut aliæ prodest.

ACIDVLA IN VALLE VICI
Müllhen dicti.

*Acidula apud
Cöfluentiam.*

Præclarus etiam fons acidus, ultra Rhenum non procul à Confluentia. Treuerici Electoris oppido scaturit, superiori ferè similis, quo incolę, & proximi Con-

mi Confluentia ciues fictilia plena in
 potum adferri curant, in medico usū
 nondum adhuc satis celebratus, pro
 pter medicorum raritatem, & ignoran
 tionem, Sunt alij quoq; in ea regione
 fontes, sed minus usitati, qui easdem
 propemodū facultates obtinent, quas
 nuper commemoravi.

ACIDVLAE PROPE

Niderlanstein & balneas
 Embenses.

Duæ celebres ad ripam Lan scatur
 riunt, una prope Niderlanstein nis
 tri, sulfuris, & chalcanthi modici par
 ticeps, altera proximè ipsas balneas
 Embenses, minus aliquantò quàm as
 lia acidula frigida, sale copioso, alu
 mine, & chalcantho infecta. In potu,
 humores pituitosos crassosq; expur
 gat: viscerum obstructions aperit: cal
 culos comminuit. In balneis cutis af
 fectus, scabiem, lepram, & impetigi
 nem tollit.

Acidula iuxta
 Niderlan
 stein.

Acidule
prope Brubach.

ACIDVLAE PROPE OPPIDVM
Brubach.

Duæ in Cattorum Principis di-
tione ad Rhenum, iuxta oppidum
Brubach reperiuntur. Prima uici-
nior oppido Edelbron dicta: altera
paulò superius in valle Duncelbron
uocata, magis potu grata. Hac uicini
citra & ultra Rhenum ad potum quo-
tidianum utuntur, hesternam crapus-
lam ea discutientes. Vtræq; ferro, mos-
dico chalcantho, & nitro imbuta est.
Stomacho, iecori, & renibus calore æ-
stuantibus accommodatæ. In balneis
etiam cutis uicia & ulcera sanant.

ACIDVLA IN VALLE

Acidula in
valle Saurenthal.

Saurenthal.

E regione oppidi Bacharach fons
acidus in ualle, quæ inde uulgo Sau-
renthal uocatur exilit, ferro, alumini-
ne, & nitro infectus. Potus uentricu-
lum corroborat, aliâq; uiscera nutri-
tioni dicata. In balneis articulos im-
becillos reficit, & tumores laxos sa-
nat.

ACIDV.

ACIDVLA IUXTA OPPIDVM

Kronenberg.

Hæc ferro, nitro & ochra constat, Acidula iuxta
omnium uiscerum obstructions ape Kronēberg.
rit; appetentiam cibi excitat; renum &
uesicæ calculos abigit. In balneis ex
terna corporis uicia sanat.

ACIDVLAE IN COMITATV HANO-

noensi, & finibus regionis

Cattorum.

Quinq; fontes acidi excellentes in
Comitatu Hanoēsi, & finibus regio
nis Cattorum erumpunt. Primus in
pratis amplis, tāquam bulliens, iuxta Acidula iuxta
Carben. alter passus aliquot hinc dis Carben.
stat inter Burggrauen Kadt & O Acidula inter
carben. tertius quinquaginta passus Burggrauen
inde inter superiorem uicum Woiln Kadt vund
stadt & Roisbach. quartus huic uis O carben.
cinus iuxta Schwalheym. quintus Acidula supra
prope uicum Niede in sylua, quem Roisbach/
Saulbron apppellant, limpidissi Alidula iuxta
mus. Quatuor ex eis are, ferro & Schwal
sale constant, ad potum ab incolis heim.
adferuntur, quanquam etiam ualde Acidula
prope
Niede.

salubres sint uentriculo & uiscerum
obstructionibus, pituitosisque af-
fectibus, siue potu, siue balneis utiles.
Quintus ex copioso sale nitri, alumine,
& chalcantio mixtis: potu omnium
gratissimus, & p' ærisq; ægris saluta-
ris, unde etiam uulgo dicitur, si quis
mortuus praesens ex eo bibat, illum
seri lactis modo turbidum fieri.

ACIDVLA IN DVCATV

Franciæ orientalis.

*Acidula in
Rysingen.*

Ex sale copioso, alumine, & modico
chalcano constat, prope vicum
Rysingen scaturiens. Pota cerebrum
et uentriculum corroborat: capitis de-
fluxiones sistit: ventrem soluit: spiran-
di difficultatem tollit: calculos expel-
lit: album mulierum fluorem discutit:
fœcunditatem parit. in balneis poda-
gram sanat: nervos emollit ex pituita
induratos: omnia cutis uicia corrigit.
Huic illa respondet quæ in Diocæsi
Treuerica reperitur, non longè ab opa-
pido Weyen/ ad tertium lapidem ab
Andernaco, accolis Sulgbron dicta,
qui

*Acidula
prope
Regen.*

qui etiam ab iisdem ad potum quotidianum expetitur. M. Acidularum origines, vires & usum recensuisti, quid de falsis iudicas? suntne etiam magna ex parte uarij: terræ fossilibus ut illæ, mixtæ, an simplicibus tantum imbutæ reperiuntur?

DE FONTIBVS SAL-
sularum.

G. Certè rarò ex vnico sale constant, sed alijs quoque rebus intermixtæ sunt, ut alumine, sulfure, ochra, quæ ipsis interdum pallidum, aut luteum, aut cinereum colorem inducunt. M. Quibus morbis falsulæ compositæ, in quibus tamē sal exuperat, conferre solent? G. Potæ quidem aluum mouent, sed minus quàm illæ: pituitosos & crassos humores ducunt: obstructiones uiscerum expediunt: sanguinem concretum in corpore incidunt, pectorisq; angustiam dilatant. Si multum sal excellit, pituita consumpta, uentriculum lædunt: intestina rodunt, exulcerantq;: quæ sanguinē salsedine sua

Salsulæ compositæ quibus morbis conferant.

inficiunt, pruritus & scabiē excitant.
Minus salæ, eadem quidem, sed tar-
dius efficiunt: uentriculum & intesti-
na non adeò offendunt, ut etiam con-
firmant, si imbecillis sit, nec totius cor-
poris ualeitudinem omnino pertur-
bent. Tepidæ per anum infusæ, pitui-
tam extenuant: calidæ tormina lenis-
unt. Porro ad balneas exhibitæ, ma-
lum corporis habitum ex pituita con-
tractum corrigunt: neruorum uicijs,
pectori destillationibus obnoxio, uen-
triculo frigido & humido profunt, sca-
biem ex pituita ortam sanant, & si nul-
la est, excitant, quam postea etiam dis-
cutiunt. sic podagricorum, & paraly-
ticorum fluxus dissipant: omnem a-
quæ inter cutem speciem per initia fas-
nant: neruos, arteriasq; ex humorum
influxu imbecilles & languidos corro-
borant: crurum ulcera maligna, alias
que uicia ex morbo Gallico futura ar-
cent. Auribus infusæ tumores tam eo-
rum qui ex morbis remanserunt, quam
ex pituita ortos dissoluunt: Liuida ad
melio^{rem} colorem reducunt. Vapor
talium

talium aquarum feruentium capitis
grauitatem & aurium dolores corripi-
gunt. M. Vbinam fallulae celebres in-
ueniuntur. G. Plurimae in Germania,
ex quibus oppida quaedam insignia no-
men graecum sortita sunt, ut Hala Her-
mundurorum ad Salam fluvium: Hala
Sueviae ad Cocharum; Hala Rhetiae su-
perioris ad Oenum; Halstadium in supe-
riore Styria: Reychenhala inter Salz-
am & Alzam fluuios, ad decimum las-
pidem a Iuuano siue Salsburgo.
Quaedam alia oppida uocabulum Ger-
manicum a latino factum acceperunt,
ut Salzburch in agro Norico: Salz-
burg in agro Mediomatricorum. M.
In quibus alijs regionibus Germaniae
falsi fontes reperiuntur? G. In Saxo-
nia non pauci, ut Luneburgi caeteris
nobiliores: nec non sub deserto monte
ad oppidum Wynder: item Staphur-
di ad Bodam fluvium. In Thuringia
in oppido Franck, & prope pagum
Aulebium, inter Kelbron & Herins-
gum oppida unus existit, qui ex mons-
te effluit, in Cattorum regione ad

verram Aldendorffij, & in Trebochij
ad quartum lapidem à Fulda. In comi
tatu Hanoënsi duo fontes falsi cele
brantur: unus in pago **Nawheim**:
alter in uico **Szba**, in quibus etiam sal
excoquitur, & iuxta hūc quoq; acidus
la potu grata effluit. Ad Rhenum
autem iuxta oppidum Boppardiam
fons falsus in uico, quem inde **Sal**
gingen appellant, extat. Ultra Rhes
num alius in sylua prope oppidum
Brubach manat. Alius etiam non
longè à Biponto Illustrissimi Princis
pis **Vuolffgangi Palatini &c.** oppido
scaturit. At fontes hactenus commes
morati magna ex parte, puteorum in
modum sunt inclusi, ut semper aquas
rum copiam suppeditare possint: aut
reuera sunt putei, atq; ex eorum om
nium aquis sal excoquitur. quales etiā
in Lotharingiæ oppido **Does**, & **Me**
diomatricorum agro tres mihi sunt
cogniti, ex quibus magna salis copia
excoquit. Hos omnes puteos, falsas,
& uulgo **Sulzas** appellant, sicut etiam
in **Brisgoia** oppidum **Sulzberg** pro
Salz

Saltzberg. M. Inueniuntur ne etiam *Salsuli calide*
 falsi fontes natura calidi? G. In Germania *ubi*
 mania nullos extare puto, nec in Ita-
 lia. In Sicilia uero Selinuntias falsus
 las, & Pegazæas, in agroq; Methones
 Træzeniorum oppidi calere audio:
 quas cum habere non possimus, nos
 stris igne calefactis contenti simus. M.
 Semperne singulæ aquæ medicatæ
 qualescunq; uires suas & effectus in
 morbis curandis solæ exercere pos-
 sunt? an interdum etiam alijs medi-
 cinis admistis indigent? G. Quem *Aquæ medica*
 admodum herbæ eximijs præditæ uir *tæ interdum*
 tutibus, non semper eas in quibusli *aliarum rerū*
 bet uicijs efficaces ostendunt, ita quo *auxilijs indi-*
 que aquæ medicatæ siue in potu, siue *gent.*
 in balneis in illis morbis, quibus aliàs
 peculiariter dicatæ sunt, sæpe opem
 recusant, aut certè aliarum medici-
 narum admisturam, ceu subsidium
 requirunt, ut perfectam curationem
 absoluant. M. Id libenter audiam, *Balneæ quo-*
 quomodo balneæ efficaciores quàm *modo effica-*
 natura esse solent, fieri queant. G. Bre *tiores esse pos-*
 uiter edocebo. Propone tibi mor *sint.*

bum aliquem, si uoles, podagricum, eiꝫ curando balneas uel Fautorinas, uel Badenses, uel alias præscribe. quia uerò expectationi nostræ non respondere interdum solent, in hunc modũ uires illarum augebis.

QVIBVS BALNEARVM VI-
res augeri possint in podagricis
curandis.

Incrementa
balnearum.

Aque medicatæ, in qua lauandum, folio pleno, aquæ chalcanthi libra, falsi fossicij selibra, admiscuntur. In his ægrum ad nonum usque diem insidere finito; sed certis quotidie horis. Postea renouetur balneum hac ratione: Aquæ illius foliorum ueratri nigri, foliorum senæ, singulorum libra, fabarum, lentium singulorum libræ quatuor, more solito incoquantur. In decocto hoc podagra lauando curatur. Singulis septimanis corpus medicamento podagricis idoneo expurgare oportet. M. Quibus auges in paralyticis?

IN PARALYTICIS

G. In aqua balnearum decoquantur
tur

tur flammulæ, erucæ rubæ singulorum manipuli septem. Aeger in ea ad dimidium lauationis tempus usq; insideat, tot quotidie horis, quot ille ferre poterit; deinde triens petrolei, & olei philosophorum semuncia, aquæ balnearum libræ incoquantur in fictili aperto: postea hæc in spongas marinas fundatur, ita ut aqua ab eis exhauriatur: tandem illæ folio indantur & æger in eo lauet.

IN CONTRACTIS.

Serpentinæ longæ, manipuli duo: agrimonij, chamæpyteos, singulorum manipuli tres; macerentur in aqua balnearum diem integrum & noctem. Tertio æger calfactæ insideat per totum curationis spacium, licet etiam balneum renouare pro ægritudinis ratione.

IN MENSTRVIS PROVO-

candis.

Mulieres sola aqua medicata in balneo ad menses ciendos utentur. Pos
tui

tui autem sument hanc misturam: Succimelissæ, pulegij, arthemisiæ, singulorum æqualē mensuram, quadruplo maiorem aquæ medicatæ, atque sic per totum lauationis curriculum, & lauabunt, & bibent. Ne autem vires interea infirmentur, bona uictus ratione cauendum est.

IN LEPRÆ

Solum hoc modo parari debet. Aquæ medicatæ indatur succus ex decem manipulis flammulæ, quinque unguis caballinæ, eadem aqua extractus, mixtis eger insidebit, & multum pituitæ, sordiumque elicietur. Quod si balneum odorem foedum habere coeperit, renouetur; & si efficax esse desierit, æger in pura aqua medicata ad lauationis finem usque continuabit.

IN SINIBVS ET VLCERIBVS.

Vlcera lauentur in aqua balnei, cui admista

admista sit alia, quæ ex alumine, cula-
cula, & serpentina paratur, sed eius
duodecima tantum portio prioris e-
rit. Totum corpus ei non insidebit,
sed pro ulcerum ratione purgandum
erit. M. Quam accessionem reliquis
balnearum aquis fieri consulis in ulce-
ribus? G. Theophrastus in Castien-
sibus aquis, quantum ad solium requi-
ritur, addendum censet aquæ alu-
minis, aluminis recentis, & candidis-
simi utriusque libras duas, succi consoli-
dæ libram, atque ea ratione, qua alijs
utendum. Ad contractiones mem-
brorum, olei ex anetho, liliorum utrius-
usque trientem: aquæ aluminis selis
bram, incoquantur donec illud albe-
scat: deinde in solium transfundatur,
& in eo æger pro uirium ratione lau-
uet. Ad calculorum autem materiam
in renibus & uesica expellendam, aque
balnearum incoquito radicum aquis
legij libram: seminis tanacetij, selis
bram, atque in his ita commixtis æger
prout morbus ipse requirit, insideat,
lauetque. M. Cur hæc tantum de Cas-
stiensibus

stiensibalneo , & non etiam de alijs
 præscribit Theophrastus? G. Quòd
 hoc illi magis cognitum fuerit, Ego
 uerò etiam in alijs ei similibus, præfer-
 tim quæ calculosis profunt, misturas
 istas non reiecerim. In abscessibus in-
 ternis, Castiensibus aquis non sine ra-
 tione abstinendum iudicat. M. Quid
 agendum putas si aquæ illæ medicatæ
 & balneæ commodè haberi neque-
 ant? G. Cùm ipsæ non solùm rebus
 terre fossilibus, per quas continuè flus-
 unt, imbuantur, sed etiam, ut plum-
 bum, ferrum, æs aliæq; id genus cre-
 scant, ita quoque similia fieri possunt,
 quæ succis chalcanthi, & aluminis re-
 spondent. Quia igitur eiusmodi bal-
 neæ uires ac facultates suas ex rebus
 terre fossilibus ac metallicis obtinent,
 non à ratione alienum est, tales artifi-
 cio parare: quæ si non in totum natura-
 libus efficacia respondere, saltem ali-
 qua ex parte illas representare pos-
 sunt. M. Exempla aliquot talium bal-
 nearum recenseas.

*In medicata-
 rum aquarum
 penuria, facti
 eis utendum.*

BALNAE FACTICIAE.

G. Vbi materiam in morbis magna ex parte per sudores, & meatus euacuata, cutemq; satis absterfam deprehenderis, commodè illam astringentibus, siccantibusq; corroboramus in hunc modum: Foliorum myrti, len *Balneum siccantibus & corroborans.*
 tisci, plantaginis, uerbasci, pilosellæ, quiseti, polygoni, singulorum manis
 pulus unus: hordei integri, fabarum
 integrarum, singulorum libra una:
 myrtorum, rosarum, utriusq; pugilli
 tres: radicis iridis, bistortæ, pentaphyl
 li, singulorum uncie duæ. Hæc in aqua
 copiosa coquantur, inde in ea resolu
 uantur salis communis libræ tres, alu
 minis uncia una. Hoc balneo repido
 corpus per spongas novas diligenter
 abstergetur: interdum ex lixiuio etiã,
 nisi acre nimium fuerit.

BALNEVM FACTICVM

ad podagram.

Sulfuris libra: aluminis selibra: li
 gni guaiaci libræ duæ: radicis heleni,
 gentianæ

gentianæ utriusq; selibra . Coquantur in aqua balnei quanta satis erit: deinde saluia, betonica, chamæpyteos, pulegi, maioranæ, roris marini singulorum fasciculi quatuor , qui manu comprehendi possunt. Sacculo exacta indantur lebeti. Ager lauacro insidet quotidie ad horam unam, manè & uesperè. Singulis tribus diebus lauacrum renouetur.

ALIUD DISCVTIENS.

Aquæ fontanæ, aut fluuiali, quantita ad balneum satis est, sal, aut nitrū, aut sulfur, aut alumen incoquatur, & ægri in ea manè & uesperè ante cibum resideant. Vel marinæ calfactæ, melle mixto : uel aquæ per cinerem fici uitisq; percolatæ, cui herba pedicularis, aut baccae iuniperi incoctæ sint. Eiusmodi facticia balnea tumores totius corporis, uel membri cuiusdam, ut ab dominis, testiculorum , & pedum in hydropicis, item ad ulcera abstergenda , aut uarices illorum discutiendos ualent.

AD SCABIEM ET PVSTVLAS

gallicas Theophrasti.

Aluminis libræ decem : chalcanthi libra: tartari calcinati selibra: salis fusi libræ tres: misceantur & feruenti aquæ uasi inditæ, in qua lupulus sit decoctus, superiniſciantur, ſinanturq; inferuere. In hac aqua puſtulæ, aut ſcabies gallicæ lauentur, ſicut in alijs balneis ſolent. Sin autem lues iſta ualde corpus infecerit, candentem mercurium inſtar quadran- tis in ea reſtinguito. Non pauci ex hu- iuſmodi lotionē conſaneſcunt, ſi ex pru- riginoso puſtularum genere morbus exiſtat. Sin ex cicatricum genere non fuerit, curationis ſpem aliquam præbet, ſed non abſoluit. M. Quid ſi uas non ſemper in promptu fuerit, ut in peregri- natione accidere ſolet? G. Facultates *Mulſa ad mor-* iſtarum rerum in maſſam redigantur *bum Galli-* hoc pacto: Aluminis calcinati, aluminis *cum.* niſ ſciſſelis quod officinæ, plumæ, ap- pellant, ſingulas uncias: tartari calcina- ti, chalcanthi colcotharini ſingulorum trientem: aluminis liquidi, ſalis nitri, chalcanthi crudi ſingulas libras: caſei

reducti in uiscū, quantū omnīū ponderē
adequat in massam redigito, quę in aëre
cornu instar indurescat. Balneo usus
eam calenti aquę inijciēt, & statim aqua
uires massę extrahet. Non solū autē
balnea toti corpori apta, sed etiam lixi-
uia capitī, infusus renibus & ano, atq;
lotiones pedū ex fossilibus, cum aquis
& herbis, radicibusq; conficiuntur. M.
Formulas eorum describas. G.

LIXIVIVM. ad pediculos.

Lixiuum ad
pediculos.

In essus quid
est quibus
utilis.

ἡ συνὰ θισμα.

Semicupium n.

Lixiuo ex lupinis, absinthio, persica-
caria, pedicularia, nitrum & fel misceri
debent. M. Quid uocas infessum? G.
Dimidium solium, quod Græci ἐγχα-
θισμα uocant, cui ægri ad uentriculum
usq; tantummodo insident, cruribus &
brachijs exemptis: uulgo appellant se-
micupium, singulare quorundam
membrorum affectibus accommoda-
tum, præsertim renum, coli, ilei, & ani
uicijs, & uulneribus conuulsionem mi-
nantibus, ut postea plenius audies.

INSESSVS ad anum prolapsum.

Foliorū plantaginīs manipulus unus;
rosarum

rosarum rubrarum manipulus dimidius *inseffus ad*
 in qua decoquantur, cui chalybs intin- *anum prolax*
 cta fuerit. *psum.*

INSESSVS AD NIMIVM VTERI

fluorem & hæmorrhoidas ani.

Plantaginis, polygoni, equiseti, rubi *inseffus ad nia*
 foliorum, singuli manipuli: rosarum pu *mium fluore*
 gilli quatuor: malicorini unciae duae: radi- *mensium.*
 cis symphyti fescuncia: calicum glandium
 uncia. Decoquantur in aqua pluuiali cui
 ferrum, aut chalybs candens sit intincta.

PEDVM LOTIO *polychrestos.*

Capiti, pedibus, sanguini, et omnibus *Lotio pes*
 neruis salubris: multos morbos alioqui *dum.*
 futuros arcet. Foliorum & florum cha-
 moemeli, rosarum rubrarum, betonicae,
 origani, salviae, rutae, asari singulorum
 manipulus unus. Condita sacculo co-
 quantur in lauacro pedum. ubi uero iam
 satis inferbuerint, sextarius nitri, & salis
 pugillus addatur. Utitur in septimana
 semel aut bis, mane aut uespere ante ci-
 bum, uel etiam ante somnum in usum
 adhibeto. Obseruandum autem, ut qui
 podagra, aut erysipellate in cruribus la-
 borare solet, ea abstineat, si recidiuam effu-
 gere uelit.

AD PODAGRAM.

*Lotio pedum
ad podag-
ram.*

In multis usitata podagricis ualde profuit. Lixiuum ex fagi cineribus paratur, & ter, aut quater colatur: deinde tantum uini admiscetur: aluminis unciae duae adduntur: omnia in fictili uitreato coniuncta calefiunt ad ignem, sed ita ut non efferuescant. deinde transfunduntur in uas, in quo pedes consistere poterunt: hi autem tam alte lauacro insistent, ut aqua supra talos excedat. Extrahit humidam pituitae materiam in articulis haerentem, quam deinde linteo puro absterges. Tam calidum autem erit lauacrum, quam pedes ferre possint, maneque & uesperis ante cibum adhiberi. Quinetiam cum malum hoc minatur accessione, & post ipsam utile esse potest, idque in septimana quater, aut quinquies. Ne deterreat te, si pedes tumidos, rubentesque fieri conspicias.

Sed de his alias plura. nunc
ad uesperas cit, Vale
iam ad coenam

uocor.

IOAN.

Ioannis Guinthe

RII ANDERNACI

MEDICI,

DE BALNEIS EX AQUA

dulci.

DIALOGVS TERTIVS.

A T H E T E S,

De balneis aquarum
rebus fossilibus infe-
ctarum, nec non de
iis, quæ harum penu-
ria substitui possint,
fatis in præsentia dis-

seruisti. Vnum adhuc ueluti coroni-
dem addas, quales etiam ex aqua
dulci, alijsq; humoribus, & quem
in usum fieri soleant. GERON. A-
qua dulcis pluuiialis principem ad has
faciendas locum obtinet: hanc sequitur
fluuiialis, non infecta alumine, aut cre-
ta, quam flumina quædam continent,
redduntq; illam uiscosam, & pinguem,
ut meatus magis obstruat, quam pene-

*Aquæ dulcis
genera.*

eret, resoluâtque: tertia post duas illas
 censetur, quæ ex optimis fontibus peti-
 tur: quarta, quæ ex puteo hauritur:
 postrema quæ ex paludibus, & lacubus
 sumitur. Atque ex his aquæ speciebus,
 duo balnearum genera fieri solent. V-
 num ex aqua simplici tantum per se cal-
 facta, alterum ex herbis, et alijs rebus adie-
 ctis. M. Quis primi usus existit? G. Tos-
 si corpori ad sordes abstergendas: intem-
 periem corrigendam: dolores mitigan-
 dos: lassitudinem leuandam, & cutis vi-
 cia exterenda conducit. Veteres corpo-
 ra ante balnearum usum in ædificijs qui-
 busdam contigujs preparare ad ea sole-
 bant. Primum illud nostri tepedarium,
 Græci ἀποδυτήριον uocabant, eò quod
 uestes in eo temperatè calido exuerent,
 Secundum calidarium, laconicum, uel
 sudatorium, Galenus à sicco fornice
 camerato ξηρόθυλον, alij πυρίατήριον, uel
 ὑποκαυσθὲν appellant, ut quod ignis sub-
 iectus, accensusq; vapores calidos, &
 siccos, sudoribus eliciendis idoneos ex-
 citet. In hoc ædificio corpora oleo un-
 gebantur, mollebanturq; ut lauatio[n]i
 fierent

Balnearum
 duo genera.

Vsus balnea-
 rum ex aqua
 dulci.

Ædificiorum
 ad balnea fa-
 ctorum spe-
 cies.

Tepidarium
 ἀποδυτή-
 ριον.

Calidarium.
 ξηρόθυλον.
 πυρίατή-
 ριον.
 ὑποκαυσ-
 θὲν.

fierent aptiora, quæ in folio aqua temperata pleno perficiebatur: ex hoc interdum in aliud labrum frigida aqua repletum descendebant. Vtrunque solium Græci nunc ἐμβασίς, nunc λεξαμένη, nunc πνέλον, barbari tinnam nuncupant. Post uisum balnei, ægri ducebantur in domum extergendis sudoribus dicatam. Apud nos hodie in tepidario quidem ut illi, uestimenta exuimus, in calidarij aëre desudamus, quem uapores uel sicci ab igne accenso sublatis, uel humidi ex herbis in uase aliquo decoctis, aut aqua super candentes lapides resperfa pariunt. Hinc quidā illud balneum aërium, aut siccum, aut humidū uocant, barbari stufam siccam & humidam. Adhæc calidam quoq; in solijs lauatiōē exercemus: frigidam non tentamus, nisi fortē in piscina, aut fluuio in natemus. Nec alium locum sudoribus abstergendis, quā tepidiarum, siue hypocaustum habemus. Laconico magis per se & frequentius, ad sordes corporum abstergendas utimur, & lauatiōe uoluptatis magis, quā morborum gratia. Ita fit, ut quò res

Solium ex aqua frigida.

ἐμβασίς.

λεξαμένη.

πνέλον.

Tinna.

Aedificium

quintum ab-

stergendis sudoribus dicatam.

tum.

Sudatoria

hodierna.

*Laconici seu
calidarij usus.*

*Laconicum
duplex.*

*Laconici
uires.*

*Laconicum
humidum.*

præstantior, eò magis exolescere, & con-
temni soleat. M. Quid calidariũ præ-
stare solet? G. Eius aër, sicut antea in-
dicatum est, materias in toto corpore dis-
persas, siue per sanitatem, siue per mor-
bos, calefacit, fundit, æquat, cutem resols-
uit, sudoresq; mouet, & cum illis excre-
menta cuti subiecta elicit. in summa ad
lauationẽ ueluti præparatio existit. Est
autem duplex, siccum et humidum. pri-
mum consistit in locis ueluti cameratis
testudinibus, uel cauernis, proprio igne
calidis, uel alijs ædificijs, quæ ab exter-
no igne subiecto calefiunt: in German-
nia hypocausta sudatoria, ad id parantur:
quæ morbis pituitosis, inflationibus, tu-
moribusq; laxis contra naturam, & po-
dagræ ex frigida materia contractæ, nec
non hydropicis profunt. sicut clibanus,
si æger capite tantum exerto, linteis in-
uolutus ei imponatur. Humidum autẽ
sudatorium dicitur, in quo aër non ab
igne, sed aquæ uaporibus, qui ibi exha-
lant, incaluit. Huius facultas, cum ex aë-
ria essentia constet, bifariam operatur,
nempe & cuti admota, & per inspira-
tionem

tionem assumpta. Eius aër faciliùs quàm sicci vires suas corpori insinuat. Præterea humores qui nimium uel sicci, uel crassi, uel lenti, ut pituita uitreæ, partim alicui inhærentes, humidiores, tenuiores, & fluxiles magis quàm siccum laconicū efficere potest. Vapor autem, aërquæ ab aqua salsa, nitrosa, & sulphurea, etsi non plus æquo siccus, aut humidus fiat, maiorem tamen incidendi, extenuandi abstergendiquæ facultatem obtinet, quàm siccum ipsum sudatorium, nō dico quàm humidum ex aqua dulci. Quinetiam cutis inde magis aperitur, ut excrementa exhalent. Quod si uerò per se duntaxat absquæ lauatione adhibeatur, magis calefacit, extenuat, consumit, & siccatur. At mutandus quotidie huius laconici aër, ne corrumpatur, nec non aqua, unde uapor attollitur, munda, pura, limpidâque esse debet, non cœno, non mulierum menstruis infecta, nec ab ijs qui elephantiasi, aut lepra, aut morbo Neapolitano laborant, uiciata. quia cum humores ex uaporibus hisce calefiunt, statim putrescunt, febresquæ putridas, aut

Humidum laconicum citra lauationem.

*Laconicum
quibus con-
ueniat.*

*Immoderatus
Laconici usus
quibus obsit
potissimum.*

alios affectus similes prognerant. M
Omnibus ne conuenit Laconicum?
G. Si æger humidi & frigidi tempe-
ramenti fuerit, & uiscosis in toto cor-
pore humoribus scateat, crassus, pins-
guisq; , & si minus quàm par est, exers-
ceatur, moderatus eius usus laudatur,
ita tamen, ut uirium ratio habeatur.
Immoderatus autem, sicut etiam lars-
gior missio sanguinis, uires resoluit,
corpus in frigidam intemperiem de-
ducit, natium calorem extrahens: at-
que hinc etiam morbos auget: minus
item, frigido & sicco temperamento
præditis utilis est. Nam hi sæpe in ex-
tremam siccitatem, aut marcorem inde
perueniunt. Idem periculum, aut ma-
ius imminet ægro, si calidus & siccus,
gracilis, modiciq; sanguinis particeps
fuerit. Quòd si una tantum in parte ui-
cium fuerit, corpore toto uacuo & puro
facilior erit curatio. Hoc autem obser-
uandum sudationem in cauernis, qua-
rum suprà memini, calidis temperamē-
tis omnibus esse insalubrem. In Germa-
nia nostra, tepidaria, aut sudatoria com-
munia

munia talium laconicorū loco habentur. Licet hic in lauacri aëre, aut hypocausto cōtiguo aliquam diu immorari, unde corporis meatus adaperiantur, antequam in aquam descendatur. M.

Quid soliū dulcis aquę proficere potest?

Solium dulcis aquę, siue lauatio.

G. Temperatum natura, humidas & moderatē calidas facultates obtinet, familiare infantibus & pueris: nam cum

Temperatum balneum.

calori ipsorum respondeat, alimenta ad mēbra trahit, eaq; crassiora efficit, et cor roborat, unde etiā bis illi quotidie lauari sepe numero debent. non aut diutius,

q̃ dum rubere incœperint. Nec non se-

Quousq; lauandum.

nibus, in pluribus ipsorum excrementis discutiendis cōfert, quæ aliās ob uirium imbecillitatem propellere nequeunt. Et cum ea falsa sint, dulcedine sua contem-

perat. Iam mulieribus quoq; ob excre-

menticios humores ex usu est. Tempe-

Temperato homini quid balneum conferat.

rato autē homini, non ad superfluos hu-

mores resolucendos, quibus caret, sed ad

sordes corporis, sudorem et puluerē ab-

stergendos idoneum est. quę necessario

cuius etiam sano obueniunt: magis au-

tem sanguineo, qui multum sudat, &

grauiter olet. Qui ergo neglectis exer-

citijs

citijs copioso utuntur alimento, & multa recrementa in extrema corporis regione congregant, sudantq; plurimum, ijs tale balneum non solum utile, sed etiam necessarium: cum eo tamen, ut utraq; concoctio prius sit absoluta, & ratio totius corporis habita. Præterea folium illud corpus emollit, uomitum facilem efficit, partes intentas & induratas resoluit, humores liquat, concoquit, omnes superuacaneos & inutiles, qui aut in carne, aut in solidis partibus continentur, præcipuè cuti subiectas euacuat: uocem iuuat: lassitudinem discutit: maximè si oleum aquæ mixtum sit, calorem moderatum conciliat, intemperiem inæqualem corrigit, somnum promouet, præsertim si caput perfundatur. calorem et squalorem, si ex itinere ac in solatu prouenerit, remittit, nisi quis diutius in eo immoratus sit. Imò qui adeò exiccati sunt, ut & os aridissimum habeant, & siti maxime excrucientur, ex temperato folio reficiuntur, totumque corpus molle, & humidum squalore absterfo consequuntur. Nam aquam

Balneum ex aqua, oleo ad mixto quibus ex usu sit.

Temperati solij uires.

inter

interdum à corpore attrahi in eo palam sentiunt. Similiter qui succis destituti fuerint, ex uigilijs, curis, itinere, cibis, medicamentis siccantibus, & ira, temperata eiusmodi lauatione humectantur, recreanturq̃. Deniq̃ omnis siccitas, siue à calore, siue à frigore contracta, & æstus, illius usu emendantur: quia & solidas partes humore suo irrigat, & atrum humorem calore euacuat. Ad hæc, quicquid fuliginosum & humidum est in corpore, elicit, carnem & cutem ad naturalem moderationem reuocat, solidas partes arefactas humefacit, cibum in uniuersum corpus distribuit, alimentum partibus nutriendis apponit. M. In quibus morbis temperatum solium conuenit? G. Solium temperatum quibus competat.

Diarijs febribus, quæ ex solis ardoribus, aut ex frigore, aut ex laboribus, aut ex cutis meatuum obstructione originem traxerunt. His autem laborantes magis in aëre balnei, quam in aqua immorari debent, sicut ñs, quæ aliunde contrahuntur, affecti, in aqua melius resident. Hecticæ, quæ per se infestat,

*Hectica reme-
dium tempe-
ratum bal-
neum.*

*In febribus pu-
tridis quando
balneum tem-
peratum con-
ueniat.*

*Lauacrum
cui quartana
profunt.*

*Capitis dolo-
res balneum
discutit.*

*Ad capillos
fluentes utile
est.*

*Ad siccitatem
& uigiliis*

infestat, non alteri putridæ coniunctæ,
præsens est remedium, antequam illa in
marcorem transierit. Non solum autem
hecticam, sed etiam frigidam, siccamq;
intemperatam, & senium ex morbo,
modò si quis diuersos lauandi modos
norit, in contrarium habitum mutare
solet. At ex humorum putredine ortis
febribus, non nisi post concoctionem
conuenit, nisi in tertiana legitima siccitas
ingens urgeat, tunc illa expectan-
da non est. Quartanae etiam congruit,
quæ ex nimia humoris biliosi adustio-
ne prouenerit. Sic destillationibus, gra-
uedinibusq;, pulmonis inflammationi,
& laterum doloribus, postquam conco-
ctionis notæ apparuerint ex usu est. Ceterum
capitis dolores discutit, quos aut
humores, aut uapores sursum elati, exi-
guisq; cutis meatibus, impacti excita-
rint. Debet autem caput aqua perfundi,
unde non modò excrementa quædam
distribuuntur, sed etiam somnus conci-
liatur. Item capillis fluentibus prodest,
si caput multo hydrolæo ungatur: nec
non siccitati, & uigilijs phreniticorum,
etiamsi

etiam si febricitet, utile est. Adhuc lethar *Ad lethara*
 go, ubi concoctio incœperit, totius cor- *gum.*
 poris ratione prius habita, & comitiali, *Ad comitia-*
 ubi non ex capite, aut stomacho, sed *tem.*
 ex alia parte excitatus fuerit prodest.
 Verum non continuè adhiberi debet,
 sed bis in septimana ante cibum, nec
 æger in balnei aëre diu uersari, quod
 Alexander docuit. Insuper melanchos-
 liæ ex acri humore ortæ prodest; nec nō
 oculorum doloribus, qui ex crasso san-
 guine generantur, & lippitudini con-
 fert; alui profluuium sistit: uocem in-
 staurat: inueterata lienis uicia, indura-
 tāque dissoluit, imposito malagmate,
 aut epithemate: colicum dolorem *Ex balneo ad*
 biliosis humoribus obortum sanat, præ- *colicum do-*
 sertim in ætate uigentibus, & calidiorē *lorem.*
 temperatura præditis, sic ut partes affe-
 ctæ ungantur oleo chamæmelino: totū
 autem corpus hydrelæo, at ex fri-
 gidis & crassis humoribus contractum
 mitigat quidem, sed non sanat. Poda-
 græ ex bilioso humore creatæ, uespere
 magis quàm manè conuenit. Nam post
 cibum assumptum, maximam uim
 ad cali-

ad calidam intemperiem corrigendam obtinet, ita ut pedes frigida prius irrigentur, idēq; in gracilioribus, siccioribus, & biliosioribus corporibus. Summatim omnibus confert extenuatis, quia non resoluit, aut euacuat, sed implet & humectat. Nocet autem corpori, quod omnibus æquē succis scatet, græci πλεθωρικόν appellant, quodq; uitiosis infestatur, illi κακόχυμον uocant, putredini ita obnoxium, ut hinc non modò spiritus, sed etiam humores antè incaluerint. Nam febris putrida statim comitatur, præsertim si minus accurata uictus ratio præcesserit. Hectice etiam quam Erysipelas excitauit, aduersatur, & capitis doloribus, quos calidi flatuosiq; spiritus pepererint, ob humorum prauitatem sursum elati. Adhæc principalioribus uisceribus inflammationem expertis, aut imbecillis nocet, nec non si crudorum humorum copia in primis uenis existat, qui solū calore in uniuersum distributi corpus, horrorem, aliosq; affectus excitare solent: quanquā ille sæpius ex acribus, & biliosis humoribus proueniat.

Quare

Balneum dulcis æquæ temperatum quibus oblit

πλεθωρικόν

co. - ut

κακόχυ-

μον.

Hectica ex

Erysipelate.

Inflammatio iussarum & cruditas humorum balneo non curanda.

Quare quamprimum quis horrere in Pericula ex illo coeperit, exire debet; alioquin in fe balneo.

brem incidet, aut ea, si iam adest, inter-

detur, periculúmque est, ne humores

ad pulmones, aut cor, aut cerebrum

defluât. Insuper podagricis, & articu-

laris obest, quòd ex illo humores ad

partes imbecilliores destillent, sicut e-

tiam ei insalubre est, cui sanguis ex na-

ribus, aut alia quacunque parte pro-

fluit. Omnibus infestum est, qui vires

habent imbecillas, aut cibum fastidi-

unt, aut uomendi desiderio tenentur,

quod oris uentriculi uicio plærunque

accidit; præterea is qui ructus bilem

referentes edunt, quiq; in morbis ni-

Podagricis & articularijs cur balneum dulcis aquæ noceat.

Imbecillis, ci- bum fastidien- tibus, uomitu- riëtibus ructu- bus, biliosis et sanguine abun- dantibus bal- neum aduer- satur.

Si morbus bal- neum postulet uiribus imbe- cillis.

Solium cali- dius.

Horror quando ex balneo incidat.

Extenuatus quod utetur balneo.

Balneum dulcis aquæ, quibus febribus ex æstû sit

Colico dolori prodest.

bus digerere volumus, usus illius existit. Quia uerò meatus corporis manifesto contrahit, adeo ut nec humorẽ externum admittat, nec interna sub cute excrementa per illos euacuentur, horror sæpè comitatur, corpus aut primũ augetur, deinde imminuitur. Quare cum illud replendũ est, eatenus in balneo immorandũ est, dũ illud intumescat; cũ autẽ digerendũ, euacuandũque, dum tumor in illo contractus subsidat. At cũ tam frigida, quàm calida aqua cutẽ cogat, & habitũ corporis spissiorẽ reddat, is qui nimia exercitatione inanitus est, extenuatũsque primum calida utetur, ne assumptum alimentum foras erumpat, deinde frigida, sed non diu, ne quam ex calida utilitatem perceperit, longiore frigidaẽ occursum abijciat. Febribus ex frigidis, & crassis humoribus putrefactis, post concoctionem ex usu est, ut quotidianæ & quartanæ, quæ ex humore melancholico originem habet; colico dolori, ex similibus orto etiã calētis aquæ solium prodest. sic ut primum affecta membra calidioribus unguentis illinantur,

nantur, anethino, gleucino, marciato, aut obducatur nitro, aut sinapi, totūq; corpus fricetur. Frigida lauatio totū corpus refrigerat, cutem densat, vires corroborat, iuuenibus duntaxat, carnosisque idoneū, qui annum uigesimalū quartum attingunt. In his biliosos humores incrassat, appetentiam auget, sordes cutis abstergit, aliaq; membra purgat. Item ijs conuenit, qui bona uictus ratione, cum aliās, tum in exercitijs subeundis utuntur, nec non illis, qui ex itinere per solem exiccati sunt. Veteres in sanis etiam solo balneo frigido, sine calidi interuentu utebantur, si modo exercitatio præcessisset. M. In quibus frigidū solū cōpetit? G. Om̃ibus febribus, quæ cum magna siccitate coniunctæ sunt, siue in toto corpore ea superet, siue in eo membro, quod febris ueluti focus est, et cuius etiam solidæ particule primū immoderatiū sunt calefactæ. Imò eiusmodi solium febres magis interdum quā calidū iuuat, simplexq; magis quā si ex medicamentis refrigerantibus

Frigida lauatio quid efficiat.

Solium frigis dum quibus conducatur.

*Temperatum
balneum cur-
prius consu-
latur.*

*Præparatio
ad frigidum
balneum.*

*Frigidum bal-
neum quibus
incommodet.*

*In crescenti-
bus.*

Senibus.

compositum sit, modò non sint ex ery-
sipelate, sed igneo tantum calore ortæ.
Porro cum nos sæpè certam ægrorum
naturæ cognitionem desideremus, il-
liq; interdum pauci sanguinis, carnis
& adipis, quæ frigida occursum ferre
nequeunt, compotes existant, semper
temperatū aquæ dulcis balneū prius
ingrediendū esse, deinde frigidū con-
sulimus. Nam temperata lauatio im-
becillium corporū gratia inuenta est,
ut ea præcalefaciat, & ad frigidæ so-
lium præparet, sicut robustorum, et sa-
norum corporū exercitatio. At ægri
nō protinus ex temperata aqua in fri-
gidam, sed paulatim ex tēperata in tes-
pidam, mox in paulo minus quàm fri-
gidam, postremò in simplicem frigidā
descendent. M. Quibus frigidum so-
lium incōmodat. G. Inter sanos quib-
dem pueris, crescentibusq; alijs: item
mulieribus et senibus, nec non omni-
bus gracilibus & imbecillis. In illis
quidē incrementū retardat, in his colo-
rem natiuū extinguit. In alijs putridas
febres, & biliosas affectiones excitat,

nam

nam cū ex eo meatus corporis obstru-
antur, transpiratio recrementorū pro-
hibetur: ob quam humores putrescūt,
& membra principalia debilitantur.
Adhæc frigidū soliū pectori infirmo
obest: uocis raucedinē, & tussim indu-
cit: cor etiam & stomachū præsertim
imbecillū offendit, sicut fortem iuuat.
Intestinorum autem dolorē, & tenes-
mum parit: renes infirmos frigidosq̃,
& uterum lædit. menstrua sistit. Inter
morbos autē primū frigidis et humi-
dis, deinde etiā febribus hec̃ticis, tum
quæ ex erysipelate cōtractę sunt, tum
quæ iam in marcorem transierint, no-
xium est. Qui uel laconico, uel solio
uti uelit, primū curabit, ut si corpus
humorū copia repletū, aut uiciositate
infectum sit, euacuetur pro uiriū et af-
fectus ratione, alioqui fluxiones, et ex
his podagram, aliosq̃ morbos expe-
rietur: aut eos, si antē fuerint, augebit:
Sin autē intēperies sola urgeat, aluus
tantum deñcienda est. Cæterum laco-
nici usus, cum per se adhibendus, prin-
cipio hyemis, & ueris conuenit, alioq̃

Pectori infir-
mo.

Voci.
Cordi & sto-
macho.
Intestinis.

Quomodo
& quando
balneis dulcis
aquæ utendū.

Laconico
quando uten-
dum.

anni tempore, cum nec magnum frigus, nec ingens æstus est: idq; in sanis corporibus, quæ exercitia solita intermiserint, & copiosis cibis indulserint, modo nulla sublit cruditas. Quando autē æger in eo ad solium præparandus sit, ipsa rei necessitas indicabit. Solij uerò temperati, aut calidi usui, uer, æstas, et aliqua ex parte autumnus conuenit: sed frigida tempestas, quando cunq; fuerit, ei aduersatur. Porro calida ista in solijs lauatio cum ad frigidā uelut præparamentū in corporibus affectis existat, his idoneo tempore ac cōmendari debet. In fluuijs nō quolibet anni tempore corpus lauandū est, sed æstate, cū feruentissima est, die etiā sereno, circa meridiē, quando sol maximè urit. In ægris autē folium frigidū congruit, quādo occasio se obtulerit: siquidem aërem arte possumus, si uel calidior, uel frigidior est, corrigere. M. Quibus diei horis balneo utendū est? Quando cibi pridie assumpti concoctio tū in uentriculo, tū in iecore absoluta apparet. M. Quibus notis? G. Si nulla tensio in præcordijs, nec graui-

Solij tempus idoneum.

Quibus horis quotidie lauandum.

tas sentiat, nihilque stomachus acidum, aut nidorolentum, aut cibi qualitatem, aut foedum aliquid eructet: alui autem deiectionio, & urinae pro assumptorum ratione respondeant, sicut antea exposuimus. M. Quo morbi tempore lauandum aëgris, quid ante balneum, quid in eo, & quid postea agendum est? G. Quibus uicibus balneum utile est, iis tunc conueniet, quando concoctionis illorum signa apparuerint. In febribus autem non solum cum ipsa iam abfuerint, sed etiam cum accessiones earum remittunt, non in principio, nec in augmento. Nam tunc cutis est astricta, et quae subest caro spissa, compressaque. Cum autem accessio declinat, tunc corpus mediocriter respirat, eoque omne quod fuliginosum, aut humidum intus erat, balneo euocatur. Interdum autem quamuis raro, etiam in summo accessionis uigore, balneo uti licet. Ante balnei ingressum, ita te geres ut superius in medicatis balneis te docui, nempe, ut alui prius deiciatur, nam illud humores in corpore collectos, calore suo resoluit, & liquat, ut postea ad debilia membra descendat,

Quo morbi tempore lauandum.

In febribus cum remittunt aut absunt.

In accessione febris quando lauandum.

Ante balneum quid agendum.

Quietus & ieiunus lauare debet.

Cibus & potus ante balneum non censert.

In balneo quid agendū.

unde uarij, & insperati morbi exoriantur. Non sit autem exercitatus, qui balneo utetur, sed quietus, nec cibum potumq; ante illud sumat. Nam hoc, caput repletur, illo alimentum ad caput & corpus uniuersum, priusquam sit concoctum, trahitur, unde obstructiones in iecore, & rigores gignuntur. At si quis sanus non possit manē satis ob negotia balneum ingredi, nec tam diu carere cibo, donec illo usus fuerit, panis aliquid sumat, nō autem bibat, ne cibus statim in corpus distribuatur, ubi uerō illud concoxerit, tuto se credet balneo. Infirmi & macelenti nō nihil etiam assument, quod uires eorū confirmet, qualia sunt Electuaria & alia zaccharo condita. Si frigidus natura obstructionē ex balneo metuat, medicamentū Aromaticum rosatum; si biliosus, oxymeli. Sin autem idem bilis motum cauere uelit, aliquid ex malo punico, aut panē in succo illius maceratum comedet. In balneo omni cibo, potu, & somno abstinendum est. Nam crudi inde humores creati, uariis morbos pariunt, sin autem uires a-

deò imbecillæ uideantur, ut animi de-
 fectionis metus sit, acetum & pulegi-
 um naribus admouēdum, aut aliquid
 porrigendum, quod facile in corpus
 digeratur, ut mica panis ex uino, aut
 electuarium, quod manus Christi ap-
 pellatur, aut panis Marficus. M. Quā-
 diu immanendum balneis? G. Frigis
 da natura præditi, nisi imbecilli sint,
 diutius in eo perdurare possunt; tem-
 perati, ubi rubere incœperint, exire de-
 bent, macilentis & imbecillis longa in
 balneo mora officit. At diaria febris la-
 borantes diutius in aëre balnei, quàm
 in aqua immorabuntur. Hectici uerò
 contra; nam hi prius calidæ, deinde fri-
 gidæ insidebunt, ut meatus aperti res-
 tringantur, humidumq; in eis contē-
 tum reseruetur. Qui balneis sani mul-
 tùm oblectantur, & eis sunt assueti, in
 morbis etiam bis, & si opus erit ter,
 absq; detrimento lauare possunt; imò
 si illis abstinent, offenduntur. Quan-
 do autem toties quotidie lauant, qua-
 tuor, aut quinq; horarum spacium sin-
 gulis uicibus interponi debet, ubi ter

*Quandiu bal-
 neis immoran-
 dum.*

*Si quotidie se-
 pius lauandū
 quot horæ in-
 tercedere de-
 bent.*

*Abalneo quid
agendum.*

*Vinum à bal-
neo statim po-
tum.*

*Aqua frigida
pota à bal-
neo.*

*Post balneum
quomodo cor-
pus tractandū*

tio balneo non opus est, longius fiat
interuallum. M. Quid à balneo agen-
dum est? G. Non statim cibus, aut po-
tus sumetur, sed tempore aliquo inter-
posito, donec perturbatio ex illo orta
sedetur, quod etiam à labore est neces-
sarium. Nam uinum si protinus biba-
tur ante alios cibos & potus, caput ten-
tabit: frigida tum per se, tum etiam
cum illo pota, principum membro-
rum uires corrumpit: imò sæpe totum
corpus resoluit, utpote neruis inimi-
ca: Egressus igitur balneum, corpus
pannis lineis probè inuoluet, ne artia-
culi, caput, aut quoduis membrum ab
aëre externo offendatur: deinde in tes-
pidario, aut cubiculo calidiorē abster-
gatur: si cutis fordida & pruriens, aspe-
ris, idēq; celeriter, undiq; & multis si-
mul manibus, ita tamen, ut ab ingre-
diente aëre tutus sit: mox in lectum ca-
lidum conscendet, ibiq; sudabit ali-
quandiu, deinde mollibus linteis, aut
spongijs siccis abstergetur. In primis
autem caput exiccandū est. nam si re-
crementa eius ob cutem astrictam nō
exhalent,

exhalēt, offendetur. His sic ordine per
actis, cibus primū sorbilis, ut iuscus
la, deinde solidior dari debet, nunc lar
gior, nūc parcior, pro uirium, morbi,
cōsuetudinis, aëris, & tēporis ratione.
At cū alijs in rebus, tum in balnei us
su mediocritas seruāda est. nā frequēs
balneum calidū, siue humidum, siue
siccū, corpora emollit, eneruatq̃: im
moderatiū autē febrim etiā continen
tem excitat, naturā digerit, soluitq̃, un
de animi uiriūq̃ defectio, deniq̃ mors
consequitur. Nam cū aer calidus
nō solū ore, sed etiam toto corporis
ambitu attrahatur, cor refrigerio des
tituitur, eoq̃ suffocari cogitur. Frigidi
autē balnei immoderatio rigores ner
uorū, conuulsionesq̃ parit, & tādē
natiūm calorē extinguit, in quo uita
consistit. M. Cur hodie medici in febr
bus curādis, non utuntur balneis, quę
tamen ueteres tanquam singularia il
lis remedia adhibuerunt? G. Cum
homines intemperantiū hodie uiuāt,
et cibos ad oblectationē magis quā
ad sanitatem tuendam preparent, huius
mores

Cibus quando
et quis ca
ptandus à bal
neo.

Mediocritas
seruanda in o
mnibus.

Balneum im
moderatiū ca
lidum pericu
losum.

Frigidi balnei
immoderatio.

Cur balnea ho
die exoleue
rint in febris
bus curandis

Balnea ex aq.
qua simplici
quibus obsint.

Balnea ex her-
bis & alijs re-
bus aquæ inco-
ctis.

mores eorum ad fluxum & putredinē
oportuniores existunt, eoq̃ balneo-
rum usu facile in abscessus conuertun-
tur. Quare illis uti nō solū in declina-
tione februm, sed etiam in ipsis finitis
periculosum est, imō infelicit̃er putri-
dis, si ægri intemperantes sint, adhibe-
ri solent; sin autem bona uictus ratios
ne utantur, & corpori uniuerso pri-
mū prospexerint, quo decet modo,
forsan non inutile balneum etiam ho-
die in febribus esse poterit. M. Facilia
paratu sunt ista balnea, fiunt nē etiam
alia ex herbis aquæ incoctis, ut sæpe a-
liās à muliericulis didici. G. Non so-
lū ex herbis, sed etiam radicibus, se-
minibus, corticibus, & alijs. M. Quos-
modo & ad quos affectus? G. Tam ad
internos, quā ad exteriores: ad cali-
dam quidem corporis intemperiem
in hunc modum.

BALNEVM AD CALIDAM
intemperiem.

Florum uiolarum, buglossi, cyrli,
singulorum pugilli quatuor; nyme-
pheæ

phææ pugilli duo. In aqua coquantur, quanta balneo satis esse potest. Rectè interdum succi illarum aquæ calidæ commiscentur. Qui autem hoc balneo cum fructu uti uelit, primùm in aquæ tepidæ solium descendat, ut meatus abstergantur, aperianturq; deinde in hoc quod herbis constat, ingrediatur. M. Possuntne aliarum herbarum succi in eundem usum balneo infundi? G. In dubiè, ut solani, cucurbitæ, melonum, singulorum circa selibram, quòd si æger hectica laboraret, unguento rosaceo secundum balneum illinatur, ne habitus corporis digeratur. Sin autem frigidam lauationem ferre nequeat, quæ aliàs in huiusmodi morbis calidam sequi debet, admisceantur balneo, folia salicis, myrti, uel horum penuria, aqua rosacea, uel myrtea. non parum enim ægri offenduntur, si ex sola aqua calida lauentur.

Balneum ex herbis incutis ad intemperiem calidam.

Succi herbarum balneis infundi.

ALIUD AD INFLAMMATIONEM
nem & duriciem mem-
brorum.

Balneum ad
membrum in-
flammata &
dura.

Maluæ domesticæ, maluæ syluati-
cæ, meliloti, singulorū manipuli duo:
seminis lini uncia tres; fœnugræci un-
ciæ duæ. Ex his in aqua coctis balneū
paratur.

ALIUD AD INFLAMMATIONEM
cūm adest fluxus.

Balneum ad in-
flammationē.

Plantaginis, polygoni, rubi folios-
um, singulorum manipuli tres; mali
cori uncia duæ. Hæc in aqua coquan-
tur, quanta balneo satis est.

AD INTEMPERIEM FRIGI-
dam, lassitudinem, tentionem &
dolorem mitigandam.

Balneum ad
lassitudinem,
tentionem &
dolorem miti-
gandum.

Pulegi, origani, hyssopi, thymi, sa-
tureiæ, singulorum manipulus: saluiæ,
foliorum lauri, roris marini, chamæpy-
tios, pyrethri, singulorum manipulus
dimidius. Hæc uel omnia, uel plura

ex

ex eis in aqua fontana coquantur, quā
ta ad balneum satis est.

BALNEVM AD CVTIS

uicia.

Cū crustæ & squamę duræ cutem
infestant, primū ex emollientibus, le
uiterq; abstergētibus: deinde ex his &
siccantibus: tandem ex his, & modicē
astringentibus balneum parari debet.

*Balneum ad
cutis uicia.*

EMOLLIENS BAL-

neum.

Maluæ cum radicibus, acanthi uul
go branca ursinæ, uiolaria, singulo
rum manipuli tres: mercurialis, parie
taria, betæ, singulorū manipuli duo:
seminis lini uncia. Coquātur in aqua
fluuiali, quanta ad balneum requiri
tur. In hoc bis quotidie æger resideat
ad horam unam.

*Balneum co
molliens.*

BALNEVM ABSTER-

sorium.

Radiciſ bryoniæ, oxylapathi, ari, Balneum abo
serpentariæ, singulorum libra: radiſ sterforium,

cis

cis hastulæ regiæ uulgo asphodeli,
gentianæ, singulæ uncia: struthii seu
radiculæ, uulgo saponariæ, parietar
iæ, absinthii, scabiosæ uulgo dictæ, cyr
sij uulgo boraginis, singulorum mani
pulus: florum centaurei minoris pu
gilli tres: rosarum pugilli duo: lupino
rum, fabarum integrarum, singulorū
se libra. Decoquantur omnia in aqua,
quanta ad balneum satis est. Aeger in
eo diutius residere poterit. Ceterum li
cet herbas & reliqua commemorata,
uel augere, uel imminuere, pro morbi
natura corporis habitu & uiribus.

BALNEVM AD MOVEN
dos menses.

Balneum men
ses provocās.

Radiciſ iridis ſe libra: galangæ craſ
ſæ, radiciſ rubiæ tinctorum maioris,
ſingulorum uncia due: radiciſ altheæ,
cyclamini, ſingulorum unciæ tres: ar
themifiæ, nepitæ, parthenii, origani,
ſingulorum manipuli duo: foliorum
lauri tantundem: ſeminis ſeſeleos, a
meos, petroſelini, ſingulorum ſeſqui
drachma: ſeminis lini, fœnugræci utri
uſque

usque uncia tres: florum sampsuchi,
 roris marini, stachados arabici, cice-
 rum rubrorum, summitatum sabinae,
 singulorum pugilli duo: cinamomi
 drachmae duae. Omnia ex aquae dua-
 bus portionibus, uini albi una inco-
 quatur: deinde mulier affecta balneo
 infideat, sicut herbas commemoratas
 incoctas uentri inferiori admoueat.

BALNEVM VTERVM AD

conceptionem corro-
borans.

Radiciſ valerianae ſeſquilibra: ras *Balneum cor-*
 diciſ cyperi, galangae craſſae, enulae *roborans ute-*
 campanae, ſingulorum unciae duae: fo- *rum.*
 liorum lentisſci, arthemisiae, origani,
 calamenti, lauendulae, maioranae, &
 foliorum lauri, ſingulorum manipu-
 li quatuor: colliculorum lentisſci, myr-
 ti, cupreſſi, ſingulorum manipuli duo:
 ſeminis ameos, lētisſci, & foeniculi, ſin-
 gulorum ſeſcuncia: corticum malo-
 rum punicorum, ſingulorum unciae
 duae, aluminis drachmae tres: roſae
 O

rum rubraū stœchados arabici, florū maioranę, singulorū pugilli tres. Hęc simul incoquantur in aqua pluuiali, quanta satis est, uini rubri austeri modico. In hoc balneo mulier insideat post mensium fluorem finitū. M. Ex quo alio humore quā aqua siue simplici, siue cum alijs cocta balneum fieri potest? G. Ex lacte, aut uino, aut oleo. Ex lacte autem ad emaciatos, uiribus destitutos, & alimenti indigos: ex eius sero, ad pruritum, & calorem cutis, maximē ad puerorum exanthemata, ex uino ad membra debilia corroboranda. M. Quomodo ex oleo?

Balneum ex lacte quibus conueniat.

Balneum ex uino quibus profuit.

BALNEVM EX OLEO.

Balneum ex oleo.

Balnei ex oleo parandi modus & uires.

G. Olei, quod solio immittetur, quinta pars ad ignem calefiet; reliqua portio deinde calfactæ adijcietur, atq; sic æger in illud descendet. M. Quem usum habet balneū ex oleo? G. Confert febribus cum frigore accidentibus, doloribusque neruorum inde ortis, con-

ris, conuulsioni ex punctura, aut uulnere factæ: calorem natium corroborat; materiam noxiā resoluit; ad hæc doloribus articulorum prodest, membrisq̃ lassatis, nec non colico affectui, ex cremētorum, aut flatuum retentione orto, si admixta fuerint que discutiunt: calculi exitum è renibus promouere, & dolorem tollere usu comprobatum est. Quidam etiam huius beneficio calculo in canali penis retento liberatus est: vrinæ retentioni opitulatur. Quod si uulpes in oleo cocta fuerit, articulorum doloribus, et podagræ unicè succurrit. In omnibus balneis manufactis cauendum est, ne imbecilli corpore illis insideant. M. Quid ergo agendum si ægri illud ferre, aut etiam habere nequeant, morbus autem requirat. G. Inseſſu utentur. M. Formulas quasdam ad inseſsum præscribas. GERON.

INSESSVS AD RENES

inflammatos.

Maluæ hortensis, althææ, singulorū *Inseſſus ad*
O ij renes.

fasciculi manuales quatuor: seminis lini, fœnugræci, singulorum vnciæ duæ. Decoquantur in aqua, hæc postea uasi ligneo altitudinis pedalis immittantur ad infessum.

INSESSVS AD CALCULOS.

*Infessus ad
calculosus.*

Aquæ cælestis, uel niualis, uel ro-
ris, quæ præstat, alijs permista, quan-
tum ad infessum satis est. In hac co-
quantur raparum fragmenta, uel in-
tegræ rapæ, pastinacæ, siferi herba,
uel radices, chamœmelum, flores ta-
psi barbati, betonicæ purpureæ uel al-
bæ, prunellæ, aquilegij, rutæ murariæ,
arthemisiæ, singulorum manipulus
unus. Ideo autem balneū adhibetur,
ut corpus incalescat, maneatq; calidū:
sed ita ut calor accitus humectet, non
siccet, ac arefaciat, siue illud naturale,
siue factitium sit. Nam remediū quod
materiam calculi expellit, calidum ex-
trinsecus, humidūque esse oportet.
aliās tardè proficiet. ideo quoq; tum
cibus tum potus ex eo genere esse de-
bet, quod humores ad calculi genera-
tionem

tionem procliues, discutiat euacuetq̃.

AD IDEM.

Cùm meatus renum emolliendi, dilatandiq̃ sunt, & dolor leniendus, se- *Inseffus ad calculum.*
quens inseffus conuenit: Radicis al-
theæ uncia quatuor: foliorum eiusdē,
maluæ, parietariæ, singulorum mani-
puli duo: spicæ, hoc est, radicis nardi
manipulus dimidius: origani, cala-
menthi, betonice, abrotani, arthemis-
siæ, roris marini, petroselini, singulo-
rum pugilli duo: seminis lini, fœnu-
græci, anisi, fœniculi, singulorum un-
ciæ duæ: furfuris crassi, vulgo macri,
pugilli quatuor. Sacculo indita ex a-
qua coquatur, quanta inseffui satis sit.

ALIVS.

Maluæ, altheæ, chamœmeli, meli-
loti, parietariæ, scolopendrii, singulo-
rum manipuli duo: radicis maluæ se-
libra: radicis fœniculi uncia tres: semi-
nis lini uncia tres: fœnugræci uncia
duæ. rubæ tinctorum uncia. Incisa in
sacculo lineo, coquantur ad inseffum.

198 DE BALN. EX AQ. DVLC.
INSESSVS AD COLICOS
dolores mitigandos curan-
dosq;

*Inseffus ad
colicos.*

Altheæ, rutæ, sampsuchi, arthemis-
siæ, singulorum manipuli duo: folio-
rum lauri unciaë duæ semis: seminis
apij, anisi, cumini, singulorum unciaë
duæ. In aqua decoquantur quanta for-
lium dimidium repleat.

INSESSVS AD COLICVM
& nephriticum dolorem.

*Inseffus flatus
discutiens ad
colicos & ne-
phriticos.*

Si flatus copiosi, uel humor frigida-
sus urget, qui calefieri, extenuari, &
incidi desideret, in hunc modum præ-
scribito: Origani, calaminthæ, Turio-
num anethi, chamæmeli, sinonis, lau-
ri, si haberi possit, singulorum mani-
puli quatuor: foenugræci, seminis car-
ui, cymini, anisi, foeniculi, singulorū
unciaë duæ: baccarum lauri semuncia.
Quòd si uarij sint affectus, eorūque
caussæ diuersæ, plura medicamenta
instituto idonea, adiungere licebit: ut si
emollitione opus sit, folia maluæ, al-
theæ, parietariæ, ac uiolarum addes.
sin aut

sin autem incisio quædam, aut meatus
um apertio requiratur, radices aspara-
gi, rusci, apij, adiungentur. Ad uesicā
calculosam eisdē utendum, ita tamen
ut ruta addatur.

*Ad uesicam
calculosam.*

INSESSVS AD MENSES
prouocandos.

Arthemisiæ, roris marini, thymi,
marrubij, nepitæ, singulorum mani-
puli duo: fabinæ manipulus: foliorū
lauri pugillitres: florum roris marini,
sambuci, singulorum pugilli duo: ra-
dicis cyperi uncia duæ: granorum iu-
niperi contusorum fescuncia. In sac-
culo coquantur ex aqua fluuiali quan-
ta ad infessum requiritur.

*Infessus ad
prouocandos
menses.*

ALIVS.

Nepitæ, artemisiæ, thymi, saluiæ,
singuli manipuli: foliorum lauri, fili-
cis, singulorum manipuli duo: florum
sambuci pugillus: radice valerianæ,
apij, petroselini, foeniculi singulorum
uncia duæ. Ex his in aqua decoctis
fiat infessus, quo manē & uesperi ante
cibum utendum est.

300 DE BALN. EX AQ. DVLC.

ALIVS AD MENSES INDVRA-
tos, tumoresq; & dolores
naturalium.

Inseſſus ad
menſes indu-
ratos & tu-
mores natura-
lium.

Ex decocto fænugræci, ſeminis li-
ni, pulegij, arthemifiæ, cucumeris
ſyluatici, radicis liliorum alborum,
nec non dendromalachæ foliorum,
omnium quantum conuenit: inſeſus
fiat, uel balneū ſimplex dulcis aquæ,
ut quod emolliat & humectet. Antea
uerò quàm utaris alius ſubdaci leua-
riq; ueſica debet. nam his oppletis, &
uterum qui medius inter illa conſiſtit
præmentibus, menſes nimia anguſtia
cohibentur tardanturq;.

INSESSVS AD HAEMOR-
rhoidas.

Inſeſſus ad
hæmorrhoi-
das.

Verbaſci, plantaginis, ſinguli ma-
nipuli: florum uerbaſci pugillus: ſemi-
nis lini uncia duæ: corticum malorū
punicorum, balauſtiorum, rhus ob-
ſoniorū, baccarum myrti ſingulorum
ſeſcuncia. In aqua & uino aſtero de-
coquantur ad inſeſum.

INSESS.

INSESSVS AD INFLAM=
mationem uteri.

Ruta, pulegium, nepita, marrubium, thymus, arthemisia, althæa & similia ad infessum decoquantur. post huius usū, oleo laurino, uel nardino, uel anethino uterus ungatur. *Infessus ad uterum inflammatus.*

INSESSVS AD TENES=
mum.

Maluæ, althææ, uiolaria, uerbasci singuli manipuli: florum uerbasci pugillus: seminis lini selibra. In horum decocto ex aqua æger ad umbilicum usq; insideat. *Ad tenesmum infessus.*

AD VVLNERA.

Aquæ & oleo, quæ mixta græci hydreleon uocant, æquis partibus folio inditis, ægri ad umbilicum usq; insidebunt. M. Quæ aliæ corporis partes se paratim lauari solent. *Infessus ad uulnera.*

LOTIO CAPITIS EX
lixiuio.

G. Quia cerebrū natura humidū est,

Lotio capitis. caput rarò lauari debet: quia uerò sordes ex sudoribus, & fuliginosis recrementis generantur, quæ meatus deinde occludunt, & transpirationem impediunt, interdum lotio ipsius concedenda est. In humidis autē & frigidis natura rariùs: in calidis & siccis frequētiùs. Ideo quidā singulis septimanis: quidam in mense tantum: quidam uix in anno semel lauationem requirunt. Bene autem ea adhibetur corpore recrementis uacuo, & manē ante cibū, sic tamen ut statim caput abstergatur linteis calidis, & exiccetur: capilli si ad sint extricentur: non autem expectandum donec caput, capilliq; per se exiccantur.

LIXIUIVM AD CEREBRVM

*memoriamq; iuuandam
efficax.*

*Lixiuum pro
cerebro &
memoria.*

Id etiam uapores noxios extrahit: somnum facilem reddet: uertiginem tollit: quietem toti corpori conciliat: Chamœmeli herbæ & florum, saluiæ origanæ

origani, betonice singuli fasciculi, submittantur cineri in fundum, & superfundatur lixiuium cum aqua pluuiasili, & pridie quàm caput lauetur, madefcat in eo sacculus lineus ex rosarum rubrarum, maioranæ, lauandulæ, roris marini, spicæ, betonice, singulorū modicè incisorum, fasciculis exiguis: agarici mediocriter contusi drachmæ duæ. Inter lauandum sapo odoratus in pomi figuram, pomatium uocant, addatur.

ALIVD IN FRIGIDO

affectu.

Sampfuchi, roris marini, melyssos *Lixiuium in*
 phylli, singulorum sesqui manipulus: *frigido affectu*
 foliorum lauri, manipulus unus: florū *cerebri.*
 chamœmeli, stæchados, pseudonardi,
 seu lauendulæ, singulorum pugilli
 duo. Decoquantur in lixiuiio, sacculo
 condita. horum iure caput, manè ante
 cibum corpore purgato, lauetur: mox
 siccetur, & contegatur.

ALIVD.

Saluie, roris marini, origani, calamin
 (the sinæ

gulorum manipulus : foliorum lauri manipulus dimidius : florum stæchados , heliochrysi , singulorum pugillus. Ex iure decocti caput irrigetur laueturq̃.

AD DESTILLATIONEM
sistendam.

Lixiuuum ad
destillationem
sistendam.

Lixiuuum ad
abstergendas
sordes capitis

Lixiuuum in
ulceribus.

Lixiuuum ad
furfures.

Sampsuchi, betonicae, melissophylli, singuli pugilli: florum chamæmeli, stæchados, roris marini, heliochrysi singulorum pugilli tres: nigellæ Romanæ drachmæ duæ. Coquantur in lixiuio ex buxi cinere, & hoc caput rursus lauetur. Ad sordes autem capitis abstergendas lixiuū ex cinere samentorum conuenit. In ulceribus ex abrotano, & betonica lixiuum prodest. Ad furfures, ex ciclæ, parietariæ, & saponariæ decocto, uel succis lauetur. Idem etiam præstat lixiuum commune, cui iniecti sint malorum medicorum, & citreorum cortices, circa quadrantem, florum chamæmeli pugilli duo: foliorum lauri manipulus. Hæc autem modicè in lixiuio coqui, aut

aut aliquandiu macerari debent. M.
Quid pedum lotio commodi adfert,
& ex quibus parari debet?

PEDVM LOTIO.

G. Primùm noxios humores ex su *Lotio pedum.*
pernis partibus ad infernas elicit; dein
de etiam lassitudinem discutit, & som-
num conciliat, cùm aliàs, tum in febris
bus ardentibus, antequam ægri se ad
illum componant. Non autem pedes
rursus abstergentur, sed linteo humis-
do inuuluentur. Quinetiam naturalia
& aures rectè eodem iure abluentur;
quia cùm nervosæ partes sint, refrige-
rium, humectationemq; cerebro lege
confortij communicant. Parabitur au-
tem lauacrum pedum ex malue recen-
tis, cucumeris, cucurbitæ, uiolarũ, sin-
gulis pugyllis in aqua ad horam dimi-
diam decoctis, uesperĩ ante cibũ, aut
longissimè post ipsum eo utitor. Deus
OPT. MAX. faxit, ut omnia quæ ha-
ctenus tibi ex aquis siue medicatis, si-
ue dulcibus, siue alijs humoribus re-
media

206 DE BALN. EX AQ. DVLC.

mediarecensui , feliciter succedant:
quòd indubiè fiet, si morborum sana-
tionem non tibi , artiꝑ & eruditioni
tuæ , sed potius benignitati, &
gratię summi nostri archias-
tri Iesu Christi as-
scribas.

ARGENTORATI,

Excudebat Theodosius Rihelius.

Anno. M. D. LXV.